

Filosofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou

Bakalářská práce

Anna Plevová

Příspěvek k dějinám a významu klučovského hradiště

A contribution to the history and significance of the hillfort Klučov

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala všem, kteří přispěli radou nebo pomocí ke vzniku této bakalářské práce, především vedoucímu práce prof. Jiřímu Slámovi za neobyčejnou trpělivost a vlídnost při konzultacích, dr. Nadě Profantové za její ochotu a čas, který mi věnovala a za velmi podnětné rady a připomínky. Za poskytnutí materiálu a trpělivost děkuji také Mgr. Jiřímu Koštovi.

Za pomoc a rady děkuji i svým kolegům z ÚPRAVu a za podporu a optimismus, který mi velmi pomohl, patří můj velký dík mým přátelům. Děkuji také Vratislavu Kalendovi za velkou pomoc s grafickými programy.

Děkuji také své rodině, především mé mamince, za podporu, klid a prostor, který mi poskytla a na závěr děkuji svému dědovi, který mi byl vždy velkou inspirací.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Anna Plevová

Anotace

Anna Plevová: Příspěvek k dějinám a významu klučovského hradiště

Vedoucí:

Cílem práce je rozbor keramických nálezů z vybraných objektů na klučovském hradišti a jejich charakteristika. V druhé části následuje srovnání s keramickým materiálem z dalších hradišť v Pošembeří. Třetí část tvoří pokus o historickou interpretaci uskupení hradišť na dalším území v Čechách.

Klíčová slova: raný středověk – nejstarší hradiště – Pošembeří – Klučov – zpracování keramiky

Anna Plevová: A contribution to the history and significance of the hillfort Klučov

Supervisor: Prof. Dr. Jiří Sláma, CSc.

The aim of the study is to provide analyses from selected features on hill fort Klučov and their characteristics. In the second part the aim is to compare with pottery from other hill forts in Pošembeří. The third part attempts to propose a historical interpretation of hill forts location patterns on other Bohemian parts.

Key words: Early Middle Ages – oldest hill forts – Pošembeří – Klučov – pottery analyse

Obsah

Úvod	8
1. Hradiště Klučov	9
1.1. Popis hradiště	9
1.2. Přírodní prostředí	10
1.3. Historie lokality	11
2. Metodika práce	13
3. Nálezy	14
3.1. Rozložení sond na hradišti	14
3.1.1. Sonda 11	14
3.1.2. Sonda 12	14
3.1.3. Sonda 16	14
3.1.4. Sonda 17	15
3.1.5. Sonda 18	15
3.1.6. Sonda 19	15
3.1.7. Sonda 20	15
3.1.8. Sonda 23	15
3.1.9. Sonda 24	16
3.1.10. Sonda 98	16
3.1.11. Sonda 99	16
3.2. Vybrané sídlištní objekty a jejich umístění na hradišti	17
3.2.1. Sídlištní objekty na hradišti a předhradí	17
3.2.2. Obytné a hospodářské stavby mezi dvěma pásy opevnění	18
3.2.3. Obytné a hospodářské stavby na předhradí	18
3.3. Charakteristika objektů na hradišti	18
3.3.1. Zemnice	18
3.3.1.1. Chata v sondě 15. Podle J. Bubeníka	19
3.3.2. Obilnice	19
3.3.3. Jámy	21
3.3.4. Opevnění	22
3.4. Keramika	23
3.4.1. Velikost a tvar nádob	24
3.4.2. Materiál a úprava povrchu	25

3.4.3. Výzdoba	26
3.4.3.1. Svazky rýh	26
3.4.3.2. Vlnice	27
3.4.3.3. Obloučky	28
3.4.3.4. Hřebenové vpichy a jejich kombinace	28
3.4.3.5. Kazetovité motivy a jejich deriváty	29
3.4.3.6. Další motivy	30
3.4.4. Okraje	30
3.4.4.1. Zdobené okraje	31
3.4.5. Dna	33
3.4.5.1. Otisky po ose kruhu	33
3.5. Další keramické nálezy	33
3.5.1. Pražnice	33
3.6. Výrobky z kamene	34
3.6.1. Žernov	34
3.6.2. Opracovaný kámen	34
3.7. Výrobky z kosti	34
3.8. Bronzové předměty	35
3.8.1. Náušnice	35
4. Datace objektů na základě určení typu okraje	36
5. Porovnání keramického materiálu ostatních pošemberských hradišť	38
5.1. Tismice – „Na Hradišťatech“	38
5.2. Doubravčice – „Staré (Pusté) zámky“	39
5.3. Přistoupim – „Šance nebo Svatováclavské šance a Malé šance“	41
6. Pokus o historickou interpretaci seskupení hradišť	42
6.1. Přehled a stručná charakteristika vybraných lokalit	42
6.1.1. Doubravčice, o. Kolín; poloha „Staré (Pusté) Zámky“	42
6.1.2. Klučov, o. Kolín; polohy „Na Skále“, „Na Háji“, „Na Ptáčku“	43
6.1.3. Přistoupim, o. Kolín; polohy „Šance nebo Svatováclavské Šance a Malé Šance“	43
6.1.4. Tismice, o. Kolín; poloha „Na Hradišti“ či „Na Hradišťatech“	44
6.1.5. Praha-Bohnice, poloha „Zámka“	45

6.1.6. Praha-Butovice	45
6.1.7. Praha-Šárka	46
6.1.8. Katovice, o. Strakonice; Kněží hora	47
6.1.9. Libětice, o. Strakonice	47
6.1.10. Němětice, o. Strakonice	48
6.1.11. Řepice, o. Strakonice	49
6.2. Doklady o přítomnosti elity na hradištích	49
6.2.1. Tismice	49
6.2.1.1. Tismice – doklady přítomnosti elity a možné centrální postavení hradiš- tě	50
6.2.2. Doubravčice	51
6.2.3. Klučov	51
6.2.4. Praha-Bohnice	52
6.2.5. Praha-Šárka	52
6.3. Srovnání hradišť	52
6.4. Situace v Pošembeří	55
7. Závěr	57
Literatura a prameny	59
Příloha	64

Úvod

Úkolem této práce je především rozbor a popis keramiky z vybraných sond z klučovského hradiště. Jedná se o sondy 11, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 98 a 99, které jsem si zvolila právě proto, že většina nálezů z nich nebyla dosud zpracována. Mohu se však opřít o monografii Jaroslava Kudrnáče o Klučovu z roku 1970 a několik jeho prací, ve kterých se zabýval právě tímto hradištěm a klučovským horizontem, který na základě nálezů z něj definoval. Další oporou jsou i práce Josefa Bubeníka, který mimo jiné zhodnotil i nálezy z chaty č. 34 v sondě 99 ve svém Příspěvku k poznání klučovského horizontu, který vznikl spolu s dalšími pracemi o pošemberských hradištích v rámci grantu „Od počátků hradišť k počátkům českého státu“.

V druhé části provedu srovnání keramického materiálu z Klučova s publikovanou keramikou z Doubravčic a Tismic. Klíčové jsou práce Nadi Profantové a Kateřiny Tomkové.

Třetí část práce se bude zabývat pokusem o historický výklad existence seskupení hradišť na jednom území. Důležité bude porovnání Pošembeří s dalšími oblastmi a úvahy nad vedoucím postavení některých hradišť.

1. Hradiště Klučov

1.1 Popis hradiště

Slovanské hradiště Klučov (poloha „Na Háji“ nebo „Na Ptáčku“) se nachází severně od stejnojmenné obce (okres Kolín) na návrší nad pravým břehem říčky Šembery. V terénu už neznatelné pozůstatky opevnění zjistil, stejně jako vnitřní zástavbu, objasnil až archeologický výzkum vedený od 40. do 60. let 20. století Jaroslavem Kudrnáčem.

Hradiště bylo původně jednoduché a mělo tvar nepravidelného trojúhelníku o ploše asi 1,5 ha (obr. 1, 2). Opevněné bylo valem s dřevěnou hradbou na temeni, s výškou nejspíš kolem 2,5 metru a příkopem, jehož šířka byla od 3,5 do 6 metrů a hloubka 2 až 3 metry. Do prostoru vlastního hradiště se vstupovalo branou bočního typu, která svou konstrukcí nutila příchozí procházet kolem dlouhého úseku hradby. V místech nejsnazšího přístupu bylo před příkopem umístěné dřevěné předsunuté opevnění ze zahrocených kůlů.

Přístup k vodě v době ohrožení mohl zajišťovat předpokládaný krytý přístup k úrovni hladiny řeky Šembery.

Východně od hradiště stála osada, která mohla být jen lehce opevněna. Po jejím požáru byl prostor, který zaujímal, opevněn dřevohlinitou hradbou a připojen ke staršímu hradišti a vytvořil tak jeho předhradí o rozloze asi 1 ha (obr. 3).

Součástí nového opevnění byla brána vysunutá do přerušení příkopu. V jejím středu byla vybudována šestiboká věž a po jejích stranách tak vznikly snadno zahraditelné úzké průchody.

Archeologický výzkum pomohl poznat mnoho sídlištních objektů, hlavně se jednalo o zemnice s kamennou pecí v rohu a obilnice. Osídlení Klučova mělo agrární charakter, kromě běžných předmětů vyskytujících se na sídlištích (keramika, pražnice, kování věder, nože, srp, přezky, hroty šípů, ostruha, radlice, zlomek náušnice, brousky, žernovy) nebyly nalezeny žádné předměty dokládající sociální rozvrstvení.

Klučovské hradiště patří k nejstarším známým hradištím v Čechách. Jeho vznik se klade do 8. (někdy se uvažuje už o konci 7.) století. Požár, který zničil osadu na předhradí, je kladen na začátek 9. století a násilný zánik celého hradiště přibližně do poloviny 9. století. Předpokládá

se, že bylo zničeno kouřimskými knížaty, kteří v této době rozšiřovali svoji moc. (Podle M. Lutovského 2001).

1.2 Přírodní prostředí Klučova

Hradiště Klučov bylo vybudováno na návrší nad pravým břehem říčky Šembery. V nejbližším okolí hradiště se dnes nacházejí obce Klučov, Poříčany, Lstiboř a Libice, které jsou v údolí u vodních toků – Šembery, Bylanky a Jalovického potoka. (KUDRNÁČ, 1970, str. 11)

Návrší kolem údolí Šembery jsou severními svahy vysočiny, která se rozkládá na sever od Sázavy až k labské rovině. U Poříčan dosahuje návrší 237,9 m n.m. a Šembera je zde ve výšce 201,5 m n.m. (KUDRNÁČ, 1970, str. 11) Klučovské návrší dosahuje výšky 250 m n. m. a údolí pod ním 206 m n. m. (KUDRNÁČ, 1970, str. 11). K východu se svažuje k Jezírkovému potoku.

Geologickou stavbu tvoří permokarbon a u Poříčan se vyskytují křídové útvary. Permokarbon je překryt pleistocenními sedimenty. Během archeologického výzkumu hradiště bylo zjištěno, že složení kopce se mění i na malých úsecích – vyskytuje se zde tvrdý permský pískovec i písčitoštěrková terasa. (KUDRNÁČ, 1970, str. 12)

V mladší době kamenné pokračuje teplé poledové období a v rozšiřujících se lesních plochách převažovaly duby, jilmy, lísky a smrky. V nižších polohách se jejich podrostem staly lísky, v nížinách převládaly borovice a v blízkosti vodních toků olše. Klima se v následujících obdobích proměňovalo: na konci staršího neolitu podle A. Stockého (1926) došlo díky vlhčímu klimatu k stoupáním vod a zaplavování starších sídlišť. V období lidu se zvoncovitými poháry se klima stalo opět sušším. Po době bronzové se klima opět zhoršovalo – nastoupily buky místo dubů a jedle místo smrků – podnebí se podobalo dnešnímu. V 8. – 10. (nebo pol. 11. století) se zvýšily srážky, pak opět vlhkost klesala. (KUDRNÁČ 1970, str. 13).

V okolí Klučova převažují půdy jílovitohlinité, spraše a sprašové hlíny. Většinu oblasti pokrývají půdy černozemní, hnědozemní a v údolí u Šembery nivní. (BUBENÍK 2001, KUDRNÁČ 1970). Černozemě byly vyhledávané zemědělci mimo jiné i proto, že je porůstaly doubravy a travnaté stepy, tedy snadno odstranitelný porost.

V oblasti kolem Klučova se mohly vyskytovat dubohabrové háje, šípákové doubravy a olšové luhy podél Šembery. Před vybudováním hradiště byla poloha nejspíš zalesněna břízou, dobovými habřinami a doubravou. (KUDRNÁČ 1970, str. 17.). Podle nalezených stop po osídlení můžeme usuzovat, že kopec nebyl osídlen od pozdní doby halštatské a mohl se na něm rozvinout přirozený porost odpovídající jeho půdním a klimatickým podmínkám. (Před vybudováním hradiště bylo třeba vzrostlé stromy odstranit – vyklučit. Tak by mohlo podle A. Profouse (1949) vzniknout i pojmenování Klučova); (KUDRNÁČ 1970, str. 17). Skladbu lesů poblíže pozdější osady ovlivňovala pastva dobytka (Doložen na hradišti nálezy kostí – (KUDRNÁČ 1970). Spásáním jen některých druhů rostlin docházelo ke změnám v jejich složení. Díky zakládání nových polí a těžbě dřeva se postupem času zmenšovala plocha zarostlá lesem. Zbytky dřevin ze zkoumaných objektů se zabýval Zd. Dohnal, který jich zjistil 21 druhů. Nejvíce byl na hradišti využíván dub letní (*Quercus Robur L.*), a to jako palivo, k výrobě různého nářadí a především jako stavebního materiálu. Často se vyskytovaly také uhlíky z vrby, která se používala k vyplétání stěn. (KUDRNÁČ 1970).

Na základě studie V. Ložka, který podle skořápek měkkýšů stanovil oblasti stepí v Čechách, patřilo okolí Klučova do přechodné oblasti mezi stepními a lesními porosty. Stepy se vyskytují v územích níže než 400m n. m. a vlhkostí méně než 600 mm ročně. V Čechách se pravé stepy nevyvinuly, jen v nejsušších oblastech jsou bylinné formace stepím blízké (KUDRNÁČ 1970).

Nejdůležitějším zdrojem vody na hradišti byla nejspíš říčka Šembera, část spotřeby snad mohl pokrýt pramen, který byl zjištěn výzkumem na předhradí plošným odkryvem č. 90, kdy se hradištní jáma hluboká původně 175 cm naplňovala do výše 35 – 40 cm vodou přitékající od severovýchodu písčitými vrstvami. (KUDRNÁČ 1970, str. 19)

1.3 Historie lokality

Hradiště leží na místě, které už ze své podstaty muselo vzbuzovat zájem archeologů. Jedná se o strategicky výhodnou polohu umístěnou nad vodním tokem v krajině, která byla vhodná pro zemědělský způsob obživy.

Není tedy divu, že se o lokalitu zajímal už J. L. Píč, který uvedl ve svých *Starožitnostech země české* k roku 1893 nález pece s hradištními střepy v poloze „Na Vinici“ (Na ptáku) a tamtéž stopy osídlení.

Díky pozornosti statkáře J. Tůmy a mlynáře A. Buriana byly v jámách pro stromky a při těžbě písku nalezeny a vybrány hradištní střepy. Tato událost byla zapsaná do Pamětní knihy obce Klučov k roku 1922. Nálezy byly odevzdány do sbírky Národního muzea v Praze a do muzea v Českém Brodě. (KUDRNÁČ 1970).

Při kopání jamek pro stromky byly roku 1947 – 1948 objeveny sídlištní objekty, které dělník P. Vosecký předal řediteli klučovské školy a ten je ohlásil Státnímu archeologickému ústavu. (NZ č.j. 6583-59, I)

Roku 1949 byl Jaroslav Kudrnáč pověřen zjistit situaci na lokalitě. Už první průzkum ukázal, že se na kopci nacházela slovanská osada. Roku 1950 byly nalezeny důkazy, že lokalita byla opevněná dřevohlinitou hradbou. Roku 1954 bylo zjištěno, že hradiště mělo dvě fáze a v letech 1955 – 1958 následovaly plošné odkryvy sídlištních objektů, aby bylo možno je stratigraficky určit. V rámci výzkumů bylo zjištěno i starší osídlení lokality – sídliště kultury únětické, hroby halštatolátenské a mladší příkop datovaný do vrcholného středověku, který měl obklopovat vojenský tábor. (Kudrnáč 1970)

Mezi dalšími badateli, kteří se problematikou Klučova a hradišť v Pošembeří zabývali, jsou Jaroslav Bubeník, Nad'a Profantová a Kateřina Tomková, kteří v rámci grantového projektu „Od počátků hradišť k počátkům českého státu“ publikovali nálezy z Klučova, Doubravčic a Tismic. (BUBENÍK 1998, PROFANTOVÁ 1998a, b, TOMKOVÁ 1998).

2. Metodika práce

Počet keramických zlomků, se kterými jsem pracovala, je 602, z toho 95 okrajů a 73 den. Těžiště mé práce spočívá v rozboru a zhodnocení keramiky z vybraných sond na hradišti Klučov, v první fázi práce jsem se tedy věnovala počítání keramických zlomků, měření maximální síly střepů, vážení a popisu jejich vlastností, jako barva, materiál a výzdoba. Všechny zdobené střepy (celkem 257 kusů) jsem vyfotografovala a výzdobu nakreslila a vytvořila podle ní vzorník. Kresebně jsem zdokumentovala všechny okraje a dna a vytvořila jsem tabulky typů. Všechny údaje o každém střepu jsem zanesla do tabulky a s těmito údaji jsem dále pracovala. Dalším krokem bylo porovnání s publikovaným materiálem z hradišť v Pošembeří a z dalších hradišť z téhož období. Srovnávala jsem především výzdobné motivy a vypracovala tabulku analogických motivů z Klučova, Doubravčic a Tismic.

Podle typologie okrajů a po jejich srovnání s nálezy z jiných hradišť jsem vytvořila mapu s vyznačením nálezů okrajů podle kategorie a tím jsem mohla rozlišit objekty starší a mladší fáze hradiště.

Poslední částí práce byl pokus o historickou interpretaci koncentrace hradišť na jednom území. Vybrala jsem si dvě další oblasti s hradišti datovanými přibližně do téže doby a provedla srovnání s Pošembeřím.

3. Nálezy

3.1. Rozložení sond na hradišti

Rozložení sond na hradišti je znázorněno na mapě, obr. č. 4. Červeně jsou označeny sondy, kterých se týká tato práce.

3.1.1 Sonda 11

Sonda 11 byla položena na jihozápadní straně hradiště, aby tam zjistila osídlení. Byly v ní objeveny dvě hradištní jámy. Jáma číslo 1 při západní stěně dosahovala hloubky 250 cm. Vstupovalo se do ní komínovitým otvorem a směrem dolů se rozšiřovala. Na jejím povrchu bylo několik kamenů a okraj pekáče, její výplň byla popelovitá.

Jihovýchodně od ní byla nalezena sudovitá jáma číslo 2. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

3.1.2 Sonda 12

Sonda 12 byla vedena od severu k jihu. Zasahovala na akropoli hradiště a směřovala na sever, kde prořála starší i mladší část opevnění a předhradí až na parcelu 58, kde už nebylo zjištěno další osídlení.

6,5 m od hradištního příkopu, který sonda zachytila, byla objevena obilnice džbánovitěho tvaru.

V prostoru mezi sondou 12 vedenou na parcele 55 a příkopem v sondě 2 nebyly zachyceny další objekty, až ve stráni na parcelách 56 – 57 byl zaznamenán zářez ve světlehnědé spraši. Po rozšíření sondy byl zářez určen jako únětický příkop.

Za svahem pokračovala sonda 12 na sever, po parcele 58, ale nebylo zachyceno další osídlení. Dál na sever byla zaznamenána jáma po kůlu o průměru 20cm a blízko ní obilnice vakovitěho tvaru.

Po sesutí východní stěny sondy se ve stráni na parcele 56 – 57 objevil zbytek kůlové jámy. U jejího horního okraje byl zachycen zbytek dřevěného opevnění svahu. Pod ním už hradištní příkop nepokračoval. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

3.1.3 Sonda 16

Sonda 16 byla vedena západním svahem, jižně od sondy 15 – 3. Zachytila zbytky dřevěného opevnění. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

3.1.4 Sonda 17

Sonda 17 měla zjistit hustotu osídlení východně od sondy 11 na západní straně staršího hradiště. Kromě tenčící se popelovité vrstvy, která pokračovala ze sondy 13, nebyly sídlištní objekty v tomto prostoru zachyceny. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

3.1.5 Sonda 18

Sonda 18 sledovala průběh hradištního příkopu na severozápad a zjistila únětický a malý středověký příkop. Hradištní příkop byl částečně zahlouben do únětického. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

3.1.6 Sonda 19

Sonda zjišťovala osídlení na temeni návrší, východně od sondy 12. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

3.1.7 Sonda 20

Sonda 20 protínala hradištní příkop na východní straně hradiště a pak byla prodloužena na východ, na předhradí.

450 m od prvního příkopu byl zachycen další příkop, jehož východní stěna byla schůdkovitě upravena.

Do únětického příkopu v sondě 20 byl zahlouben žlábek s mírně zaobleným dnem. Průběh žlábků sledovaly i další sondy k jihu a jihozápadu a byla prokázána jeho souběžnost s velkým hradištním příkopem. Ve žlábků byly zjištěny uhlíkovité a popelovité vrstvy, snad byly pozůstatkem svislé řady kůlů, která byla součástí opevnění. Západně za sondou 20 už opevnění nepokračovalo. Podle uhlíků splavených do velkého příkopu a nalezených kůlových jam byla do náspu zapuštěna dřevěná palisáda.

Roku 1957 byla sonda 20 prodloužena k východu až k odkryvu 78, aby zjistila přítomnost nebo nepřítomnost staršího hradištního osídlení mezi vnějším a vnitřním pásem opevnění. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

3.1.8 Sonda 23

Sonda 23 měla za úkol pátrat po kůlech na sever od únětického příkopu na jihozápadní straně předhradí. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

3.1.9 Sonda 24

Sonda 24 byla položena pro zjištění osídlení na parcele číslo 51 na jihovýchodě, ale byla odkryta jen netknutá spraš.

Roku 1954 byla sonda rozšířena k západu, aby ověřila průběh malého příkopu. Sonda proťala tzv. vnější příkop mezi sondou 54 a 69. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

3.1.10 Sonda 98

Sonda 98 zjišťovala osídlení na jih od sondy 78 a východně od sondy 90. Při jejím západním okraji byla zachycena oválná hradištní jáma porušená hradištním příkopem. Na východ od jámy se nacházela kruhová jáma o průměru 55 cm a do podloží zahloubená 35 cm.

Další hradištní jáma byla odkryta u jižní stěny. Měla lalokovitý tvar, východní část měla zahloubenou 40 cm pod dnešní povrch, západní část 70 cm. Proti ní, u severní stěny, byla menší mísovitá jáma nestejněmálně zahloubená do podloží maximálně 30 cm.

V sondě byly nalezeny další, blíže nedefinované jámy. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

3.1.11 Sonda 99

Sonda 99 měla zjistit přítomnost osídlení mezi vnějším hradištním příkopem a pískovnou na jihovýchodní straně hradiště. U jejího severního okraje byla zachycena zemnice a obilnice.

V jihozápadním rohu chaty byla suť pece. Pec byla sestavena z nasucho kladených kamenů. Dno pece bylo dočervena vypálené.

50 cm od pece byl nalezen zlomek náušnice podunajského datována do 9. století. (KUDRNÁČ 1970, str. 127).

Na západ od chaty byla zachycena obilnice baňkovitého tvaru. Zahloubena do původního povrchu byla asi 160 cm.

Od chaty s obilnicí směrem na jih, u východní stěny sondy se nacházela oválná hradištní jáma dlouhá 160 cm a do podloží zahloubena 20 cm. Západní stěny měla svislé, východní šikmé. Na jih od jámy byla skupina obilnic.

První měla kruhový násypný otvor o průměru 56 cm. Nejširší (106 cm) byla 43 cm hluboko a do spraše byla zahloubena 111 cm.

Nedaleko ní byla jamka hluboká 40 cm, která se ke dnu rozšiřovala. Zahloubena byla do tuhého rzivého písku, ale hlouběji se podloží měnilo v sypký hnědožlutý písek. Nejspíš se jednalo o obilnici, kterou přestali hloubit právě kvůli nevhodnému podloží.

Obilnice na východě byla vyhloubena 123 cm do podloží, měla sudovitý tvar a 72 cm široký vstupní komín.

Dál na východ od obilnice je jáma kruhovitého tvaru se svislými stěnami, o delší ose 92 cm. Její hloubka byla 42 cm.

Jižně od této skupiny jam byla nalezena mísovitá jáma, o delší ose 97 cm a zahloubena do spraše 26 cm.

V jižním úseku sondy byla prozkoumána jáma kruhovitého tvaru o ose 92 cm. Ke dnu se mírně rozšiřovala. Její hloubka byla 30 cm. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

3.2. Vybrané sídlištní objekty a jejich umístění na hradišti

3.2.1. Sídlištní objekty na hradišti a předhradí

Osídlení na temeni návrší prokázala sonda 1/49, sonda 5 a mezi nimi zjišťovací sonda 19, která měla délku 20m a šířku 1, 5 m. 1 – 3, 80 m od jejího východního okraje u severní stěny byla odkryta vrstva černošedé země o síle 16 cm, která nejspíš souvisela s objektem v sondě 1/49. Byly v ní nalezeny zlomky slovanské keramiky a pekáče. (KUDRNÁČ 1970)

Sondu 5 protínala od severu k jihu sonda 12. Ta svým jižním koncem také zjišťovala osídlení na temeni návrší. 6,5 m za jižním okrajem hradištního příkopu, který sonda zachytila, byla odkryta obilnice zapuštěná do tvrdého písku. Měla baňkovitý tvar o maximální šířce 1,40 m a původní hloubka byla 2 m. Ve stěnách byly zahloubeny nepravidelné jamky.

Za obilnicí dál k jihu byla zjištěna jen tmavě šedá vrstvička, která značila původní povrch. V ní byly nalezeny zlomky keramiky.

Osídlení asi 50m od stavby s kůly ze sondy 13 zjišťovala sonda 11. Zachytila dvě obilnice, které spolu s objekty ze sond číslo 50, 10, 100, 15, 89 a jižního úseku sondy 34 tvořily hustě osídlený okrsek na západním okraji hradiště. Obilnice číslo 1 měla zúženou horní a rozšířenou dolní část, největší šířky (1,25 m) dosahovala 75 – 100 cm nad dnem. Zahloubena byla asi 2, 60 m do hnědavé hlíny a písku. V ní se našlo několik kamenů, zaoblený okraj pekáče, polovina slídnatého žernovu, hradištní keramika a zvířecí kosti.

Jen 75 cm jihovýchodně od horního okraje obilnice číslo 1 byla zachycena obilnice číslo 2. Byla sudovitého tvaru, hluboká 1,30 m a široká 1,25 m. Obsahovala černošedou zem s uhlíky, zvířecí kosti a hradištní střepy. Obě obilnice se k sobě přibližovaly rozšířenými podzemními částmi. (KUDRNÁČ 1970).

3.2.2. Obytné a hospodářské stavby v prostoru mezi dvěma pásy opevnění

Se slovanským osídlením první fáze hradiště souvisela v sondách číslo 20, 21 a 87 jen sídlištní vrstva. V dalších sondách, které zkoumaly starší slovanské opevnění (číslo 27, 33, 18, 2, 12, 59, 60, 58, 57, 37, 45, 36, 77, 29, 28, 30, 31, 39, 44, 47, 41, 41A, 51, 48, 46, 55, 23, 22, 64, 62, 72, 71, 54, 61, 16) nebyly nalezeny obytné a hospodářské objekty, opevnění vnitřní části hradiště tedy nebylo budováno nad starším sídlištěm. (KUDRNÁČ 1970)

3.2.3. Obytné a hospodářské stavby na předhradí

Osídlení stratigraficky datované do starší fáze, pokračovalo i za vnější hranou mladšího hradištního příkopu, ale jeho intenzita slábla.

V sondě číslo 99, jihovýchodně za ohybem mladšího hradištního příkopu, byla zachycena zemnice s kamennou pecí v jihozápadním rohu. Zemnice byla od hrany mladšího hradištního příkopu vzdálená jen necelých 6 m a dá se předpokládat, že patřila ke staršímu sídlišti zkoumanému sondami číslo 78 a 90. (zemnice viz dále)

Podle sond 95, 99 a 98 hustota osídlení řídne v blízkosti vnější hrany mladšího příkopu. Dál k jihu a jihovýchodu už zbytky obydlí a hospodářských objektů nebyly zachyceny. (Podle KUDRNÁČ 1970).

3.3. Charakteristika objektů na hradišti

Počet jednotlivých objektů v sondách je uveden v přehledné tabulce 2.

3.3.1. Zemnice

Slovanskou zemnici s kamennou pecí v jihozápadním rohu zachytila sonda 99 pouhých šest metrů jihovýchodně od vnější hrany mladšího hradištního příkopu a dá se tedy předpokládat, že patřila ke staršímu sídlišti zkoumanému sondami číslo 78 a 90.

Zemnice měla severní a jižní stěnu dlouhou 3,50 m, východní 3,10 m a západní 3,30 m, zahloubená byla u jižní stěny 58 cm, u severní 68 cm, neboť terén zde klesá. Stěny zemnice byly svislé, bez stop jamek po kůlech u horního okraje. Vchod do ní byl podle rozrušeného horního okraje terénu buď ve východní, nebo severní stěně. U východní, jižní a severní stěny chaty byly nalezeny kúlové jámy.

V jihozápadním rohu chaty, 10 cm pod dnešním povrchem, byla suť pece. Pec byla sestavena z nasucho kladených kamenů. Dno pece bylo dočervena vypálené.

Podle nálezů jamek ve stěnách v ostatních klíčovských zemnicích se soudí, že vnitřní stěny chat byly obkládány proutím (KUDRNÁČ 1957a). Kresebnou rekonstrukci chaty ze sondy 80 publikoval J. Kudrnáč i ve své souhrnné práci o Klučově (obr. 5). Chata č. 34 se nijak významně neliší od ostatních klučovských příbytků (obr. 6). Její půdorysný plán jsem bohužel k dispozici neměla, byl pořízen jen detail jejího profilu (obr. 7).

50 cm od pece byl nalezen zlomek náušnice podunajského typu datovaná do 9. století, obr. (KUDRNÁČ 1970, PROFANTOVÁ 2008a).

Ze zemnice pochází 16 keramických zlomků uložených do tří sáčků pod číslem 248. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

3.3.1.1. Chata v sondě 15, podle J. Bubeníka (1998)

Nálezy měly jednotný charakter a rysy starohradištní keramiky. Úlomky pocházely z nádoby s esovitou profilací a nečleněným tělem s jednoduše formovaným okrajem. Jeden zlomek měl náznak rýhy po obtáčení.

Keramika byla zdobena svazky rýh, vlnic a menší část i vpichy. Málo zastoupena byla výzdoba kazetovitými motivy a složitými kombinacemi.

Na vnitřním okraji se objevuje výzdoba vlnicí (BUBENÍK 1998, obr. 8 – 10, 21).

Pozoruhodné jsou čtyři tenkostěnné střepy z redukčně vypálené nádoby, které nesou v horní části zřetelné stopy po obtáčení z jemného materiálu. J. Bubeník řadí tuto keramiku do I. fáze.

V chatě 34 ze sondy 99 nebyl takovýto typ keramiky nalezen, ale její náplň a kontext ji kládou taktéž do první fáze hradiště.

3.3.2. Obilnice

Sondy 11, 12 a 99 zachytily celkem 8 slovanských obilných jam.

Sonda 11 zachytila dvě obilnice, které spolu s objekty ze sond číslo 50, 10, 100, 15, 89 a jižního úseku sondy 34 tvořily hustě osídlený okrsek na západním okraji hradiště. Obilnice číslo 1 (obr. 7) měla zúženou horní a rozšířenou dolní část, největší šířky (1,25 m) dosahovala 75 – 100 cm nad dnem. Zahloubena byla asi 2,60 m do hnědavé hlíny a písku. V ní se našlo něko-

lik kamenů, zaoblený okraj pekáče, polovina slídnatého žernovu, hradištní keramika a zvířecí kosti.

Vstupovalo se do ní komínovitým otvorem. Její výplň byla popelovitá.

Jihovýchodně od ní byla nalezena sudovitá jáma číslo 2. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

Jen 75 cm jihovýchodně od horního okraje obilnice číslo 1 byla zachycena obilnice číslo 2 (obr. 8). Byla sudovitého tvaru, hluboká 1,30 m a široká 1,25 m. Obsahovala černošedou zem s uhlíky, zvířecí kosti a hradištní střepy. Obě obilnice se k sobě přibližovaly rozšířenými podzemními částmi. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

Obilnice číslo 1 ze sondy 11 obsahovala 121 keramických zlomků uložených do osmi sáčků pod číslem 29 a obilnice číslo 2 ze sondy 11 obsahovala 26 zlomků uložených do tří sáčků pod číslem 30. (OBRÁZKY OBILNIC – KUDRNÁČ)

Sonda 12 byla vedena od severu k jihu a svým jižním koncem také zjišťovala osídlení na temeni návrší. 6,5 m jižně od hradištního příkopu, který sonda zachytila, byla objevena obilnice baňkovitého tvaru zapuštěná do tvrdého písku o maximální šířce 1,40 m a původní hloubce 2 m (obr. 9). Do jejích stěn byly zahloubeny nepravidelné jamky – nejspíš se jednalo o pozůstatky obložení stěn, jak dokládá rekonstrukce obilnice ze sondy č. 80 (KUDRNÁČ 1957), obr.

Dál na sever byla zaznamenána jáma po kůlu o průměru 20 cm a blízko ní obilnice vakovitého tvaru (obr. 10). (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

Nálezy z obilnice číslo 1 ze sondy 12 jsou uloženy v sáčku číslo 33 a obsahují 24 střepů. Z obilnice číslo 2 pochází 19 střepů a jsou ve třech sáčcích pod číslem 34.

V sondě 99 na západ od chaty byla zachycena obilnice baňkovitého tvaru (obr. 11). Vstupní otvor byl oválný, 70 cm hluboko se jáma rozšiřovala až na 130 cm a směrem ke dnu se opět zužovala. Ve stěnách byly jamky vyplněné černošedou zemí a uhlíky. Zahloubena do původního povrchu byla asi 160 cm. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

Obsahovala 45 střepů uložených ve dvou sáčcích pod číslem 249.

Od obilnice u chaty směrem na jih u východní stěny sondy se nacházela oválná hradištní jáma. Na jih od ní byla skupina obilnic.

První (A1 – B1) měla kruhový násypný otvor o průměru 65 cm a baňkovitý tvar (obr. 11). Nejširší (106 cm) byla 43 cm hluboko a do spraše byla zahloubena 111 cm. Byla vyplněna tmavohnědou zemí s uhlíky.

Nedaleko ní byla jamka (A3 – B3) hluboká 40 cm, která se ke dnu rozšiřovala. Zahloubena byla nejdřív do tuhého rzivého písku, ale hlouběji se podloží měnilo v sypký hnědožlutý písek. Nejspíš se jednalo o obilnici, kterou přestali hloubit právě kvůli nevhodnému podloží.

Od ní 3,90 m na východ byla obilnice A2 – B2 (obr. 12) vyhloubena 123 cm hluboko do podloží, měla sudovitý tvar a 72cm široký vstupní komín a výduť 87 cm. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59).

Na sáčcích s nálezy není uvedeno, z které obilnice pocházejí. Nejpravděpodobnější varianta je ta, že z obilnice A1 – B1 pochází 11 hradištních střepů uložených v sáčku číslo 252, z obilnice A2 – B2 8 střepů uložených v sáčku číslo 253 a z jamky A3 – B3 2 střepy uložené v neočíslovaném sáčku.

3.3.3. Jámy

Sonda 98 zjišťovala osídlení na jih od sondy 78 a východně od sondy 90. Při jejím západním okraji byla zachycena oválná hradištní jáma porušená hradištním příkopem. Do podloží byla zahloubena 37 cm. V její černošedé výplni byly hradištní střepy, železná jehla, zlomek kostěné brusle, zvířecí kosti a několik kamenů. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

38 střepů z této jámy je uloženo ve dvou sáčcích pod číslem 244.

Na východ od ní se nacházela kruhová jáma o průměru 55 cm a do podloží zahloubená 35 cm. Další hradištní jáma byla odkryta u jižní stěny. Měla lalokovitý tvar, východní část měla zahloubenou 40 cm pod dnešní povrch, západní část 70 cm. Proti ní, u severní stěny, byla menší mísovitá jáma nestejně zahloubená do podloží maximálně 30 cm.

33 hradištních střepů je uloženo do tří sáčků pod číslem 245.

V sondě byly nalezeny další, blíže nedefinované jámy. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

Od chaty s obilnicí v sondě 99 směrem na jih, u východní stěny sondy, se nacházela oválná hradištní jáma dlouhá 160 cm a do podloží zahloubena 20 cm. Západní stěny měla svislé, východní šikmé.

Dál na východ od obilnice je jáma kruhovitěho tvaru se svislými stěnami, o delší ose 92 cm. Její hloubka byla 42 cm.

Jižně od této skupiny jam byla nalezena mísovitá jáma, o delší ose 97 cm a zahloubena do spráše 26 cm.

V jižním úseku sondy byla prozkoumána jáma kruhovitěho tvaru o ose 92 cm. Ke dnu se mírně rozšiřovala. Její hloubka byla 30 cm. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

Nálezy z těchto jam jsou uloženy v sáčkích č. 250 (1 hradištní střep), 251 (8 hradištních střepů) a 253 (3 hradištní střepy).

3.3.4. Opevnění

Opevnění zachytily z analyzovaných sondy 12, 16, 18, 20, 24 a 98. Sonda 12 byla vedena od severu k jihu. Hradištní příkop, který zachytila, byl z menší části zahlouben do únětického příkopu. Byl široký 5,30 m a 2 m hluboký. Vedl po mírném svahu sklánějícím se k severu a vyplněn byl splavenými vrstvami z hradiště.

V prostoru mezi sondou 12 vedenou na parcele 55 a příkopem v sondě 2 nebyly zachyceny další objekty, až ve stráni na parcelách 56 – 57 byl zaznamenán zářez ve světlehnědé spraši. Po rozšíření sondy byl zářez určen jako únětický příkop.

Po sesutí východní stěny sondy se ve stráni na parcele 56 – 57 objevil zbytek kůlové jámy. U jejího horního okraje byl zachycen zbytek dřevěného opevnění svahu. Pod ním už hradištní příkop nepokračoval. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

Keramické zlomky (33 střepů) ze slovanského příkopu byly umístěny do sedmi sáčků pod číslem 31 a zlomky z parcely 55 (24 střepů) do šesti sáčků s číslem 35.

Sonda 16 byla vedena západním svahem, jižně od sondy 15 – 3. Zachytila zbytky dřevěného opevnění, které prokazoval korytovitý zářez do světle hnědé spraše vyplněný četnými uhlíky. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

24 získaných keramických zlomků bylo uloženo do šesti sáčků s číslem 47.

Sonda 18 sledovala průběh hradištního příkopu na severozápad a zjistila únětický a malý středověký příkop. Hradištní příkop byl částečně zahlouben do únětického, oba příkopy pokračovaly dál k temeni svahu. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

Střepy z příkopu (10 zlomků) byly uloženy do tří sáčků pod číslem 50 a střepy ze žlábků (2 zlomky) do sáčku číslo 51.

Sonda 20 protínala velký hradištní příkop a žlab. Trojúhelníkovitý příkop měl skoro 3 m a šířku 9,50 m. Sonda pak byla prodloužena na západ do areálu hradiště, aby zjistila zbytky předpokládaného vyvýšeného opevnění, ale výsledek byl negativní. Do únětického příkopu v sondě 20 byl zahlouben žlábek s mírně zaobleným dnem. Průběh žlábků sledovaly i další sondy k jihu a jihozápadu a byla prokázána jeho souběžnost s velkým hradištním příkopem. Ve žlábků byly zjištěny uhlíkovité a popelovité vrstvy, snad byly pozůstatkem svislé řady

kůlů, která byla součástí opevnění. Jeho východní stěna byla schůdkovitě upravena. Západně za sondou 20 už opevnění nepokračovalo.

Opevnění se od sondy 20 stáčelo k severozápadu.

Keramický materiál ze žlábků je uložen ve třech sáčkích s číslem 53 a obsahuje 42 střepů. Nálezy z příkopu jsou ve třech sáčkích s číslem 54 a obsahují 21 hradištních střepů. Z pátrání po kulech byly získány tři střepy a uloženy do sáčku pod číslem 55.

Roku 1957 byla sonda 20 prodloužena k východu až k odkryvu 78, aby zjistila přítomnost nebo nepřítomnost staršího hradištního osídlení mezi vnějším a vnitřním pásem opevnění.

Roku 1954 byla sonda rozšířena k západu, aby ověřila průběh malého příkopu. Sonda proťala tzv. vnější příkop mezi sondou 54 a 69. (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59)

Vnější hranu mladšího příkopu zachytila i sonda 98, ale v nálezové zprávě (KUDRNÁČ NZ č.j. 6583-59) je zmíněn jen v souvislosti s jámou, kterou porušil. Další údaje ani nálezy jsem nezjistila.

Mapa se znázorněním mladší fáze opevnění – obr. 13.

3.4. Keramika

Ze sond 11, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 98 a 99 bylo získáno 602 hradištních střepů, z toho nejvíce (147) bylo získáno ze sondy 11, o něco méně (131) ze sondy 12. V tabulce 1 jsou zobrazeny všechny údaje, které jsem o keramických zlomcích získala. Uvádím číslo sondy, číslo a popis sáčku s počtem střepů, které obsahuje, číslo střepu (jelikož zlomky nebyly dosud popsány a nebylo jim přiřazeno inventární číslo, odpovídá číslo střepu pouze pořadí, v jakém jsem ho zpracovávala a následně fotografovala pro potřeby této bakalářské práce), váhu střepu (g), maximální sílu střepu (mm), zbarvení a úpravu vnitřního povrchu, zbarvení a úpravu vnějšího povrchu, popis keramické hmoty (1 – jemná, 2 – střední se zrnky kolem 2 mm, 3 – s kamínky), poznámky (uvádím, zde se jednalo o dno nádoby nebo o okraj; pokud se jednalo o okraj, uvádím jeho průměr, když to bylo možné vzhledem ke stavu zachování), stopy po obtáčení (pokud byly patrné), stopy po výrobě (hlazení vnitřního okraje, tvarování prsty), typ výzdoby (podle přiloženého vzorníku obr. 14 – 18) a typ okraje (podle rozlišených kategorií, obr. 19).

Všechny okraje a dna byly kresebně zdokumentovány a podle nich byla vytvořena typologie platná pro tento soubor keramiky, výzdoba byla zpracována do vzorníku a porovnána s především s hradištěm doubravčickým a tismickým a s dalšími lokalitami z téhož období.

3.4.1. Velikost a tvar nádob

Velikost a tvar nádob není možné rekonstruovat, protože materiál, který jsem zpracovávala, je příliš drobný nedochovala se žádná nádoba, u které by bylo možné velikost určit.

Jsou k dispozici jen dvě větší torza nádob (ze sondy 12 a ze sondy 17; obr. 21, 22), ale ani u nich nemůžeme s jistotou velikost určit. Nejspíš se jednalo o nádoby střední velikosti (PROFANTOVÁ 1998). Nádoba ze sondy 17 je baňatější a okraj je esovitě profilovaný. Nádoba ze sondy 12, z obilnice č. 2 má poněkud méně klenutou výduť. Její okraj a hrdlo je plasticky členěné. Také výzdoba začíná níže než u nádoby ze sondy 17.

Můžeme předpokládat, že zmíněné fragmenty nádob jsou stejného tvaru jako už publikované a částečně nebo zcela rekonstruované nádoby. (BUBENÍK 1998, obr. 5: 7, str. 237; zde obr. 23).

Podle tvaru okraje (Obr. 19, kategorie I/5) můžeme mezi tvary nalézt minimálně jednu mísu. Podobný, a o něco plynulejší profilace identifikoval na hradišti v Tismicích J. Kudrnáč (1977, obr. 6: 4, str. 265).

Pro účely této bakalářské práce jsem rozdělila okraje (pokud bylo možné určit alespoň jejich přibližný průměr) na 5 skupin (podle N. Profantové 1998). Vycházela jsem z počtu 95 okrajů, z toho u 57 byl určen jejich přibližný průměr.

Skupina 1 (do 13cm) se v analyzovaném souboru nevyskytuje, **skupina 2** (13 – 18cm) zahrnuje 23 okrajů, **skupina 3** (18 – 24cm) 24 okrajů, **skupina 4** (25 – 30cm) 6 okrajů a **skupina 5** (nad 30cm) 4 okraje.

Vzhledem k velmi omezeným možnostem při odhadování malých fragmentů okrajů existuje možnost, že některé okraje mohou být zařazeny nepřesně.

Naprostou většinu souboru je možné zařadit do skupiny 2 (40%) a 3 (42%) a představují tak keramiku střední velikosti, která se nejčastěji používala k vaření (Profantová 1998). Skupina 4 (11%) a skupina 5 (7%) představuje zásobnicové tvary, ale její procentuální zastoupení je nevelké (graf 3).

Z hlediska absolutních hodnot je nejvíce okrajů v hodnotách 15 – 17 cm a 20 – 22 cm. Hodnoty, ze kterých bychom mohli vyvozovat, že se jedná o zásobnicový tvar, byly naměřeny celkem u 4 okrajů, což je 7% z celkového počtu.

Velikost den nebylo většinou možné určit ani přibližně, protože se vyskytly jen jako drobné zlomky. Pouze u několika den byl přibližný průměr změřen a pohyboval se mezi 9 – 10 cm.

3.4.2. Materiál a úprava povrchu

Keramické těsto je charakteristické pro oblast východních Čech (PRINCOVÁ-JUSTOVÁ 2004). Materiál je z velké většiny tvořen hrnčířskou hlínou ostřenou pískem a slídou. Písek je často relativně hrubozrnný a zrna jsou patrna na lomu střepu. Objevují se však i zlomky, které obsahují kamínky o velikosti nad 3 mm, není jich však mnoho, z celého analyzovaného souboru je to 10% procent (graf 1).

Slída je v souboru téměř ve všech střepích, liší se jen nepatrně v množství. U několika málo jedinců bylo slídy zjištěno velmi málo nebo žádná. Například v keramických zlomcích ze sond 16 a 18 (obr. 24) se nachází slídy minimum. Výzdoba je pečlivě provedena a výpal je dobrý. Jedná se o technologicky dokonalejší keramiku, která má analogii v chatě v sondě 15 (BUBENÍK 1998).

Keramika je na povrchu jemně drsná, kromě několika střepů, u kterých byl povrch poškozen. Na některých střepích jsou dobře patrné stopy po úpravě povrchu. U okrajů a na podhrdlí nádob se objevují stopy po obtáčení, ne vždy příliš patrné (obr. 25). Na některých střepích jsou dobře patrné stopy po tvarování prsty. Velmi zřetelné je to u dna ze sondy 12 (obr. 26). Další příklad úpravy vnitřního povrchu jsou stopy po hlazení dřívkem nebo možná hřebenem, které se projevují jako husté rýžky. Pokud je jasná orientace střepu, pak jsou svislé nebo šikmé (obr. 27).

Maximální síla střepů se nejčastěji pohybuje kolem 6 – 9 mm, (graf 2). Objevuje se však i keramika tenkostěnná do maximální síly 6 mm a silnostěnná, více než 9 mm.

Barva keramiky se pohybuje v široké škále odstínů od béžové a světle šedé až k tmavě hnědé, tmavě šedé a černé. Objevují se zlomky zbarvené oranžově a načervenalé.

O kvalitě výpalu vypovídá častý výskyt střepů nestejně zbarvených na lomu, ať už se liší jen vnější a vnitřní hrana nebo vytváří tzv. sendvič – dvě stejné barvy vnější a vnitřní strany a odlišná barva uprostřed. Pokud se jedná o černé nebo tmavě šedé zbarvení, je to známka velmi špatného výpalu, kdy materiál obsahuje ještě organické složky dochované ve formě uhlíku (MACHÁČEK 2001).

Střep s částečně dochovaným reparačním otvorem je zde jeden. (Obr. 28).

Keramika z Klučova je ve své 1. fázi podobná s keramikou 2. fáze sídliště Opolánky „Staré Badry“, které trvá do počátku 9. století (PRINCOVÁ-JUSTOVÁ 2004).

3.4.3. Výzdoba

Výzdoba je prováděná hřebenem, výjimečně jednohrotým rydlem. Podle J. Eisnera (1966, str. 159 – 162) je zdobení vlnicí, páskou a řadou vpichů dědictvím antické tradice, jak dokládá na keramice z Očkova u Piešťan. Motiv vlnice má původ v Potisi a římských provinciích. Oblíbeným motivem jsou vpichy hřebínkem, které se vyskytují na keramice z doby římské. Na nádobách starobylého rázu se objevují kazetovité motivy a obloučky.

Povrch některých střepů je ohlazený a je tedy nesnadné určit, jestli byly zdobeny a pokud byly, jakou výzdobou. Na mnoha střepích výzdoba zachycena je, ale kvůli jejich malé velikosti je zřejmé, že se jedná jen o malou část výzdoby (nejčastěji samostatné pásy rýh nebo vlnice). U mnoha fragmentů není jistá ani původní orientace střepu v nádobě.

Pokud je výzdoba zachycena na okraji, velmi často začíná vysoko nad výzdobným bodem (obr. 29), což je jeden z prvků odkazujících na stáří těchto střepů. (Pro keramiku z Klučova jsou typické nádoby, které mají výzdobný motiv umístěný v horní třetině, pouze v několika případech je umístěna níž). Protože v souboru se nevyskytují celé nádoby a jen velmi málo větších částí nádob, nemohu ani posoudit jak často se objevuje výzdoba pod maximální výduť.

Na třech okrajích je výzdoba na vnitřní straně (obr. 30), což je typické pro keramiku podunajské kulturní tradice (MACHÁČEK 1995).

Výzdobné motivy se skládají z různých kombinací vodorovných rýh, vlnic a vpichů a jejich kombinace. Ze zachycených motivů jsem vytvořila vzorník výzdoby (obr. 14 – 18), na který budu dále odkazovat.

3.4.3.1. Svazky rýh

Na mnoha střepích se zachoval jen malý fragment výzdoby; nejčastěji se jedná právě o svazky rýh. Často není možné pro malý rozměr střepu určit, jestli byly rýhy samostatný výzdobný motiv nebo zda se jednalo o součást bohatší výzdoby.

Výjimečně se objevuje rýha provedená jednohrotým nástrojem, ve vzorníku výzdoby pod číslem 1. (obr. 31, ze příkopu v sondě 20/54). O jednoduchém rydlu uvažoval J. Eisner (1966, str. 160) jako o výzdobném motivu v mladší době hradištní.

Jak už jsem zmiňovala, nejčastějším zachyceným motivem byl svazek rýh (obr. 32). Lišil se v počtu rýh i v hloubce rytí.

Na střepu 11/29 obilnice 1/3 se dochovalo několik svazků rýh (vzorník výzdoby č. 3, obr. 33).

Velmi častým motivem jsou svazky rýh a pod nimi vlnice. Keramické střepy se však nedochovaly ve velkých zlomcích, není tedy možné často určit, jestli se jednalo o motiv tvořený jedním pruhem rýh a jednou vlnicí (motiv 4 a 5; např. obr. 34) nebo několika pruhy rýh a několika vlnicemi (motivy 6 – 9, např. obr. 35).

Rýhy se jako součást motivu objevují velmi často i v doprovodu vpichů (viz VPICHY).

3.4.3.2. Vlnice

Na keramických střepích z analyzovaného souboru je nejčastěji zachycen jeden až dva pásy vícenásobných vlnic. Často se jedná o vlnice pečlivě provedené, bez splývání jednotlivých linií (motivy 10, 11, 14, 18, 22), které patří ke staršímu typu výzdoby. Podle J. Eisnera (1966, str. 160) se jedná o motiv inspirovaný antickou tradicí v místech, kde se nově přichozí slovan-ské obyvatelstvo setkávalo s pozůstatky římské říše (Podunají, Potisi).

Vlnice jsou prováděny jak ploše, tak i se zahroceným vrcholkem obloučku. Jsou nízké, rychle ryté, někdy neuměle provedené. Až na několik výjimek jsou ryty vícehrotým rydlem.

Vlnice, jejichž linie se dotýkají a jsou znakem rychlejšího rytí, nejspíš během obtáčení na kruhu, rozlišují na dva typy: první je volnější (motiv 12), u druhého linie splývají do té míry, že se vizuálně schází jedna část oblouku do jedné linie (motiv 13, 17, obr. 36).

Dalším typem jsou tzv. zrychlené vlnice (motiv 15, obr. 37) a strmé vlnice (motiv 17, obr. 38). Zrychlené vlnice se vykytují v širších pásích než ostatní typy. Motiv 15 má obdobu na hradišti Praha – Šárka (PROFANTOVÁ 1999a, obr. 11: 3, str. 80), stejně jako motiv 16 (PROFANTOVÁ 1999a, obr. 7: 1).

Vzácně se objevuje motiv vlnic s velkou amplitudou, jedná se o nález ze sondy 12, a kombinace vlnic s různým počtem rýh (motiv 23, 24, např. obr. 39), který naznačuje použití více druhů rydel ke zdobení jedné nádoby. Svazek rýh a vlnice se velmi často objevuje na malých zlomcích, někdy lze výzdobu jen tušit z malého fragmentu rýhy.

Vlnice se v kombinaci s dalšími motivy objevují velmi často. Na některých střepích (pokud to stav dochování střepu dovolí) byla jištěna vlnice zarámovaná svazky rýh nebo se s nimi střídající (motivy 7, 8, 9, 22, 24, např. obr. 39, 40).

Motiv 22 (obr. 40) má analogii na hradišti v Doubravčicích (PROFANTOVÁ 1998, obr. 26: 8, str. 212) a na hradišti Praha – Šárka (PROFANTOVÁ 1999a, obr. 6: 3, str. 75). Vlnice se velmi často uplatňuje v kombinaci se vpichy. (Viz VPICHY).

Šikmá vlnice se vyskytuje spolu se svazkem rýh v motivu 53 (obr. 41). Jelikož se však právě tento motiv zachoval na velmi malém fragmentu, není možné určit celkovou podobu motivu.

Velmi podobný výzdobný motiv byl nalezen v sondě č. 15 (BUBENÍK 1998, obr. 8: 15, str. 240). V Tismicích ani v Doubravčicích jsem jeho obdobu nenašla.

Samostatným motivem (0) je vlnice použitá k výzdobě vnitřního okraje nádoby (obr. 42). Výzdoba vnitřního okraje ústí je archaický prvek, který má počátky už v polovině 7. století, jeho širší uplatnění přišlo v průběhu století 8. (FUSEK 1994, str. 64). Objevuje se často na nádobách z plochých kostrových pohřebišť (ČILINSKÁ 1982, tab. XII: 4) a odkazuje tak ke keramice tzv. podunajské kulturní tradice (MACHÁČEK 1995). Jedná se o typický znak obtáčené keramiky.

Výzdoba vnitřního okraje se vyskytla i na hradištích Tismice (TOMKOVÁ 1998, obr. 7: B, str. 277; obr. 8, str. 278; obr. 9, str. 279) a Doubravčice (PROFANTOVÁ 1998, obr. 32: 13, str. 218).

Další analogii má např. na hradišti Praha – Šárka (PROFANTOVÁ 1999a obr. 4: 2, 3, str. 73; obr. 5: 5, str. 74.)

3.4.3.3. Obloučky

Motiv obloučků odkazuje opět na kontakt slovanského etnika s keramikou římského období. Ukazuje na styky s Podunajím (MACHÁČEK 2001).

Keramika zdobená obloučky se v tomto souboru vyskytuje sporadicky. Jedná se o tyto motivy: motiv 37 (může se jednat o stav zachování, obr. 43), kde jsou obloučky kombinovány s velmi jemnými vpichy, motiv 62 (obr. 44), který je doložen jen na velmi malém zlomku a motiv 63 (obr. 45). Tato výzdoba je dochovaná na okraji z kategorie I, tedy nejstaršího rázu. Ve výzdobných motivech z Doubravčic a z Tismic jsem nenašla žádnou obdobu, ale motiv 4:2 na obr. 28 z Prahy – Šárky (PROFANTOVÁ 1999a 103 a obr. 10: 8, str. 79) by mohl odpovídat motivu 63.

3.4.3.4. Hřebenové vpichy a jejich kombinace

Výzdoba vpichy se uplatňuje především na obtáčené keramice, která je spojována s novými obyvateli z Podunají. Na jihozápadním Slovensku a jižní Moravě se objevuje už na nádobách z doby avarské, v Čechách se více vyskytuje až v době starohradištní. (KUNA - PROFANTOVÁ 2005).

Použití vpichů je značně pestré. Objevuje se jak jedna linie vpichů různě orientovaných (motiv 25, 26, např. obr. 46), pásy orientované stejným směrem (motiv 30), tak vpichy uspořáda-

né do pásů vstřícně jako položené V (motiv 28, 29, např. obr. 47); tento zlomek publikoval BUBENÍK 1998, obr. 18: 4, str. 250; podobný pochází z Prahy – Šárky: PROFANTOVÁ 1999a, obr. 5: 2, str. 74.) nebo cik-cak (motiv 32, obr. 48 - publikoval BUBENÍK 1998, obr. 18: 5, str. 250).

Vpichy jsou často kombinovány s vlnicemi (motivy 38, 39, 49, 50, 51, 52), s rýhami (motivy 33, 34, 40, 41, 42, 43, 44, 45; např. obr. 49), s obloučky (už zmiňovaný motiv 37, obr. 43) a jako kombinace vlnic, rýh a vpichů (motivy 35, 36, 46, 47, 48; např. obr. 50). Motiv 43 má analogii na hradišti Libice nad Cidlinou (PRINCOVÁ-JUSTOVÁ 1999, obr. 10: 14, str. 121) a motiv 35 tamtéž (obr. 21: 15, str. 133).

Na několika zlomcích se vyskytují velmi drobné vpichy kombinované s obloučky (motiv 37; má možnou obdobu na hradišti v Doubravčicích – PROFANTOVÁ 1998, obr. 69: 14, str. 255) nebo liniemi (motiv 45).

Jednoznačně ukončený je motiv 34. Jedná se o střepy z jedné nádoby z obilnice 2 v sondě 12. Vpichy a rýhy jsou umístěny relativně nízko pod okrajem nádoby a hrdlo nádoby je profilované (obr. 51).

Naprostá většina těchto motivů je relativně málo zastoupená. Více zástupců mají motivy 25 (obr. 46) a 41 (obr. 49). Většina z uvedených typů výzdoby je v tomto souboru unikátní, protože kombinovatelnost všech výzdobných prvků je značně široká a také bohatě využívána. Objevují se způsoby navazování a kombinování vpichů, rýh a vlnic poměrně nezvyklé, např. motiv 45 (obr. 52), motiv 42 (obr. 53), motiv 49 (obr. 54) a motiv 31 (obr. 55).

Většina motivů má analogii na Doubravčicích a Tismicích. Motiv 49 má obdobu mezi již publikovanými nálezy z Klučova (KUDRNÁČ 1970, tab. XL: 6, sonda 1).

Malé zlomky s tzv. taženými vpichy (motiv 31) pocházejí ze sondy 20. Objevily se i v Doubravčicích (PROFANTOVÁ 1998, obr. 41: 11, sonda XV). N. Profantová ho dává do souvislosti s podobným nálezem z pohřebiště v Děvínské Nové Vsi z hrobů 93 a 533. Jezdec-ký hrob 533 je datován do 2. pol. 7. století.

3.4.3.5. Kazetovité motivy a jejich deriváty

Podle J. Eisnera (1966) mají kazetovité motivy původ v jihopolské oblasti. Na Klučově se tento druh výzdoby vyskytl mimo jiné v polozemnici v sondě 15 (BUBENÍK 1998, obr. 10: 3, str. 242), ve žlábků před starším opevněním (BUBENÍK 1998, obr. 12: 3, str. 244) a v příkopu mladšího opevnění (BUBENÍK 1998, obr. 18: 10, str. 250). Velmi pečlivě provedený kazetovitý motiv se dochoval na zlomku z obilnice 1 v sondě 11. Tvoří ho vodorovný pás

rýh a kolmo k němu krátké rýhy, které tvoří šachovnici. (motiv 55, obr. 56). Motiv podobný se vyskytl na hradišti v Doubravčicích (PROFANTOVÁ 1998, obr. 19, str. 205).

Další kazetovitý motiv (56), je také z obilnice 1 v sondě 11 a ze sondy 19 (obr. 57). Tvoří ho křížící se vlnice. Obdobu má opět na hradišti v Doubravčicích (PROFANTOVÁ 1998, obr. 64: 1), podobný je mu i zlomek z Tismic (TOMKOVÁ 1998, obr. 21). Podle N. Profantové (KUNA – PROFANTOVÁ 2005) odpovídá výzdoba svazky vlnic dotýkajících se vodorovných rýh a výzdoba vlnicemi, které se dotýkají amplitudami v tomto provedení ručně robené keramice.

Mnohonásobnými oblouky a svazky rýh je tvořen motiv 57 (obr. 58). Střep s touto výzdobou byl nalezen v jámě v sondě 98. Zlomek se stejnou výzdobou byl nalezen i v příkopu mladšího opevnění (BUBENÍK 1998, obr. 18: 10).

Derivátem kazetovitého motivu by mohl být už zmíněný motiv 53 nalezený v sondě 16 (obr. 41) a motiv 54 z obilnice 2 v sondě 12 (obr. 59). Oba zlomky jsou však velmi malé a rozhodně není výzdoba zachycena kompletně.

K derivátům kazetovitého motivu řadím ještě motivy 58 (ze sondy 20, obr. 60) a 59 (ze sondy 19, obr. 61). První z nich tvoří přerušovaný svazek rýh, na druhém jsou přerušované rýhy zarámovány mezi dvěma vlnicemi. Podobný motivu 59 je výzdobný motiv na nádobě z předhradí hradiště Libice nad Cidlinou. Tvoří ho krátké hřebenové vodorovné rýhy zarámované mezi dvěma svazky rýh (PRINCOVÁ-JUSTOVÁ 1999, obr. 9: 3).

3.4.3.6. Další motivy

V sondách 11 a 19 byl zachycen motiv „trojypich“, (motiv 60, obr. 62). Vzhledem ke stavu zachování střepů se však může jednat i o pouhý fragment výzdoby.

Dalším netypickým motivem jsou jednohrotým rydlem prováděné šikmé rýhy na zlomku ze sondy 12 (motiv 61, obr. 63). Podobný zlomek pochází ze sondy 90 (KUDRNÁČ 1970, tab. XLVIII: 5) a z násypů pod hradbou na předhradí libického hradiště (PRINCOVÁ-JUSTOVÁ 1999, obr. 22: 1, str. 134). Násyp pod hradbou dává do souvislosti se zemnicí č. 4, z níž pochází keramický soubor, který svým charakterem odpovídá přelomu starší a střední době hradištní.

3.4.4. Okraje

Okraje z hradiště Klučov jsou jednou z důležitých pomůcek pro rozlišení starší a mladší fáze osídlení. Svým charakterem odpovídají okrajům řazeným do starohradištního a středohradišt-

ního období. Z 95 okrajů, které jsem měla k dispozici, jsem vytvořila tabulku rozdělenou do pěti kategorií (obr. 19) a jejich počty vyjádřila v grafu (graf 4).

První kategorie obsahuje okraje z nejstarší fáze. Jsou plynulé esovité profilace, ven vyhnuté, zaoblené (obr. 19, I/1 -5) Tato kategorie zabírá 60% (tedy 60 zlomků) z celého souboru. Odpovídá například typům z II. skupiny okrajů z hradiště Bohnice-Zámka (PROFANTOVÁ 1996, obr. 43: 2, str. 125; 22: 3, str. 104), Praha – Šárka (PROFANTOVÁ 1999a, obr. 4: 3, str. 73), nálezům z Tismic (TOMKOVÁ 1998, obr. 22, str. 293) a Doubravčic (PROFANTOVÁ 1998, obr. 21: 5).

Druhá kategorie obsahuje okraje, jejichž podhrdlí je plasticky členěno, jsou zaoblené, ven vyhnuté a válcovitě seříznuté, (obr. 19, II/1 – 4) Je jich pouze 8%, tedy 7 kusů. Z Klučova podobné okraje publikoval J. Bubeník (1998, obr. 20: 3, str. 252). Obdobný okraj pochází z hradiště Česov, okr. Jičín (PROFANTOVÁ 1999b, obr. 8: 6, str. 652).

Jako třetí kategorii jsem vyčlenila okraje pro Klučov typické, ale v tomto souboru málo zastoupené (pouhých 5 %) – okraje ven přehnuté (obr. 19, III/1 – 3) Vyskytl se rovněž na hradišti Doubravčice (PROFANTOVÁ 1998, obr. 48: 6, str. 234), Bohnice – Zámka (PROFANTOVÁ 1996, obr. 22: 1; 4, str. 104)

Okraje vodorovně seříznuté a okraje s horní seříznutou ploškou jsem zařadila do čtvrté kategorie, (obr. 19, IV/1 – 5) Jejich podíl je 11% z 95 zkoumaných okrajů. Další tyto okraje se vyskytly např. v popelovitých vrstvách staršího opevnění v sondě 15 (BUBENÍK 1998, obr. 5: 3, 7, str. 237). Obdobu mají i na nedalekých Doubravčicích v sondě VI (PROFANTOVÁ 1998, obr. 29: 6, str. 215) a Tismicích (Tomková 1998, obr. 19, str. 290).

Do páté kategorie jsem zařadila okraje s horní prohnutou ploškou a plasticky členěným podhrdlím (obr. 19, V/1 – 4) Ty spadají svým charakterem do mladšího klučovského horizontu. Jejich počet je pouze šest jedinců (7%) z celého souboru. Další okraj z této kategorie pochází i z příkopu staršího opevnění a ze žlábků před příkopem staršího opevnění (BUBENÍK 1998, obr. 11: 8, str. 243, obr. 12: 1, 7, str. 244). V Tismicích je uvádí K. Tomková (1998, obr. 25: 39, 40, str. 295). Několik podobných okrajů pochází z prvního sídlištního horizontu budečského předhradí, z polohy Na kašně (BARTOŠKOVÁ 1997, obr. 6: 3, str. 120) a z chaty číslo 4 v sondě 28e v Libici nad Cidlinou (PRINCOVÁ-JUSTOVÁ 1999, obr. 21: 6, 7, str. 133).

3.4.4.1. Zdobené okraje

V souboru je 40 okrajů, na kterých je dochovaná výzdoba. Na třech z nich je zachycena výzdoba vnitřního okraje vlnicí (motiv 0). A z nich na jednom je dochována výzdoba na vnitřním a vnějším povrchu. Ten pochází z obilnice č. 1 v sondě 11 a na vnějším povrchu se do-

choval fragment výzdoby, motiv 12 (obr. 42, 64). Všechny okraje, na kterých se motiv 0 vyskytl, patří do kategorie okrajů I, tedy okraje zaoblené, ven vyhnuté.

Kategorie okrajů I je také kategorií s nejvyšším počtem zachované výzdoby. Z celkového počtu je to 26 zdobených okrajů, což je 65% (viz graf 5). Nejčastější výzdoba je zde vlnice, rýhy a jejich kombinace. Konkrétně se jedná o motivy 2, 5, 9, 11, 15, 16, 17, 21 a 22. Celkem je to 18 takto zdobených okrajů.

Vpichy, rýhami a jejich kombinací jsou z kategorie I zdobeny čtyři okraje. Dva z nich jsou zdobeny motivem 25 (šikmo vedené vpichy), jeden motivem 27 (šikmo vedené vpichy a pod nimi další linie vpichů buď kolmo nebo opačně pokládáná) a jeden motivem 32 (cik-cak vpichy).

Jeden okraj z této kategorie je zdoben obloučky (motiv 63, obr. 45).

Z kategorie II pochází 7 zdobených zlomků (což je 17% z celkového počtu). Tři jsou zdobeny kombinací vlnic a rýh (motivы 4, 7 a 9), jeden pouze vpichy (motiv 28, protistojné šikmé vpichy ve tvaru širokého položeného V). Na dvou okrajích se vyskytuje kombinace vpichů a rýh – jedná se o motiv 34 a oba okraje pocházejí z jedné nádoby z obilnice 2 v sondě 12. (obr. 51). Na jednom okraji se objevuje kombinace vlnic a vpichů (motiv 52). Tento motiv se objevuje na střepech ze sondy 16 a 18. Oba střepy nepochybně pocházejí z jedné nádoby, shodují se nejen ve výzdobném motivu, ale i v barvě povrchu a charakteru materiálu (obr. 24).

Z kategorie III pochází jen jeden zdobený okraj, a to okraj z obilnice č. 1 v sondě 11. Je zdoben motivem 25, šikmými vpichy.

Ve IV. kategorii jsou jen dva zdobené okraje. Jeden je zdoben motivem 14, několika pásy pečlivě vedených vlnic bez splývajících rýh a druhý motivem 29, proti sobě vedenými vpichy ve tvaru položeného V.

Kategorie V obsahuje čtyři zdobené okraje (10% z celkového počtu). Jeden z nich je zdoben ostrou vlnicí se splývajícími rýhami (motiv 13), dva šikmo položenými vpichy (motiv 25, obr. 46) a jeden protilehlými vpichy ve tvaru položeného širokého V (motiv 28).

Výskyt motivů na okrajích všech kategorií – viz tabulku 3.

3.4.5. Dna

Dna, stejně jako většina ostatních zlomků, se dochovala jen jako velmi malé fragmenty. Ta, u kterých je možné posoudit tvar podstavy, jsem roztřídila do dvou kategorií (podle PROFANTOVÉ 1998, obr. 16a, str. 202). Jedná se o rovná dna a dna ke středu zesílená. U šesti jedinců, u kterých bylo toto možné rozpoznat, je poměr 3 rovná dna a 3 ke středu zesílená. Ostatní není možné podle tohoto kritéria rozlišovat. Většina den je relativně tenkostěnných, jen dno ze slovanského žlábků v sondě 20 je silné 22mm.

Stopy po výrobě nádob – odsazení dna – jsem na žádném střepu nezaznamenala.

3.4.5.1. Otisky po ose kruhu

Na dvou dnech se dochoval otisk po ose kruhu. Jedno dno je možné z nalezených střepů kompletně rekonstruovat (sonda 20, obr. 65), druhého se dochoval fragment (obilnice č. 1, sonda 11, obr. 66). Otisk na dně nádoby ze sondy 20 má průměr přibližně 1,5 cm, druhý otisk má průměr přibližně 2 cm. Můžeme tedy předpokládat, že každá nádoba byla výtvořem jiného hrnčíře nebo alespoň vyrobena na jiném hrnčířském kruhu, což se vzhledem k délce trvání hradiště dá předpokládat. Nemáme přesvědčivý důkaz, že obě tyto nádoby byly vyrobeny ve stejné době a tak je možností výkladu více. Na hradišti mohli fungovat současně dva hrnčíři, jeden mohl používat během svého života dva hrnčířské kruhy (k životnosti hrnčířského kruhu J. Zábojník, 2004) nebo nádoby vytvořili dva různí hrnčíři žijící v různých časových fázích hradiště.

3.5. Další keramické nálezy

3.5.1. Pražnice

V obilnici č. 1 v sondě 11 a sondě 19 byly nalezeny zlomky mazanice pocházející pravděpodobně z pražnice (obr. 67).

Na klučovském hradišti není nález pražnice nijak ojedinělý, jejich kusy byly nalézány na celé ploše hradiště i předhradí. Celý pekáč pochází jen z obilnice č. 3 v sondě 53 (KUDRNÁČ 1970, tab. LVII).

Nálezy pekáčů jsou rozšířené na téměř celém území obývaném Slovany (v Polsku, Německu, Moldávii). Jejich další výskyt v Čechách je prokázán jak na neopevněných sídlištích, tak na hradištích (např. Libice nad Cidlinou, Vlastislav, Březno u Loun, Kolín, Stodůlky), na Moravě pak např. v Mikulčicích. Většinou se nacházely na sídlištích datovaných do 7. – 12. století.

Poznání jejich užití se opírá o srovnání s etnografickými pozorováními. V Bulharsku a bývalé Jugoslávii se na podobných pekáčích pekl chléb a placky. Slované je nejspíš používali i k pražení zrní, aby se stalo stravitelné a k sušení zrní. (KUDRNÁČ 1970, str. 113 – 116).

Podle M. Beranové (1979) však tzv. pražnice k pečení chleba nebo placek nesloužily. S písemnými doklady z pozdějšího středověku se objevuje i výkladů v souvislosti s pražením a pražmou. Jedna možnost, jak chápat slovo pražma je zrno z nedozrálých klasů, které se po úpravě (pražením a mnutím) konzumovalo, druhá možnost je přímo název pokrmu takto získaného. Pražnice tedy mohla mít souvislost s dřívější sklizní obilí a upravováním nezralých zrn. (BERANOVÁ 1979).

3.6. Výrobky z kamene

3.6.1. Žernov

U zemnice č. 34 v sondě 99 a sondě 12 – 2 byly nalezeny zlomky kamene (obr. 68). Mohlo se jednat o zlomek žernovu.

Kameny na žernovy byly do Klučova dopravovány ze vzdálenosti kolem 20 km, pokud byla k jeho výrobě použita rula nebo svor. Využíván byl i místní materiál, křídový pískovec. Vlastnosti rul byly ideální pro výrobu žernovů; jejich složení s šupinkami slídy zmenšovalo tření a snižovalo drolivost materiálu, ale je jsou náchylné ke zvětrávání. Vlivem povětrnostních vlivů se mohou rozpadnout za několik desítek let (KUDRNÁČ 1970, str. 129 – 131).

3.6.2. Opracovaný kámen

V sondě 20 byl spolu s keramickými zlomky nalezen opracovaný kámen (obr. 69). Může se jednat o nedokončený brousek. Brousků se na klučovském hradišti užívaly tři druhy: destičkovito-obdélníkovité, závěsné, otáčivé. Nejpravděpodobnější se jeví, že nalezený kámen se měl stát brouskem destičkovito-obdélníkovitým, ale není možné to spolehlivě určit (KUDRNÁČ 1970, str. 131 – 133).

3.7. Výrobky z kosti

V sondě 98 byly nalezeny tři opracované kosti. Ve dvou případech se mohlo jednat o šídla (obr. 70 a obr. 71), v jednom případě je fragment kosti relativně malý, ale podle charakteru úpravy se mohlo jednat o brusli (obr. 72).

Šídla byla nejobvyklejším výrobkem z kosti zjištěným na Klučově. Bylo jich kolem 40 kusů ve velikosti mezi 160 mm a 52 mm.

Třetí fragment kosti má vyhlazenou jednu stranu stejně, jako brusle nalezené na Klučově v dalších sondách (KUDRNÁČ 1970, str. 134).

Podle údajů J. Kudrnáče (1970, str. 134 – 135; obr. 80: 1, str. 140), byl v sondě 16 nalezen váleček z jeleního parohu (obr. 73); je zdoben rytou vlnovkou a kosodélníkovými obrazci. Má analogie Polsku a v Německu. Měl se používat ke zpevnění okrajů rukojetí nožů a dýk. Jinou možností, jak tento nález vykládat, je náustek k hudebnímu nástroji (frčáku). Celý hudební nástroj byl nalezen v dětském hrobě na pohřebišti „Na Valách“. Byl vyroben z kosti a opatřený nasouvacím náustkem. (HRUBÝ 1955).

Tento nález jsem bohužel neměla k dispozici.

3.8. Bronzové předměty

3.8.1. Náušnice

Z podlahy zemnice č. 34 v sondě 99 byl získán zlomek bronzové náušnice (obr. 74). Podle určení J. Eisnera se jedná o šperk podunajského rázu z 9. století (KUDRNÁČ 1970, str. 127).

N. Profantová (2008) ji řadí k západnímu typu náušnic, které se vyskytovaly v 7. a 8. století.

4. Datace objektů na základě určení typu okraje

Většina okrajů nalezených na hradišti, celkem 68%, patří ke kategorii I (obr. 19/I) a tedy ke staršímu typu okrajů patřících svým rázem do 8. století. Objekty, které obsahovaly jen okraje této a II. kategorie jsem určila jako objekty patřící jen do starší fáze hradiště.

Jedná se o jámu v jižní stěně sondy 98, obilnici u zemnice a obilnici u severního okraje v sondě 99 a o jámu u severního okraje téže sondy. Dále je to obilnice číslo 2 v sondě 11, a obilnice číslo 1 v sondě 12. Ostatní okraje z kategorií I, II a III se objevují roztroušené v sondách po celém hradišti.

Vzhledem k chronologické citlivosti jsem sledovala především výskyt okrajů z kategorie IV a V a jejich pomocí jsem určila přibližné časové zařazení daných objektů.

Do první poloviny 9. století patří objekty s okrají z kategorie IV: okraj nádoby z výplně zemnice číslo 34 (odtud pochází i bronzová náušnice), dva okraje z obilnice číslo 1 v sondě 11 (v této obilnici se objevily i okraje zdobené vlnicí na vnitřní straně), křulová jáma v sondě 12 a dva okraje z obilnice číslo 2 ze sondy 12-B, další nález ze sondy 12, a spolu se dvěma okraji z kategorie V i ze žlábků zachycených sondou 20 a dva okraje z hradištního příkopu v sondě 20.

Vzhledem k tomu, že zemnice 34 byla pouze necelých 6 m od hrany mladšího hradištního příkopu, předpokládá se, že patří ke starší neopevněné osadě na předhradí. Osada byla zničena požárem na začátku 9. století a v další fázi také opevněna. Odpovídá tomu tedy i nález okraje datovaný právě do první poloviny 9. století a bronzová náušnice.

Obilnice číslo 1 v sondě 11 obsahovala velké množství střepů (celkem 121), mimo okraje z kategorie IV a okraje z kategorie V, se v ní našly okraje i ze všech ostatních kategorií.

V obilnici číslo 2 v sondě 12 byly dva okraje z kategorie IV a jeden z kategorie III. (Na tom byla dochována část reparačního otvoru, obr. 28). Obilnice byla umístěna na severním okraji hradiště a byla nedaleko křulové jámy, nejspíš patřící k dřevěnému opevnění hradiště. Další okraje IV. kategorie byly nalezeny v objektech souvisejících s fortifikací, je tedy zřejmé, že pokud byly příkopy z části obnoveny a z části nově vybudovány, budou se v nich objevovat zlomky z mladších fází hradiště.

Do druhé poloviny 9. století patří okraje z kategorie V. Tři tyto okraje byly nalezeny v příkopu a žlábků slovanského opevnění, další v jámě v sondě 98, v obilnici 1 ze sondy číslo 11, v příkopu zachyceném sondou 12-2 a dva se vyskytly ve žlábků zachyceném sondou 20.

Sonda 98 byla položena jižně od odkryvu 78, aby spolu se sondou 99 zmapovaly osídlení na jih, směrem k písčově. Objekty v nich nalezené patřily jednak k starší (zemnice 34), jednak k mladší fázi hradiště, jak vyplývá z nálezů mladšího typu okraje v jámě.

Obilnice číslo 1 ze sondy 11 byla součástí hustě osídleného okrsku na západní straně hradiště a obsahuje více než šestinu z celkového počtu keramiky analyzované v této práci. Objevuje se v ní keramika snad z celé doby trvání hradiště, která tam mohla být postupně splavována nebo odhazována.

O dataci obilnic ze starší až střední doby hradištní psali v článku M. Bureš a N. Profantová (2010, str. 173 – 181). Na raně středověkém sídlišti v Praze-Liboci bylo prozkoumáno několik obilnic s ostatky dětí a psa. Keramika byla velmi podobná s keramikou nalezenou na hradišti v Klučově (BUREŠ – PROFANTOVÁ 2010, obr. 5, 6, 8) a pomocí datování C14 a kalibrace byla získána absolutní data pro obilnici 3 0801 v rozmezí 776 – 850 AD a pro obilnici 4 1184 776 – 903 AD, což přibližně odpovídá době, ve které bylo obydleno i klučovské hradiště.

Nálezy barevně rozlišené podle typu okraje jsem zanesla do plánu hradiště, obr. 75.

Pro ilustraci složení nálezů jsem vybrala několik nálezů z chaty v sondě 99 (obr. 78 – 87) a obilnice č. 1 v sondě 11 (obr. 88 – 101).

5. Porovnání keramického materiálu ostatních pošember- ských hradišť

5.1. Tismice – „Na Hradišťatech“

Materiál je ostřený pískem a slídou, střepy jsou zbarvené v odstínech hnědé, oranžové, šedé až černošedé.

Většinou pocházejí ze slovanských hrnců, ale objevují se i mísy (KUDRNÁČ 1977, obr. 4).

Okraje jsou nejčastěji jednoduše zaoblené, mírně ven vyhnuté, vodorovně vytažené u některých je zřetelná hrana. Okraje jsou přehledně uspořádány v tabulce, obr. 25 (TOMKOVÁ 1998, str. 296). Na rozdíl do Klučova (BUBENÍK 1998) se zde nevyskytuje nádoba s vysoko vytaženým hrdlem, ani okraje přehnuté (kategorie III, obr. 19). Na obou hradištích jsou okraje jednoduše zaoblené s různým úhlem vyhnutí ven, zaoblené ploché, hraněné a okraje s horní prohnutou ploškou.

V tismickém materiálu se však objevují dvojité seříznuté okraje a okraje s profilovanou vnitřní stranou, které jsem v materiálu z Klučova neměla.

Objevuje se výzdoba na vnitřní straně okraje (např. Abb. 7:B, 8,9, TOMKOVÁ 1998) a u horních okrajů nádob i rýžky vzniklé obtáčením.

Dna jsou obvykle rovná (KUDRNÁČ 1961). Na Klučově se vyskytují dna jak rovná, tak dna ke středu zesílená (obr. 20).

Keramika je zdobena liniemi a jednoduchými vlnicemi. Nejčastěji se jedná o ploché vlnice a na stranu nakloněné, často kombinované s pravidelnými vpichy. Vyskytují se jemné vpichy (tečkovité) a nehtové vrypy.

Kromě jemné výzdoby pravidelnými liniemi a vlnicemi se objevují kazetovité motivy – kolmé nebo šikmé linie, půloblouky (TOMKOVÁ 1998, obr. 8).

Většina jednodušších výzdobných motivů z Klučova má svou více či méně věrnou obdobu i na Tismicích. Např. výzdobný motiv 22 (obr. 40) je analogií k motivu 19 z Tismic (TOMKOVÁ 1998, obr. 26). Výzdoba vpichy je bohatá a rozmanitá, kromě jednoduchých variant vpichů nekombinovaných rýhami a vlnicemi se však mnoho přesných analogií neobjevuje.

Bylo vyčleněno 7 skupin keramiky (viz TOMKOVÁ 1998, str. 281) podle charakteru keramické hmoty a zbarvení. Kromě běžné keramiky s různým množstvím slídy v materiálu a v odstínech sieny, je většina keramiky z ostatních skupin zastoupena okrajově.

5.2. Doubravčice – „Staré (Pusté) Zámky“

Z 15 sond a jednoho starohradištního objektu pochází 4730 zlomků keramiky. (Množství keramiky v sondách a porovnání s Klučovem – viz tabulku 4, podle N. Profantové, 1998). Časně slovanská keramika pochází převážně ze severní části akropole. Objevují se jak tenkostěnné (obr. 50: 1; PROFANTOVÁ 1998) tak silnostěnné zlomky. Mezi okraji, které zde byly zachyceny, jsou okraje s mírně vyhnutým ústím, válcovitým hrdlem, velmi mírně vyhnutým ústím a vodorovně seříznutý okraj zdobený přeskáváním (obr. 45: 19; PROFANTOVÁ 1998). Kromě neobtáčené, tenkostěnné a nezdobené nádobky (obr. 64: 7; PROFANTOVÁ 1998), se vyskytují ostré jednoduché vlnice, dvouvpichy, vlnice a svislé pásy hřebenových vpichů, pásy vlnic s krokvicovou hřebenovou výzdobou a nepravidelná strmější jednoduché vlnice mezi dvěma rýhami.

Byla nalezena nádoba s obtáčeným okrajem, ale s výzdobou prováděnou bez pomoci obtáčení. Na Doubravčickém hradišti je možné tak sledovat styk a částečnou současnost dvou tříd keramiky: v ruce robené a obtáčené a můžeme z toho usuzovat na osídlení hradiště kontinuálně od časně slovanské fáze (která předcházela opevnění). Na Klučově na rozdíl od Doubravčic časně slovanská keramika nebyla zachycena.

Zlomky starohradištní keramiky pocházejí převážně z hrnců vejčitých a soudkovitých tvarů s esovitou profilací, vzácně z mís nebo mísovitých hrnců, stejně jako na Klučově, pokud je to možné z drobných zlomků určit. Ale vzhledem k již publikovaným nádobám (např. tab. XXXIX, nádoba ze sondy 32; KUDRNÁČ 1970) a větším fragmentům (obr. 5: 6, 7; BUBENÍK 1998) je pravděpodobné, že v tomto ohledu se budou obě hradiště shodovat.

Materiál je ostřený pískem a slídou, výjimečně kaménky přes 3 mm. Ani v tom se doubravčické hradiště neliší od klučovského (graf 1). Objevují se stopy po obtáčení, po tvarování prsty na vnitřní straně a rýžky provedené hřebenem na vnitřní straně střepu. Vyskytují se silnostěnné střepy s makroskopickým ostřivem i tenkostěnná s mikroskopickou příměsí.

V Doubravčicích byly vyčleněny dvě skupiny keramiky – 1) nezesílená poměrně tenkostěnná rovná dna, v některých případech vyrobeny z materiálu s minimem slídy a velmi dobrým výpalem; 2) obtáčená jemná keramiky esovité profilace žlutohnědé barvy z materiálu ostřeného slídou a pískem. Tato skupina je řazena k nejstarší obtáčené keramice z hradiště na přelom časně slovanského a starohradištního období (7. století). (PROFANTOVÁ 1998, obr. 41, str. 227). Stejně jako na Klučově se i zde vyskytla keramika tmavě šedé barvy s velmi dobrým výpalem (blízká 1. klučovské mikrotřídě a shodná s 2. mikrotřídou podle J. Bubeníka, 1999).

Okraje z doubravčického hradiště jsou roztrženy do 5 skupin od časně slovanských k okrajům pocházejících z počátku mladohradištní fáze (PROFANTOVÁ 1998, obr. 15, str. 201; srov. Obr. 19). Skupina I a V z Doubravčic (PROFANTOVÁ 1998, obr. 15, str. 201) se v materiálu z Klučova, který jsem zpracovávala, vůbec neobjevily. Nejčastější jsou jednoduché ven vyhnuté okraje, objevují se okraje přehnuté.

Nádoby byly rozděleny do pěti skupin podle průměru ústí. Nejčastější je druhá skupina (13,1 – 18 cm). (PROFANTOVÁ 1998). Na Klučově se vyskytuje druhá (13 – 17 cm) a třetí skupina (18 – 24 cm) přibližně stejnou měrou (graf 3).

Výzdoba hřebenem, někdy špatně zřetelná, začínaná nad výzdobným bodem a končí v místě maximální výdutě. Nejčastěji je tvořena pásy vícenásobných vlnic a motiv bývá ukončen pásem vodorovných linií. Časté jsou nepravidelné vlnice, vyskytují se pásy tzv. zrychlených vlnic (PROFANTOVÁ 1998, obr. 57: 1, 7, str. 243). V Doubravčicích se také vyskytují kazetovité motivy a jejich deriváty (např. PROFANTOVÁ 1998, obr. 58: 9, 86: 2, 46: 5).

Zastoupena je i skupina keramiky zdobená obloučky, ojediněle kombinovaná s vpichy. (PROFANTOVÁ 1998, obr. 51: 5, 53: 10).

Objevují se různě orientované a kombinované vpichy, někdy spojené s rýhami a vlnicemi. Vzácný je motiv obloučkovitě uspořádaných vpichů (PROFANTOVÁ 1998, obr. 72: 16). Ojediněle se vyskytuje kolek (např. PROFANTOVÁ 1998, obr. 36: 10).

Stejně jako v Tismicích, i zde jsou zastoupeny různé přesné analogie k výzdobným motivům z Klučova, např. kazetovitý motiv 55 (obr. 56) má přibližnou obdobu na Doubravčicích (PROFANTOVÁ 1998b, obr. 25: L4).¹

Na vnitřní straně okraje se objevuje výzdoba provedená hřebenovými vlnicemi (např. PROFANTOVÁ 1998, obr. 34: 5), výjimečně svazkem vodorovných rýh.

Dna se vyskytují rovná, někdy se zesílením spodku nebo směrem ke středu prohnutá a hrubší dna s odsazením. (Typy utváření dna – PROFANTOVÁ 1998, obr. 16a, str. 202). Objevují se i otisky po ose kruhu v rozmezí dvou velikostí (kolem 22 mm a 31 – 32 mm). Na Klučově byly zachyceny dva otisky osy, oba měly průměr kolem 1,5 – 2.

Z Doubravčic pochází i keramika z konce starohradištního a počátku mladohradištního období. Okraje jsou vyobrazeny v tabulce (PROFANTOVÁ 1998, obr. 15/V, str. 201). Střepy jsou zdobeny hustým žlábkováním, strmými vlnovkami nebo přes vlnovky vedenými hřebenovými vpichy či nehtové vrypy, výzdoba pokračuje i pod maximální výduť nádoby.

¹ O podrobnější srovnání výzdobných motivů z hradišť Klučov, Doubravčice a Tismice jsem se pokusila v tabulce 5. Čerpala jsem ze vzorníků publikovaných K. Tomkovou (1998, obr. 26, str. 298 – 299) a N. Profantovou (1998b, obr. 25, str. 351).

5.3. Přistoupim– „Šance nebo Svatováclavské šance a Malé šance“

Na hradišti neproběhl dosud větší archeologický výzkum. V 50. letech prováděl J. Kudrnáč průzkum narušených situací a podle zlomků keramiky ho zařadil na konec 8. století a především do století 9. (LUTOVSKÝ 2001).

Keramika z Přistoupimi je hnědavá a černošedá a jsou na ní patrné známky obtáčení. Okraje jsou vodorovně vytažené, zaoblené, mírně hraněné nebo na vnitřní straně s vývalkem.

Z výzdobných motivů je častý kolkovaný vzor, jinak se objevují hustě řazené úzké nehluboké rýhy a vlnovky (KUDRNÁČ 1970, 168 – 169).

Podle J. Kudrnáče (1963, 1970) je přistoupimská keramika shodného rázu s klučovskou. Nevyskytuje se na ní výzdoba širokých vodorovných rýh a rozvinutých vlnovek, jaká pochází z kouřimského hradiště.

Podrobnější srovnání keramiky z Přistoupimi a Klučova nebudu provádět, protože z Přistoupimi nebyl dosud publikovaný dostatečně velký soubor keramiky a nemám tedy s čím srovnávat.

6. Pokus o historickou interpretaci seskupení hradišť

Toto téma je velmi rozsáhlé a vyžaduje mnoho informací a údajů, které v některých případech zatím nemáme k dispozici. Navíc se obraz českých hradišť mění postupem času a výzkumů a bohužel také nájezdy amatérských hledačů pokladů, jak vidíme třeba na příkladu Tismic, odkud byl získán velký soubor kovových nálezů právě z nelegálních výkopů.

Pro účely této práce jsem si vybrala tři území, kde bylo v přibližně téže době vybudováno několik hradišť: Pražskou kotlinu, Pošembeří a Strakonicko.

6.1. Přehled a stručná charakteristika vybraných lokalit

6.1.1. Doubravčice, o. Kolín; poloha „Staré (Pusté) Zámky“

Nadmořská výška: 367,2 m

Počet částí hradiště: 2 – 3

Celková rozloha: 4,5 ha

Plán: obr. 102

Hradiště se nachází nad pravým břehem Divoké Šembery. Val, široký 18m a 3 – 4 m vysoký, měl podle N. Profantové (1998) tři fáze, dvě z toho starohradištní. Opevnění mělo šířku kolem 9 m a využívalo pozůstatky pravěké fortifikace. Zdá se, že ve starší době hradištní byla opevněna jen vnitřní plocha ostrožny.

Opevnění předcházela časně slovanská fáze osídlení zjištěné hlavně ve vnitřní části severní ostrožny. Nalezena byla nezdobená i jednoduše zdobená v ruce robená keramika, zlomky s bohatší výzdobou, výzdobou dokonale ruční i obtáčená silnostěnná keramika s jednoduchou výzdobou analogickou ručně robené časně slovanské, což svědčí to pro kontinuální osídlení hradiště.

Ze starohradištního období se na hradišti našly obytné a hospodářské stavby, které se soustřeďují hlavně v jihozápadní části. Chybí nebo nebyly rozpoznány typické podzemnice s pecí v rohu, vyskytují se jámy s otopným zařízením, nadzemní obytný objekt a kúlová stavba. Podle rázu osídlení a využívání plochy N. Profantová (1998) usuzuje, že na rozdíl od klučov-

ského hradiště Doubravčice měly více obranný charakter, případně souvisely s vyhledáváním surovin. (BUBENÍK 1999).

6.1.2. Klučov, o. Kolín; polohy „Na skále“, „Na háji“, „Na Ptáčku“

Nadmořská výška: 250 m

Počet částí hradiště: (1); 2

Celková rozloha: (1,6); 2,6 ha

Plán: obr. 2, 3

Hradiště se nacházelo nad pravým břehem říčky Šembery. V první fázi byla opevněna jen akropole hradiště, po požáru osady na předhradí bylo opevnění rozšířeno, aby bránilo i ji. Val s předpokládaným dřevěným opevněním byl vysoký asi 2,5 m a příkop před ním byl hluboký 2 – 3 m a široký 3,5 – 6 m.

Na hradišti bylo nalezeno mnoho sídlištních objektů: polozemnic s kamennou pecí v rohu, obilnic, jam a několik předpokládaných nezahlobených staveb, z kterých bylo zachyceno jen ohniště (např. v sondě č. 90) (KUDRNÁČ, nálezová zpráva 6583/59).

Hradiště má agrární charakter, nebyly na něm dosud nalezeny žádné předměty prokazující přítomnost elity nebo významného sociálního rozvrstvení. (LUTOVSKÝ 2001).

6.1.3. Přistoupim, o. Kolín; polohy „Šance nebo Svato- václavské šance a Malé šance“

Nadmořská výška: 266,7 m

Počet částí hradiště: 3

Celková rozloha: 20 ha

Plán: obr. 103

Hradiště ve tvaru nepravidelného pětiúhelníku s původně známou rozlohou kolem 6 ha je chráněno valem (SLÁMA 1986), pozůstatkem dřevohlinité hradby, který se na východní a jihovýchodní straně dochoval až do výše asi 2,5 m. Na ostatních místech je většinou rozoráný. Na východě se nachází předhradí Malé šance, které je od první části odděleno roklí (snad pozůstatek příkopu). Na hradišti neproběhl dosud větší archeologický výzkum. V 50. letech

zkoumal J. Kudrnáč průzkum narušených situací a podle zlomků keramiky ho zařadil na konec 8. století a především do století 9. (LUTOVSKÝ 2001).

Na lokalitě proběhl též magnetometrický průzkum, který prováděl R. Křivánek. V poloze Malé Šance bylo zjištěno opevněné slovanské předhradí a vstup do této části hradiště. Dále byly zjištěny 2 paralelní linie příkopů a výrazná zahloubená stavba, lichoběžníkovité ohrazení a menší sídlištní objekty.

Na sever a severovýchod od polohy Malé Šance byla prokázána druhá opevněná část hradiště. Ostrožna nad silnicí spojující Kolín a Český Brod byla třetí částí hradiště, které tak má celkovou plochu kolem 20 ha. (KŘIVÁNEK 2003)

6.1.4. Tismice, o. Kolín; poloha „Na Hradišťanech“ či „Na hradišti“

Nadmořská výška: 292 m

Počet částí hradiště: 1 – 3

Celková rozloha: 25 ha

Plán: obr. 104

Hradiště se nachází na návrší nad potokem Bušincem. Návrší se k východu snižuje v úžlabinu, a na jih přechází v mírně stoupající planinu. Hradiště mělo být podle K. Tomkové (1998) chráněno 2,5 m širokým valovým náspem, který byl prokázán na severní hraně návrší. Na jižní straně návrší byl prozkoumán 4 m široký a 1,2 m hluboký příkop a před ním další zářez široký 8,5 m a hluboký 2,2 m.

Další průzkumy byly zjištěny leteckým průzkumem a probíhaly plochou zhruba od jihu k severu. Byly ověřovány zatím jen magnetometricky (KŘIVÁNEK 1997) a bylo zjištěno, že prostřední příkop pokračuje k severu po svahu a je doložen i vchod do tohoto opevnění.

Sídlištní objekty jsou typické pro rovinná sídliště i hradiště z té doby.

Z plochy byla zkoumána zatím jen nepatrná část. Podle J. Kudrnáče (1977) se osídlení rozprostíralo nerovnoměrně po celé ploše hradiště.

J. Kudrnáč (1961, 1963, 1970 i J. Sláma (1986) datovali hradiště do starší doby hradištní a do starší části střední doby hradištní; K. Tomková (1998) posouvá na základě rozboru keramiky horní hranici dále do střední doby hradištní (9. stol.).

Tismické hradiště je vícedílné, leteckou archeologií a geofyzikou byly zjištěny čtyři pásy příkopů. Jeho rozloha je kolem 25 ha a patřilo k němu hospodářské zázemí složené z vesnických

sídliště (KUDRNÁČ 1963). Pochází z něj soubor 41 kovových nálezů (PROFANTOVÁ – STOLZ 2006).

6.1.5. Praha-Bohnice, poloha „Zámka“

Nadmořská výška: 245 m

Počet částí hradiště: 1

Celková rozloha: 6,5 ha

Plán: obr. 105

Nad pravým břehem Vltavy na trojúhelníkovité ostrožně leží hradiště, které bylo osídleno už v pravěku. Na západní straně spadá skála příkře k Vltavě (byla poničena lomem) a na jižní a severní straně jsou rokly vymleté Čimickým a Draháňským potokem. Úzká ostrožna umožňující nejsnazší přístup k hradišti byla přehrazena valem, dodnes dochovaným do výšky 2 m. Hradiště bylo opevněno o po obvodu dřevohlinitou hradbou, jak potvrdil archeologický výzkum (doložil obvodový val na severní straně hradiště dnes patrný jen jako terénní vlna). V 60. letech 20. století prováděl výzkum lokality N. Mašek. Na hradišti byly nalezeny podzemnice s kamennou pecí v rohu a obilnice.

Plocha hradiště a jeho předpolí bylo osídleno Slovy v 6. století. Uvažuje se o vztahu této lokality k sídlišti v Roztokách.

Opevnění bylo vybudováno nejspíš až na konci 8. století, kdy se lokalita stala centrem hustě osídlené oblasti. Je možné, že hradiště mělo za úkol střežit brod přes Vltavu a cestu po ní. Konec hradiště je datován na konec 9. století, ale příčiny nejsou jasné. (Podle M. Lutovského, 2001).

6.1.6. Praha-Butovice

Nadmořská výška: 309 m

Počet částí hradiště: 2

Celková rozloha: 9 ha

Plán: obr. 106

Na ostrožně nad Prokopským a Dalejským potokem se vypíná mohutná ostrožna s horní plochou kolem 9 ha. Tu rozdělil na dvou místech val. Vnější se v podstatě nedochoval (rozorání), vnitřní val, v délce asi 150 m a výšce asi 2 m se jeví jako příkrá mez.

Předhradí má plochu 4,6 ha, akropole jen o málo méně.

Výzkum vedený v roce 1964 N. Maškem přinesl množství pravěkých a raně středověkých nálezů a zjistil stopy opevnění na severní straně hradiště, ale většinu informací máme z povrchových sběrů. Informace o vnitřní zástavbě hradiště dosud chybí. Při budování opevnění byly podle zjištění výzkumu použity kameny (SLÁMA 1988).

Z hradiště pocházejí zlomky keramiky z 8. a hlavně z 9. století a výjimečným nálezem je kamenná deska s plánkem deskové hry.

Podle stop po požáru bylo opevnění patrně zničeno násilně, podle nálezů keramiky snad v 9. století.

(podle LUTOVSKÉHO 2001)

6.1.7. Praha-Šárka

Nadmořská výška: 364 m (akropole), 333 m (předhradí)

Počet částí hradiště: 1 – 3

Celková rozloha: 25 ha

Plán: obr. 107

Šárecké hradiště nad Šáreckým potokem je jedno z největších raně středověkých hradišť v Čechách.

Akropole o rozloze přibližně 3 ha je v jihozápadní části hradiště na vyvýšenině zvané Kozáková skála. Okolní terén převyšuje o 20 – 30 m a většina akropole je přirozeně chráněna skalními stěnami. Opevnění bylo třeba vybudovat jen ze severní strany.

Předhradí pod Kozákovou skálou má plochu asi 12,5 ha a na východě je k němu přimknuté vnější předhradí s plochou 9,5 ha. Opevnění bylo dřevohlinité s čelní kamennou plentou z opuky.

Na hradišti proběhlo několik menších výzkumů (v 50. a 60. letech 20. století vedené B. Novotným, B. Nechvátalem, N. Maškem), ale žádný větší výzkum podniknut nebyl. Charakter vnitřní zástavby zůstává otázkou.

11 – 12 avarsko-slovanských kování bylo nalezeno za neznámých okolností. Jejich výroba je kladena do 8. století a do Čech byla importována nejspíš z Karpatské kotliny, a v severovýchodní části akropole byl při amatérském výkopu nalezen denár Karla Holého z let 845 – 850.

Podle keramických nálezů existovalo hradiště již v 8. století, ale jeho hlavní rozkvět nastal ve století následujícím. Podle členění areálu a přítomnosti luxusních předmětů bývá Šárka pova-

žována za mocenské centrum středních Čech do druhé poloviny 9. století, kdy její funkci měl přejmout Pražský hrad. Hradiště bylo pomalu opouštěno, ale trvalo až do 10. století, jak dokládá kostrové pohřebiště s výbavou obsahující esovité záušnice a skleněné perly objevené u jižního valu.

(podle LUTOVSKÉHO 2001)

6.1.8. Katovice, okr. Strakonice; Kněží hora

Nadmořská výška: 495 m

Počet částí hradiště: 3

Celková rozloha: 8 ha

Plán: obr. 108

Hradiště o rozloze kolem 8 ha se nachází na vrchu zvaném Kněží hora nad levým břehem Otavy. Nad říčním údolím činí jeho převýšení 80 m, z ostatních, lépe přístupných stran bylo chráněno valy. Akropole na vrcholové plošině je opevněna ze všech stran. Vnější i vnitřní předhradí jsou opevněna valy, mezi nimi je dokonce příkop a pás valů dvojité.

Výzkum na hradišti prováděl v roce 1946 B. Dubský, který zjistil výraznější osídlení jen na předhradích a na akropoli kamenné základy větší budovy. Podle zlomků keramiky bylo hradiště datováno do 9. století.

(podle LUTOVSKÉHO 2001)

6.1.9. Libětice, okr. Strakonice

Nadmořská výška: 604 m

Počet částí hradiště: 2

Celková rozloha: 1,9 ha

Plán: obr. 109

Na kopci nad údolím Volyňky se nachází dvoudílné hradiště o rozloze kolem 1,9 ha. Na vrcholu plošiny se nacházela přibližně hektarová akropole hradiště a jihozápadně od ní předhradí. Raně středověké opevnění, využívající pozůstatky fortifikace ze starší doby železné, bylo dřevohlinité konstrukce s čelní kamennou plentou, na snáze přístupných místech s příkopy.

Archeologický výzkum hradiště prováděl na konci 19. století J. N. Woldřich, na přelomu 19. a 20. století J. V. Želízko a ve dvacátých letech B. Dubský. Kromě průzkumu fortifikace byla zjištěna i zahloubená slovanská chata.

Podle charakteru získaných nálezů je hradiště řazeno do 9. století a zaniklo násilně na přelomu 9. a 10. století. Mělo patrně chránit vstup do strakonické oblasti. (podle LUTOVKSÉHO 2001)

6.1.10. Němětice, okr. Strakonice

Nadmořská výška: 452 m

Počet částí hradiště: 2

Celková rozloha: 1 ha

Plán: obr. 110

Nad soutokem řeky Volyňky a potoka Peklova se na ostrožně nachází hradiště o ploše kolem 1 ha. Ostrožna převyšuje okolní terén o 10 až 25 m a z východu a jihu je chráněna příkrými srázy.

Pozůstatky opevnění byly zničeny orbou, zjistil je až archeologický průzkum (letecké snímkování a geofyzikální měření). Výzkumy na hradišti probíhaly už od přelomu 19. a 20. století, ale většinu informací, které máme k dispozici, přinesl výzkum J. Michálka v 80. letech.

Hradiště bylo od severu a západu chráněno dřevohlinitou hradbou s kamennou plentou nebo jinými kamennými prvky. Ze stran chráněných přirozeně nebylo opevnění tak důkladné.

Vlastní prostor hradiště byl rozdělen příkopem na dvě části. Na předhradí, u jeho jihozápadního nároží, kde se předpokládá vstup do hradiště, byl obytný objekt. Další pozůstatky obytných stavení na předhradí nebyly zjištěny.

Na ploše vnitřního hradu, jejíž uspořádání mělo spíš charakter dvorce, byl zachycen jeden (případně dva) centrální objekt, který mohl sloužit jako sídlo vládce nebo shromažďovací prostor. Ostatní sídlištní objekty byly rozmístěny u severovýchodní části opevnění.

Hradiště zaniklo násilně, jak o tom svědčí požárové vrstvy a nálezy hrotů šípů. Díky rychlému opuštění domů se v nich našlo množství předmětů (zlomky keramických nádob, kování věder, nože, přezky, sekera, kosa zlomky srpů, hřeby, skoby, železná šídla, háčky na ryby, kamenné brousky, zlomek žernovu, přesleny apod.). Dokladem elity jsou průvlaky k řemení meče zdobené stříbrnou tausíí.

Hradiště vzniklo nejspíše až po založení hradišť v Katovicích, Řepici a Liběticích. Právě od Libětic je hradiště vzdáleno jen 3 km a usuzuje se, že spolu s ním střežil cestu do strakonické oblasti. (podle LUTOVSKÉHO 2001).

6.1.11. Řepice, okr. Strakonice

Nadmořská výška: 511 m

Počet částí hradiště: 3

Celková rozloha: 3 ha

Plán: obr. 111

Tříhektarové trojdílné hradiště leží na kopci Hradec nad Leskovickým potokem. Ze západní strany, odkud bylo snáze přístupné, bylo opevněno dvěma valy a příkopy. Opevnění akropole na temeni návrší se nedochovalo, ale podle zachovaných terénních situací se usuzuje na opevnění dřevěné.

Ve 20. letech 20. století zkoumal hradiště B. Dubský. Byla prokázána hradba dřevohlinité konstrukce s využitím kamene a na vnějším předhradí byl nalezen zbytek zahloubeného obydlí. Podle spáleništních vrstev je předpokládán násilný zánik hradiště v 9. století.

Hradiště je podobné hradišti na Kněží hoře u Katovic a nejspíš mělo od severu chránit přístup do Strakonické oblasti. (podle LUTOVSKÉHO 2001).

6.2. Doklady o přítomnosti elity na hradištích

6.2.1. Tismice

Ještě před nedávnou dobu nebyl z hradiště v Tismicích známý žádný kovový předmět, který by bylo možné spojovat s elitou či jakkoli použít pro zpřesnění datování existence hradiště. V roce 2006 vyšel článek, ve kterém autoři N. Profantová a D. Stolz uvádějí soubor 65 kovových předmětů získaný při nelegálních sběrech pomocí detektorů kovů, který se podařilo zachytit a zdokumentovat (obr. 113). U takto získaných nálezů však chybí nálezový kontext, někdy není ani jisté, jestli pocházejí z lokality, kterou nálezce uvedl.

41 nalezených předmětů patří do avarského kulturního okruhu, z toho jeden nález (kování č. 59, PROFANTOVÁ – STOLZ 2006) byl zařazen do rané či střední doby avarské, tedy byl vyroben v 7. století. Na vlastní hradiště se mohl dostat samozřejmě později, předpokládá se, že v první polovině 8. století.

Z pozdní doby avarské I – II pochází 9 – 11 kování opasků. Čtyři z nich jsou kování a přívěsky s motivem gryfa a tři nákončí s rostlinným motivem. Mezi ostatní kusy zařazené do této skupiny patří destička přezky a náušnice. Přívěsky s motivem gryfa mají obdobu na hradišti v Praze-Šárce a na hradišti Kal. Náušnice s trojčípou lunicí, uzlíkem a hvězdíkovitým přívěškem s pěti paprsky má analogie na Slovensku, v Rumunsku, Bulharsku a Maďarsku. Tato náušnice je datována do poslední třetiny 7. a první poloviny 8. století. (PROFANTOVÁ – STOLZ 2006). Tímto se Tismice stávají nejbohatší lokalitou s koncentrací nálezů z pozdní doby avarské. Obdobný počet nálezů pochází z moravských Mikulčic.

Většina nálezů (28) pochází z 2. poloviny 8. století, tedy z pozdní doby avarské III a IV. K těmto nálezům a do stejného kulturního okruhu je nutno přidat i obdélné kování číslo 10, ke kterému nebyly nalezeny přesné analogie.²

Čtyři kování jsou identifikována jako součást koňského postroje. Jejich vznik je datován do pozdní doby avarské II a III, tedy do průběhu 8. století.

Z Tismic také pochází soubor staromaďarských nálezů, u části předmětů je však nízká věrohodnost, to znamená, že nemusí pocházet právě z této lokality. Přítomnost předmětů z tohoto kulturního okruhu a jejich datace až do první poloviny 10. století (kování č. 38) nás staví před otázku, kdy vlastně tismické hradiště zaniklo.

Kromě těchto nálezů pochází z Tismic několik nepochybně raně středověkých nálezů (např. průvlečka se zlatou fólií datovaná do konce 9. století, přezka tvaru D z 9. století, litý zlacený gombík pocházející nejspíš až z 10. století, olověný korál a nůž-zavírák) a 7 – 8 kusů zatím nedatovaných.

6.2.1.1. Tismice – doklady přítomnosti elity a možné centrální postavení hradiště

Pro teorii, že Tismice měly mezi pošemborskými hradišti centrální postavení svědčí kromě jejich velké rozlohy i uvedený soubor nalezených kovových předmětů. Existuje možnost, že některé nalezené ozdoby na hradišti vznikly. Proti Mikulčicím jsou zde méně zastoupeny okrasy koňského postroje a dosud chybí ostruhy s háčky.

Dva až čtyři předměty nalezené na hradišti, je možné spojovat s přítomností elity v 9. století (jedná se o průvlečku se zlatou fólií, zlacené nákončí a přezka se zlacenou destičkou). Podle nálezů kování a ženských ozdob staromaďarského původu je možné uvažovat o přetrvání ale-

² Podrobněji v už citovaném článku PROFANTOVÁ – STOLZ 2006

spoň části hradiště až do 10. století. Tismice, spolu s Rubinem, Libicí a Litoměřickem, se tak řadí k lokalitám s koncentrací staromadžarských nálezů. Je tedy otázkou, kdy hradiště vlastně zaniklo a pokud zaniklo, jestli bylo v 10. století třeba jen na krátkou dobu obnoveno.

Tismice měly v pošembeří velké zemědělské zázemí (KUDRNÁČ 1963), některé osady přetrvávaly až do 9. věku. Která lokalita by mohla přejmout centrální postavení Tismic? Na základě objevu zatím nedatované zahloubené stavby na hradišti v Přistoupimi, se můžeme domnívat, že na čas vládu nad Pošembeřím převzalo právě toto hradiště.

(PROFANTOVÁ – STOLZ 2006)

6.2.2. Doubravčice

Tyglík z Doubravčic – zbytky barevných kovů – lokální naleziště mědi (PROFANTOVÁ – STOLZ 2006).

Železné předměty: nůž s krevním žlábkem – řazen k nožům bojovým – celková délka se blížila 15 cm (odpovídá bojovým nožům z Břeclavi-Pohanska)

Bronzové předměty: poutko z bronzového plechu s hřebíčky pro uchycení k opasku, podobná se nosila v době avarské – podle keramiky do 8.stol.; zlomek spony s úchytkami s oušky, ale pro jeho torzovitost není možné ho přesně určit. Podle způsobu uchycení je řazen do konce 6. a průběhu 7. století.

6.2.3. Klučov

Za doklad přítomnosti elity na Klučově lze považovat pouhých pět nálezů (nákončí, ostruhu, pinzetu, korálky a možná i zlomek náušnice).

Ostruha byla nalezena v jámě v sondě číslo 78, její typ ale není možné s jistotou určit, neboť je poškozena rzí. V monografii J. Kudrnáče (1970) je datována do rozmezí 8. – 9. století.

Náušnice z chaty v sondě 99 datována N. Profantovou (2008a) do 7. – 8. století a patří k západnímu typu náušnic.

Nákončí z výkopu jižně od brány je obdélníkového tvaru a jsou v něm zachované dva nýty, v monografii (KUDRNÁČ 1970) nebylo datováno.

Pinzeta ze zahnuté bronzové tyčinky byla nalezena ve výplni mladšího příkopu.

Skleněné korále z chaty v sondě 1/49, jejíž zánik souvisel se zánikem hradiště, jsou dvoudílné, protáhlé, soudkovité a stříbřité barvy přecházející do modrofialové. Podle analogií např. z Libice nad Cidlinou a z Pražského Hradu u jízárny jsou zařazeny do poloviny 9. století.

Postříbřenou destičku se sondy č. 91 řadil Jiří V. Kotas do 7. století.

6.2.4. Praha-Bohnice

Nejsou zjištěny kovové nálezy dokládající přítomnost elity.

6.2.5. Praha-Šárka

Za hradiště Prahy-Šárky pochází 15 kovových nálezů, mnohdy opět bez nálezových okolností nebo přesnější lokalizace. Čtyři z nich byla prý nalezena v prostoru vchodu do hradiště.

Mezi nálezy se objevují jazykovitá nákončí, kování opasku, spony s motivem gryfa a ozdoba se sedící ženskou postavou interpretovanou jako antická bohyně, která byl provrtaná a užívána jako ozdoba (PROFANTOVÁ 1999a).

Doba vzniku těchto předmětů je 8. století, je ale otázkou, kdy se na hradiště dostaly. Jak vidíme na příkladu provrtaného kování, mohly přežívat i delší dobu, i když ztratily svůj původní účel.

6.3. Srovnání hradišť

V Pražské kotlině máme na některých místech doloženo kontinuální slovanské osídlení, především podél Vltavy, od časně slovanského (konce 6. století) až po velkou část století 9., (např. Bubeneč, Veleslavín, Libeň, Michle).

Podle M. Lutovského (2006), který se zabýval otázkou osídlení Pražské kotliny, je budování hradišť dokladem společenské změny, možná i v rámci příchodu dalších skupin slovanského obyvatelstva z Podunají na počátku 7. století. V této vlně nově příchozího obyvatelstva se často hledá původ pro změnu, která se projevuje ve výzdobě keramiky a v nových výrobních postupech (obtáčení). Pro oba jevy však existují i jiná vysvětlení, nemluvě o tom, že budování hradišť Slované znali už v době svého příchodu do Čech (LUTOVSKÝ – SMEJTEK 2005).

Na archeologických lokalitách není doklad pro boje, které by mohly nastat mezi dřívějšími skupinami Slovanů a druhou vlnou. Jako důkaz, že se obyvatelé Čech cítili ohroženi, je uváděno budování hradišť, ale ani to není nezpochybnitelné. Na většině těchto hradišť, jak už jsem zmínila výše, probíhá osídlení kontinuálně od časně slovanského období až do starší doby hradištní. Některá byla opouštěna pozvolna a osídlení na nich přetrvávalo až do 10. století (Praha-Šárka).

Nejstarší hradiště na území Prahy, z něhož pocházejí nálezy časně slovanské keramiky, je jednoduché hradiště Bohnice-Zámka. Zdá se pravděpodobné, že jeho vybudování mělo spojitost s existencí sídliště v Roztokách a kontrolou brodu přes řeku a plavby po Vltavě. Zde Vl-

tava vplouvá do poměrně úzkého úseku a z levobřežního útvaru zvaného Baba je možné celý prostor přehlédnout (LUTOVSKÝ – SMEJTEK 2005). Opevnění není spolehlivě datováno, ale předpokládá se jeho hradištní stáří. Hradiště zaniklo požárem na konci 9. století.

Šárecké hradiště bylo osídleno od 8. století, brzy bylo nejspíš vybudováno opevnění a stejně tak v Butovicích. Hradiště v Butovicích bylo dvoudílné, s rozlohou 9 ha. Předhradí mělo rozlohu kolem 4,6 ha, akropole 4,4 ha (SLÁMA 1988). Tato velikost by mohla naznačovat i relativní důležitost na území Pražské kotliny, ale vzhledem k absenci předmětů dokládajících přítomnost elity a ke stavu výzkumu, není možné uvést žádný podložený závěr.

Oproti tomu pochází z hradiště Šárka 15 kovových nálezů, které pocházejí z 8. až 9. století (PROFANTOVÁ 1999). Členění, rozloha a kovové předměty by mohly znamenat výjimečné postavení šáreckého hradiště před vznikem (nebo vzestupem významu Pražského hradu; BERANOVÁ – LUTOVSKÝ 2009). Litá kování opasků, znak elity a možná i součást bojovníckého kroje, jsou zastoupena především mladšími předměty vyrobenými ve druhé polovině 8. století. Některé nálezy kování pocházejí až z pozdější doby, což ukazuje na dlouhou dobu jejich užívání. U většiny kování ze Šárky, neznáme náleзовé okolnosti.

V Pražské kotlině se tedy nacházely z této doby tři hradiště; nejseverněji položené je hradiště Bohnice-Zámka, nejjižněji je hradiště butovické a Šárka je umístěna od jejich spojnice západně. Z těchto tří bylo přímo nad Vltavou (hlavní tok a důležitá spojnice) jen hradiště v Bohnicích, zbylá dvě byla založena na ostrožnách nad potoky.

Situace v Pošembeří se zdá podobná: tismické hradiště počtem kovových nálezů ostatní významně převyšuje. Pochází z něj soubor 65 kovových nálezů z 8. – 10. století a některé s předměty dokládají přítomnost elity (průvlečka se zlatou fólií, zlacené nákončí, přezka se zlacenou destičkou; PROFANTOVÁ – STOLZ 2006). Hradiště s rozlohou kolem 25 ha je členěno na 2 – 3 části.

Kontinuitu od časně slovanského osídlení lze pozorovat na Doubravčicích. Jedná se o hradiště o rozloze 4,5 ha, které bylo členěno na 2 – 3 části a podle N. Profantové (1998) mělo více obranný charakter než hradiště v Klučově.

Klučovské hradiště o rozloze 1,6 (v první fázi) až 2,6 ha (v druhé fázi) má sice bezpochyby doložené předhradí, ale chybí jakékoli přesvědčivé doklady elity. Během výzkumu byla nalezena jen ostruha, jejíž typ nebylo možné pro poškození s jistotou určit, nákončí, pinzeta, korálky a fragment bronzové náušnice. Mohli bychom uvažovat o krátkodobé přítomnosti elity nebo bojovnícké družiny, ale v nálezech pro to nemáme větší opodstatnění.

Přistoupimské hradiště není dostatečně poznané, ale je u něj předpoklad jistého významu – z Pošemberských hradišť je druhé největší, nejspíše mělo tři části a je na něm magnetometrickým měřením doložena výrazná zahloubená stavba.

K hradištím patří mimo jiné i vesnická sídliště v zázemí. Na důležitost Tismic by mohlo ukazovat i to, že její zázemí bylo nejpočetnější. (KUDRNÁČ 1963)

Ze strakonických hradišť je největší Kněží hora u Katovic. Má plochu 8 ha a je rozdělena na tři části. Trojdílné a druhé největší je hradiště řepické; Libětice a Němětice jsou dvojdílná hradiště o rozloze do dvou ha. Kromě Němetic a Libetic (garnitura meče a ostruha z první poloviny 9. století) odtud nepocházejí žádné kovové předměty odkazující k přítomnosti elitní vrstvy a k žádnému hradišti dosud nebylo nalezeno pohřebiště, ale zmíněné nálezy a hrot kopí z přelomu 8. a 9. století pro ni svědčí.

Hradiště katovické, řepické, libětické a o něco později i němětické bylo nejspíš určeno k obraně strakonické pánve. Pokud vezmeme v úvahu, že údolím Volyňky procházela ve vrcholném středověku a novověku tzv. Zlatá stezka a budeme předpokládat i její užívání v době hradištní, pak je vybudování opevněných výšinných sídel na takovém místě logické. (LUTOVSKÝ – MICHÁLEK 2000). Hradiště byla zničena v druhé polovině 9. století a už nebyla obnovena.

Pokud budeme hledat společné rysy všech těchto seskupení, zjistíme, že všechna byla umístěna v sídelní komoře, kterou procházela důležitá obchodní stezka. Strakonicko leželo na cestě z Alp (Bavorska) do Čech a hradiště mohla bohatnout právě díky obchodu se solí, která se po této cestě dovážela.

Také Pošembeřím vedla důležitá trasa. Soutěskou Malá klečka pod Přistoupimí vedla cesta do Českého Brodu, Kouřimi a Kutné Hory a dál do Podunají (LUTOVSKÝ – SMEJTEK 2005). Od severovýchodu sem ústila trasa pozdější polsko-kladské cesty a od Staré Kouřimi k jihu vedla cesta další. Nesmíme opomenout ani význam cest po Labi. Pošembeří se nacházelo na křižovatce důležitých cest. (BUBENÍK 2001).

Cesta přes území Prahy mohla mimo jiné vést i po řece, ale především podél ní. Tu by mohlo kontrolovat hradiště v Bohnicích-Zámce a, jak už jsem uvedla výše, souvisela možná i s existencí roztockého sídliště. Roztoky mohly v tomto případě plnit roli centra směny nebo obchodu (BERANOVÁ – LUTOVSKÝ 2009).

6.4. Situace v Pošembeří

Pošembeří (obr. 112) je jednou z nejlépe archeologicky poznanych oblastí. Můžeme zde sledovat vztahy mezi hradišti a jejich zázemím. J. Kudrnáč (1963) se pokusil na základě polohy sídlišť určit společenské postavení jeho obyvatel. Nejvýše postavení měli být obyvatelé „nejvyšších“ poloh – hradišť. Měli s rodinami obývat ústřední část hradiště. Pod nimi se na společenském žebříčku měli nacházet obyvatelé předhradí, pak následovali obyvatelé výšinných sídlišť a na nejnižším stupni byli obyvatelé údolních a rovinných osad.

Hradiště spolu se svým zázemím mělo být nejnižším stupněm územní organizace (BUBENÍK 2001), jakousi sousedskou občinou, kterou předpokládal i J. Kudrnáč (1970). Slovanská společnost byla společností vlastníků půdy (TŘEŠTÍK 2008), kdy půda patřila kolektivu. Společensví hájilo své vlastnictví (nárok na území) na základě „dědictví“ – tedy toho, co jim zanechali dědové proti cizincům.

Tato struktura se měla změnit právě v druhé polovině 9. století, kdy se vzrůstala moc kouřimských knížat a mnoho hradišť (trvajících někdy už od dob časně slovanských) zanikala. Některá pozvolna a postupně, např. Šárka, jejíž předpokládanou centrální úlohu převzal Pražský hrad (SLÁMA 1988), jiná násilně, jako Klučov (KUDRNÁČ 1970).

Podle J. Kudrnáče (1960) zánik Klučova a ostatních pošemberských hradišť souvisel s rozpínáním moci Přemyslovských knížat na východ. Po zániku první fáze hradiště bylo opevnění velmi rychle obnoveno a rozšířeno. Relativně nedlouho po vybudování druhého opevnění došlo k požáru celého hradiště a jeho definitivnímu zániku. Podle nalezených hrotů šípů v popelovitých destrukčních vrstvách se tak stalo násilným způsobem.

Podle J. Slámy (2004) je zánik pošemberských hradišť možno spojovat se změnami politické struktury tamějšího kraje, kdy se kouřimská knížata snažila rozšířit svou moc a podmanit si další část území.

Dlouho existoval názor, že v zániku těchto hradišť je možné vidět doklad o bojích mezi českými kmeny, v tomto případě mezi kmenem Čechů a Zličanů. O podrobení zlického knížete Radislava a bitvě u Žitomíře vypráví kronika t. ř. Dalimila.

Teorii českých kmenů vyvrátil D. Třeštík (2008). Ve smyslu etnologickém, kdy kmen musí mít své území, jazyk, společnou kulturu, společné jméno a společné povědomí o svém původu (minulosti), u žádného z českých kmenů není možné jeho existenci doložit v pramenech ani ve fungování společnosti.

Vzhledem k tomu, že od počátku 9. století měli Češi platit tribut říši (TŘEŠTÍK 2008) a shromažďování a doprava daně byla náročná na organizaci, předpokládá se, že v Čechách ji měl na starosti sněm nebo knížata, která tím sněm pověřil, tedy ani to nenasvědčuje existenci

kmenů v etnologickém slova smyslu, kdy by se vzájemně si konkurující kmeny rozdílného původu dokázaly sjednotit pro odvádění poplatku.

Placení tributu byl jeden ze způsobů, jak byla uznávána alespoň formální nadvláda. Platící území si zachovávala svou vlastní vládnoucí vrstvu (SLÁMA 1988, 2004).

Oproti tomu skutečné podmanění území sebou přinášelo radikální změny; původní aristokracie byla zlikvidována, obsazena nebo zničena dosavadní centra a vybudována centra nová (SLÁMA 1988, 2004).

Doklady pro obojí způsob ovládnutí nacházíme v pověstech: v legendě Kristiánově – formální nadvládu dokládá vyprávění o podrobení kouřimského knížete, podmanění území a zničení starých hradů pak nacházíme v Kosmově kronice (SLÁMA 1988).

Koncentrace hradišť v Pošembeří byla dlouhou dobu interpretována jako území kmene Zličanů. Napomáhal tomu i fakt, že mezi tímto územím a další sídelní komorou se nachází pás široký 15 – 20 km v té době neosídlený.

Podobná uskupení hradišť, která byla hospodářskými celky, známe i z dalších území: např. z Polska, z území Polabských Slovanů, Podněpří. Tato seskupení na úrodné zemědělské půdě byla od sousedních oddělena hranicemi tvořenými neúrodnou půdou, lesy nebo bažinami (KUDRNÁČ 1970).

7. Závěr

V první části práce jsem se zabývala zpracováním a popisem keramického materiálu z vybraných sond na hradišti v Klučově.

Z první fáze hradiště pocházejí zlomky nádob se stopami po obtáčení, těla jsou esovitě profilována a okraje jsou většinou jednoduše utvářené. Ve výzdobě se uplatňují pásy rýh, vlnic, vpichů, jejich kombinace a také kazetovité motivy.

Druhá fáze hradiště je charakterizována zlomky nádob s odsazeným hrdlem a podhrdlím od těla nebo zlomky s plasticky členěným podhrdlím a okraje složitěji profilované (např. s vnitřním prožlabením). Ve výzdobě se výrazněji projevují vpichy a vrypy. (BUBENÍK 1998)

Podle výskytu okrajů V. kategorie bylo možno identifikovat starší objekty na hradišti. Tyto okraje se vyskytly v příkopu a žlábků slovanského opevnění, v jámě v sondě 98, v obilnici 1 ze sondy číslo 11, v příkopu zachyceném sondou 12-2 a dva ve žlábků zachyceném sondou 20.

Obilnice č. 1 v sondě 11 patrně existovala delší dobu, neboť v ní byla nalezena keramika z obou fází hradiště. Mohla sloužit jako odpadní jáma.

Nejvíce určených okrajů pochází ze sond 98 a 99 a tři zlomky z už zmíněné obilnice č. 1 ze sondy 11.

6 objektů lze podle výskytu pouze okrajů kategorie I a II zařadit jen do starší fáze hradiště, dva lze zařadit do nejmladší fáze. (Ostatní specifické okraje jsou v příkopech a roztroušené v nálezech na hradišti bez příslušnosti k objektu.) Tento poměr napovídá, že mladší fáze hradiště trvala kratší dobu.

Srovnávání keramického materiálu s dalšími pošemborskými hradišti našel mnoho shodných rysů – v materiálu, tvaru nádob, provedení i výzdobě – i několik odlišností. Na Klučovském hradišti nebyla doložena časně slovanská fáze osídlení a na Tismicích nejsou zachyceny přehnuté okraje ani nádoby s vysoko vytaženým okrajem. V tismickém materiálu se však objevují dvojité seříznuté okraje a okraje s profilovanou vnitřní stranou, které jsem v materiálu z Klučova neměla.

Mohu tedy ve shodě s J. Kudrnáčem (1970) a J. Bubeníkem (1998, 1999) předpokládat, že většina hradišť existovala nějakou dobu současně. Nevznikla ani nezanikla všechna naráz, jak o tom svědčí např. právě uvedené rozdíly.

Třetí část této práce se zabývala historickou interpretací seskupení hradišť. Srovnávala jsem pošemberská hradiště s pražskými a strakonickými. Mezi shodné znaky všech těchto seskupení patří jejich poloha na úrodném území, na trase dálkových obchodních cest a izolace od podobných center. Závěrem může být, že se jednalo o centra ekonomická, správní a politická nejspíš pod vládou místního sněmu nebo knížete. O tom by mohla svědčit i zpráva z Análů fuldských o křtu čtrnácti českých knížat v Řezně. (TŘEŠTÍK 2008). Vyplývá z ní, že Čechy neměly jednoho svrchovaného vládce, ale několik zástupců – mohlo jít o představitele rodů a vládce sídlených komor žijících na opevněných hradištích. Je otázkou, jestli právě s těmito vládci souvisely nálezy kovových předmětů a jestli absence dokladů elity je dána stavem výzkumu nebo jejich skutečnou nepřítomností.

Toto téma by si zasloužilo mnohem více prostoru, než mu poskytla tato práce. Možná by odpověď alespoň na některé otázky mohl přinést další výzkum hradišť i s použitím detektorů kovů.

LITERATURA A PRAMENY

- BARTOŠKOVÁ, A. 1997: Keramický soubor z počátků raně středověkého osídlení budečského předhradí, PA 88, 111 – 141.
- BERANOVÁ, M. 1979: Diskuse o tzv. pražnicích, AR 33, 101 – 104.
- BERANOVÁ, M. – LUTOVSKÝ, M. 2009: Slované v Čechách. Archeologie 6. – 12. století. Praha.
- BUBENÍK, J. 1998: Ein Beitrag zur Erkenntnis des Klučover Horizontes. PA 89, 230 – 266.
- BUBENÍK, J. 1999: Poznámky o nejstarších hradištích raného středověku v Čechách, AR 51, K počtě prof. Jiřího Slámy, 631 – 646.
- BUBENÍK, J. 2001: K topografii, vývoji a strukturám staršího osídlení raně středověkého (6. – 9. stol.) osídlení Pošembeří, AR 53, 256 – 278.
- BUREŠ, M. – PROFANTOVÁ, N. 2010: K problémům interpretace ostatků dětí na raně středověkém sídlišti v Praze-Liboci, Živá archeologie – (Re)konstrukce a experiment v archeologii. Supplementum 3, 173 – 181.
- ČTVERÁK, V. – LUTOVSKÝ, M. a kol. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- EISNER, J. 1966: Rukověť slovanské archeologie: počátky Slovanů a jejich kultury. Praha.
- FUSEK, G. 1994: Slovensko vo včasnოსlovenskom období. Nitra.
- HRUBÝ, V. 1955: Staré Město. Velkomoravské pohřebiště „Na Valách“. Praha.
- Kronika tak řečeného Dalimila. Praha, 1977.
- KŘIVÁNEK, R. 1997: Tismice, okr. Kolín, Výzkumy v Čechách 1993 – 5, 300

- KŘIVÁNEK, R. 2003: Přistoupim, okr. Kolín, Výzkumy v Čechách 2000, 228.
- KUDRNÁČ, J.: Klučov. Nálezová zpráva 6583/59 I – IV, ArÚ AV ČR Praha.
- KUDRNÁČ, J. 1957b: Rekonstrukce slovanské obilnice z Klučova, AR 9, 626 – 629, 641 – 642.
- KUDRNÁČ, J. 1957a: Rekonstrukce slovanské chaty z Klučova, AR 9, 175 – 196, 209 – 210.
- KUDRNÁČ, J. 1960: Datování zániku klučovského hradiště a historický vývoj ve východní oblasti středních Čech, Referáty Liblice za rok 1959, 100 – 114.
- KUDRNÁČ, J. 1961: Slovanské hradiště v Tismicích u Českého Brodu, AR 13, 492, 503 – 505, 509 – 519.
- KUDRNÁČ, J. 1963: Vývoj slovanského opevnění mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou, PA 54, 173 – 222.
- KUDRNÁČ, J. 1970: Klučov. Staroslovanské hradiště ve středních Čechách. Praha.
- KUDRNÁČ, J. 1977: Záchranný výzkum na slovanském hradišti v Tismicích, AR 29, 259 – 268.
- KUDRNÁČ, J. 1987: Vývoj slovanského osídlení na Pražsku a Českobrodsku v 6. až 10. století, Historická demografie 12, 39 – 55.
- KUNA, M. – PROFANTOVÁ, N. a kol. 2005: Počátky raného středověku v Čechách. Praha.
- LUTOVSKÝ, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha.
- LUTOVSKÝ, M. – MICHÁLEK, J. 2002: Archeologie knížecího sídla. Halštatský dvorec a slovanské hradiště na Hradci u Němčic, Praha.

LUTOVSKÝ, M. – SMEJTEK, L. a kol. 2005: Pravěká Praha. Praha

LUTOVSKÝ, M. 2006: Počátky slovanského osídlení Čech: Několik úvah nad archeologií pražské kotliny v 6. až 8. století, *Studia mediaevalia pragensia* 7, Sborník prací k počtě prof. Jiřího Slámy, 69 – 81.

MACHÁČEK, J. 1995: Keramika středodunajské kulturní tradice. Příspěvek k diskusi o terminologii raného středověku, Sborník prací Filosofické fakulty brněnské univerzity E-40, 61 – 67.

MACHÁČEK, J. 2001: Studie k velkomoravské keramice. Metody, analýzy, syntézy, modely. Brno.

PÍČ, J. L. 1909: Starožitnosti země české III, I, Praha .

PROFANTOVÁ, N. 1996: Slovanské osídlení hradiště Bohnice – Zámka a jeho zázemí. Na základě výzkumů N. Maška, *Archaeologica pragensia* 12, 65 – 140.

PROFANTOVÁ, N. 1998: DOUBRAVČICE. K problematice počátků raně středověkého hradiště na základě výzkumů J. Kudrnáče, *Archeologie ve středních Čechách* 2, 157

PROFANTOVÁ, N. 1998b: Doubravčice: zu den Anfängen der frühmittelalterlichen Burgwallanlage aufgrund der Ausgraben von J. Kudrnáč, *PA* 89, 303 – 364.

PROFANTOVÁ, N. 1999a: Zum gegenwärtigen Erkenntnisstand der frühmittelalterlichen Besiedlung der Burgwalls Šárka (Gem. Dolní Liboc, Prag 6), *PA* 90, 65 – 106.

PROFANTOVÁ, N. 2008a: Die frühslawische Besiedlung Böhmens und archäologische Spuren der Kontakte zum früh- und mittelawarischen sowie merowingischen Kulturkreis. In: Bemann, J. – Schmauder, M. (Hrsg.), *Kulturwandel in Mitteleuropa. Langobarden – Awaren – Slawen*, Bonn 2008.

PROFANTOVÁ, N. 2008b: Ранние славянские гордища в Чехии Стародавний искоростень и Слов'янськн гради, 85 – 99.

PROFANTOVÁ, N. – STOLZ, D. 2006: Kovové nálezy z hradiště v Tismicích a pokus o interpretaci významu hradiště v raném středověku, *Archeologie ve středních Čechách* 10, 793 – 838.

PROFOUS, A. 1949: (Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny II, (Ch – L), 252. Praha.

PRINCOVÁ-JUSTOVÁ, J. 1999: Libice nad Cidlinou. Zur ältesten burgwallzeitlichen Besiedlung und zur Gründung des Burgwalls, *PA* 90, 107 – 152.

PRINCOVÁ-JUSTOVÁ, J. 2004: Sídliště ze 7. – počátku 9. století v poloze „Staré Badry“ u Opolánky, okr. Nymburk, *PA* 95, 107 – 174.

SLÁMA J. 1986: Střední Čechy v raném středověku II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu. Praha.

SLÁMA, J. 1988: Střední Čechy v raném středověku III. Archeologie o počátcích přemyslovského státu. Praha.

SLÁMA, J. 2004: K problému historické interpretace zániku raně středověkých hradišť v Pošembeří, *Archeologie ve středních Čechách* 8, 585 – 589.

STOCKÝ, A. 1926: *Pravěk země české I*, Praha.

TOMKOVÁ, K. 1998: Quellen zur Erkenntnis der frühmittelalterlichen Besiedlung in Katastern Tismice und Mrzky, *PA* 89, 267 – 302.

TŘEŠTÍK, D. 2008: Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530 – 935). Praha.

PŘÍLOHA

č. sondy	č. sáčku	č. střepu	váha (g)	síla (mm)	vnitřní povrch	vnější povrch	materiál (1 - jemný, 2 - drobné kamínky, 3- kamínky)	pozn. (u okrajů uvedené příbližné průměry)	stopy obtáčení	stopy po výrobě	výzdoba	typ okraje
11	29; parc. 53, popelovité místo s kyprou zemí, obilnice č. 1 horní část; 42 střepů	1	2	6	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený vlnicí	1				11	
		2	2	6	tmavě šedý	šedý	1					
		3	6	8	šedohnědý	šedohnědý	1					
		4	2	7	světle hnědý	tmavě šedý	1					
		5	6	9	rezavý	hnědorezavý	1					
		6	5	8	hnědý	hnědý, poškozený, zdobený rýhami	2				N	

		7	8	5	tmavě šedý	šedý	2					
		8	4	9	světlehnědý	hnědý	2	nestejně barev- ný na lomu				
		9	8	8	šedý	okrový	3					
		10	8	10	běžový	okrový, zdobe- ný vlnicí	2				13	
		11	8	9	hnědý	rezavý	2					
		12	6	8	tmavě šedý	rezavohnědý	2	nestejně barev- ný na lomu				
		13	5	8	hnědý	šedohnědý zdobený vlnicí	2				13	
		14	5	5	tmavě šedý	šedý, zdobený rýhami	1				2	
		15	4	6	tmavě šedý	tmavě šedý	2					
		16	4	6	tmavě šedý	světle hnědý, zdobený vpichy a rýhou	1				41	

		17	3	8	světle hnědý	světle hnědý, poškozený, zdobený vlnicí	2	nestejně barev- ný na lomu			13	
		18	6	8	cihlově hnědý	tmavě šedý, zdobený rýha- mi a vpichy	1				41	
		19	4	9	tmavě šedý	hnědý	2	hrdlo nádoby				
		20	6	7	tmavě šedý	hnědý, zdobený vpichy	2				41	
		21	16	8	šedočerný	šedý	2	nestejně barev- ný na lomu				
		22	8	7	světle hnědá	okrová	2					
		23	8	8	hnědá	okrová	2					
		24	6	6	tmavě šedý, po- škozený	tmavě šedý, zdobený rýha- mi	2				2	
		25	6	8	šedá	šedá	2					

		26	10	10	hnědá	hnědý zdobený rýhami	2	hrdlo a plec nádoby			2	
		27	14	7	černošedý	šedohnědý	2	nestejně barev- ný na lomu				
		28	10	6	černošedý	šedohnědý	2					
		29	12	7	okrový	šedý	2					
		30	26	10	okrový	okrový, nezře- telná výzdoba vlnicí a rýhami	2				N	
		31	14	10	hnědý	hnědý, zdobený rýhami, možná vlnicí (poško- zeno)	2	nestejně barev- ný na lomu, hrdlo a plec nádoby			2	
		32	52	11	okrový, stopy po hlazení	okrový, zdobe- ný vlnicí	3			x		
		33	8	7	černošedý	tmavě šedý	1	dno				

		34	14	12	okrový	hnědý	2	část dna, nestejně barevný na lomu				
		35	20	13	tmavě šedý	světle hnědý	2	část dna				
		36	40	13	okrový	okrový	3	část dna, nestejně barevný na lomu				
		37	15	14	okrový	okrový	3	část dna, nestejně barevný na lomu				
		38	8	14	okrový	okrový	3	část těsně u dna, nestejně barevný na lomu				
		39	16	14	okrový	okrový	3	část dna, nestejně barevný na lomu				

		40	18	14	okrový	okrový	3	část dna, nestejně barevný na lomu (č. 34, 36 až 39 z jedné nádoby, lze spojit)				
		41	6	8	šedohnědý	tmavě šedý	1	okraj				3
		42	8	9	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený vlnicí	1	okraj			17	1
	29; parcela č. 53, obilnice 1 záp.; 10 střepů	1	4	7	šedý	šedý zdobený vlnicí	2				16	
		2	6	7	šedo-hnědý	světle hnědý zdobený rýhami a poškozenou vlnicí	2	nestejně barevný na lomu			N	

		3	20	8	hnědý, stopy po výrobě	tmavě hnědý, zdobený nezřetelnými rýhami	2	nestejně barevný na lomu		x	3	
		4	38	11	šedý, úprava povrchu - rýhy	hnědo-šedý	2					
		5	50	11	hnědý	hnědý zdobený oblouky	3				56	
		6	16	9	šedý se stopami úpravy povrchu	hnědý	2	dno		x		
		7	34	13	rezavě hnědý	rezavě hnědý	2	dno, nestejně barevný na lomu				
		8	88	13	tmavě hnědý	tmavě hnědý	3	dno, přepálené?, uprostřed vyvýšené, bez značky				
		9	11	10	hnědý	černo-hnědý	2	okraj	x			1

		10	35	11	černohnědý	tmavě hnědý	2	okraj	x			1
	29; parc. 53, hloubka 215cm, podla- ha chaty?, obilnice č. 1; 6 střepů	1	8	7	černý	oranžový, po- škozený	1					
		2	14	9	černý	tmavě hnědý	1					
		3	24	10	černý	tmavě hnědý	1					
		4	32	10	černý	Hnědo oranžo- vý	1					
		5	15	7	hnědý	černo-hnědý, zdobený nezře- itelnými rýhami a poškozenou vlnicí	2				2	
		6	21	9	šedý	šedý zdobený vlnicí, vpichy a rýhami	2				36	

	29; parc. 53, obilnice č. 1, 48 střepů	1	3	6	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený vlnicí	2				12	
		2	6	10	hnědý	tmavě šedý	1					
		3	5	9	šedý	hnědý	2					
		4	4	7	okrový	světle hnědý	2					
		5	8	10	světle hnědý	oranžový	2					
		6	8	11	šedohnědý	šedohnědý	2					
		7	4	7	šedý	hnědý	1					
		8	8	14	oranžový	šedý	2					
		9	10	6	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený vpichy (poničené)	2				N	
		10	12	9	oranžový	běžový	3					
		11	5	8	tmavě šedý	tmavě šedý	2					
		12	9	6	tmavě šedý	tmavě šedý	1					
		13	36	11	hnědý	hnědý	2					

		14	2	5	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený vpichy	1				60	
		15	14	7	tmavě šedý	šedý	2					
		16	6	7	tmavě šedý	šedý	2					
		17	22	9	šedý	tmavě šedý	2					
		18	33	7	tmavě šedý	tmavě šedý zdobený nezřetelnou vlnicí a rýhami	2				17	
		19	5	11	šedý	šedý	2					
		20	9	9	okrový	okrový	1					
		21	3	8	tmavě šedý	okrový	2					
		22	6	6	tmavě šedý	tmavě šedý zdobený nezřetelnou vlnicí	2				17	

		23	17	8	hnědý	rezavohnědý, zdobený vlnicí a rýhami	2	nestejně zbar- vené na lomu			7	
		24	8	7	tmavě šedý	tmavě šedý zdobený rýha- mi	2				2	
		25	15	6	tmavě šedý	tmavě hnědý	1	nestejně zbar- vené na lomu				
		26	14	7	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený nezře- telnou vlnicí	1				15	
		27	26	6	tmavě šedý	světle hnědý, zdobený rýha- mi a vpichy	2				33	
		28	4	7	tmavě šedý	tmavě šedý	2					
		29	3	6	tmavě šedý	béžový	1					

		30	50	11	šedo-hnědý, stopy po hlazení	hnědý	3	nestejně zbarvené na lomu		x		
		31	10	13	černý	hnědý, zdobený rýhami a vlnicí	2				21	
		32	26	9	černý	šedý	2					
		33	28	12	hnědý	rezavý	2					
		34	22	9	tmavě hnědý	hnědý	2					
		35	9	9	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený rýhami a vlnicemi	2				22	
		36	12	10	okrový	okrový, zdobený vpichy	2				29	
		37	40	15	tmavě šedý, stopy hlazení	hnědý	2			x		
		38	6	6	tmavě šedý	šedý	1					
		39	10	6	tmavě šedý	tmavě šedý	1					

		40	10	7	tmavě šedý	šedý	1					
		41	6	9	poškozený	okrový	2					
		42	32	12	rezavohnědý	rezavohnědý	2	dno				
		43	40	14	rezavohnědý	rezavohnědý	2	dno				
		44	60	14	rezavohnědý	rezavohnědý	2	dno, slepené ze dvou střepů				
		45	7	9	tmavě hnědý	hnědý	2	okraj				4
		46	8	8	tmavě šedá, vnitřní okraj zdoben vlnicí	tmavě šedý	2	okraj (průměr cca 19cm)	x		0	1
		47	15	9	světle hnědý	šedohnědý	2	okraj, průměr cca 25cm)	x			1
		48	26	11	šedohnědý	šedohnědý	3	okraj, průměr cca 39cm)	x			4

	29; parc. 53, obilnice č. 1, 2 střepy	1	20	11	okrový	hnědý, zdobený rýhami - kaze- tovitý motiv	2				55	
		2	25	10	tmavě šedý	tmavě šedý zdobený vpichy	2	okraj (cca 19cm)	x		25	3
	29; parc. 53, v hnědé zemi, 30cm pod po- vrchem, obil- nice č. 1; 7 střepů	1	6	6	šedohnědý	šedo-hnědý	2					
		2	28	9	tmavě hnědý	hnědý zdobený rýhami a vlni- cemi	2				5	
		3	16	9	tmavě šedý	hnědý, zdobený poškozenými rýhami	2				N	
		4	31	9	tmavě šedý	tmavě hnědý	2					
		5	48	12	okrový	okrový, otisk osy kruhu	2	dno, značka				

		6	4	7	tmavě šedý	šedý	1	okraj ?				
		7	12	7	hnědo-okrový, zdobený u okraje vlnicí	hnědo-okrový, zdobený vlnicí	2	okraj, průměr cca 21cm, na lomu nestejně barevný			7	1
	29; parc. 53, popel. Místo s kyprou zemí - horní část obil- nice č. 1 (vzato z bílého sáč- ku); 6 střepů	1	6	5	černý	okrový zdobe- ný vpichy a rýhou	1				44	
		2	12	5	černý	tmavě hnědý, zdobený vpichy a rýhami	1				45	
		3	25	8	tmavě šedý	tmavě šedý zdobený vpichy	2	okraj (cca 15cm)			28	5

		4	36	9	šedohnědý	tmavě šedý, zdobený rýha- mi a vlnicemi	2	okraj (cca 15cm)			5	1
		5	39	7	černošedý	tmavě šedý, zdobený nezře- telnou vlnicí	2	okraj (cca17 cm)			17	1
		6	125	7	černošedý	šedohnědý, zdobený nezře- telnou vlnicí	2	okraj, (cca 20 cm)			16	1
	30; parc. 53, obilnice 2, vý- chodnější; 14 střepů	1	2	7	okrová	okrová	1					
		2	2	7	tmavě šedý	šedý	2	na lomu rozdíl- ně barevné				
		3	3	7	tmavě šedý	šedý	2	sendvič				
		4	4	6	tmavě šedý	tmavě šedý	1					
		5	5	8	tmavě šedý	šedohnědý	2					
		6	6	7	světle hnědý	hnědý	2					

		7	5	7	tmavě hnědý	rezavohnědý, zdobený vlnicí	1				10	
		8	5	5	tmavě šedý	šedý	1					
		9	26	8	světle hnědý	hnědý	2					
		10	28	9	tmavě šedý	tmavě hnědý, zdobený rýha- mi, vpichy a vlnicemi	2				46	
		11	6	10	rezavý	hnědý	1	dno, na lomu rozdílně barev- né				
		12	6	8	tmavě šedý	tmavě šedý	2	dno				
		13	14	8	hnědý	tmavě šedý	2	dno				
		14	8	8	hnědý	oranžový	2	okraj (?)				1
	30; obilnice 2, východnější; 11 střepů	1	8	7	šedý	šedý	2					

		2	16	8	tmavě šedý	šedý	2	na lomu rozdílně barevné				
		3	17	8	tmavě šedý	šedý	2	na lomu rozdílně barevné				
		4	20	8	šedo-hnědý	tmavě hnědý, zdobený vpichy a vlnicí	3				39	
		5	18	9	poškozený	cihlově hnědý	3					
		6	26	10	hnědý	okrový	3					
		7	33	10	šedohnědý	šedohnědý zdobený nezřetelnou vlnicí	2				20	
		8	10	7	okrový	hnědý zdobený rýhami	2				2	
		9	54	10	šedohnědý	tmavě hnědý, zdobený nezřetelnými vlnicemi	2				20	

		10	31	8	růžovohnědý	hnědý, zdobený rýhami	2	okraj (?)			2	1
		11	18	9	světle hnědý	světle hně- dý, zdobený vlnicí	2	okraj (?)			16	1
	30; obilnice 2; 1 střep	1	41	8	tmavě šedý, sto- py po obtáčení	hnědý, zdobený rýhami a vlni- cemi	2	okraj (cca 17cm)	x		9	2
12	31; parc. 55, sonda 12 v místě, kde pro- tíná jižní stěnu sondy č. 2, do hloubky 85cm pod dnešním povrchem; 7 střepů	1	2	6	světle hnědý	tmavě šedý, zdobený po- škozenou vlnicí (?) a rýhami	2				N	
		2	8	7	tmavě šedý	šedý zdobený vpichy a rýhou	2				40	
		3	5	8	černý	hnědý zdobený poškozenou vlnicí	2				18	

		4	4	7	hnědý	šedý, poškozený, zdobený rýhami a vlnicí (?)	2				N	
		5	26	12	světle hnědý	světle hnědý, stopy po hlazení	2					
		6	38	8	černý	černo-hnědý	2					
		7	21	10	šedohnědý	šedý, zdobený vrypy	2				61	
	33; parc. 55, obilnice č. 1; 24 střepů	1	4	11	světle hnědý	šedohnědý	2					
		2	2	8	tmavě šedý	tmavě šedý	2					
		3	4	7	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený rýhami a vlnicí (poškozeno)	2				N	

		4	6	7	šedohnědý	tmavě šedý zdobený vpichy	2				28	
		5	4	6	tmavě šedý	šedohnědý	2					
		6	10	10	šedý	hnědý	2					
		7	8	9	hnědý	hnědý	2					
		8	16	11	šedý	růžovohnědý	2					
		9	10	8	hnědý	hnědý, zdobený vpichy	2				26	
		10	9	8	hnědý	hnědý zdobený vpichy a po- škozenou vlnicí (?)	2				51	
		11	8	8	hnědý	hnědý	2					
		12	10	7	okrový	hnědý	2					
		13	5	7	šedý	okrový	2					
		14	14	11	šedohnědý	šedohnědý	2					
		15	7	7	hnědý	hnědý zdobený vlnicí	2				10	
		16	20	8	šedý	hnědý	2					

		17	24	9	šedý	šedý	2					
		18	18	8	tmavě šedý	hnědý, zdobený rýhami	2				2	
		19	14	7	tmavě šedý	hnědý	2					
		20	26	9	tmavě šedý	hnědý	2					
		21	38	8	hnědý	hnědý	2					
		22	8	9	tmavě šedý	hnědý	2	okraj (?)	x			1
		23	7	7	hnědý	hnědý	2	okraj (?)	x			1
		24	7	8	hnědý	hnědý	2	hrdlo nebo po- škozený okraj				
	34; obilnice č. 2, S za Lando- vým polem, parc. 58, 147/52; 14 střepů	1	6	9	šedý	šedý	2					
		2	6	6	tmavě šedý, rý- hovaný povrch	šedý, zdobený rýhami	2			x	2	

		3	16	11	okrovo-hnědý	okrovo-hnědý, zdobený rýha- mi (kazeta?)	2	nestejně barev- né na lomu			54	
		4	40	8	okrový	okrovo-hnědý	2					
		5	20	9	tmavě šedý	šedý zdobený rýhami a po- škozenou vlnicí	3				2	
		6	22	9	světle hnědý	okrovo-hnědý	2					
		7	28	6	tmavě hnědý	tmavě hnědý, zdobený vlnicí	2				11	
		8	44	8	černohnědý	hnědý, zdobený rýhami	3				2	
		9	52	7	světle hnědý	hnědý, zdobený vlnicí	2				12	
		10	38	7	světle hnědý	růžovohnědý, zdobený po- škozenou vlnicí	2				12	

		11	42	6	světle hnědý	hnědý, zdobený vlnicemi	2				10	
		12	16	8	tmavě hnědý	hnědý, zdobený rýhami	2	okraj (17cm?)	x		2	1
		13	20	8	šedohnědý	šedý	2	okraj (26cm?)	x			1
		14	22	6	tmavě hnědý, stopy úpravy, rýhy	tmavě hnědý, zdobený rýhami a poškozenou vlnicí	3	okraj (15cm?)	x	x	2	1
	34; parc. 58, severní úsek (severně za navezenou mezí) obilnice 2; 4 střeby, 3 slepeny-všechny z jedné nádoby	1	17	7	černý, stopy úpravy-rýhy	černo-hnědý	2	nestejně barevný na lomu		x		

		2	78	7	tmavě hnědý- černý, stopy úpravy-rýhy	tmavě hnědý, zdobený rýha- mi a vpichy	2	okraj (16cm);nestejně barevný na lo- mu; (1 a 2 z jedné nádoby)		x	34	2
	34; obilnice č. 2 severně za Landovým polem, parc. 58 (147/52); 1 střep	1	88	9	tmavě hnědý, stopy úpravy- rýhy	rezavě hnědý, zdobený rýha- mi a vpichy	2	okraj (16cm); stejná nádoba jako předešlé		x	34	2
	35; za Lando- vým polem v tmavé zemi, v severní mezi pod polem "Na šavli"; (147/52); 13 střepů	1	4	7	tmavě šedý	šedo-hnědý, zdobený vlnicí	2				13	

		2	6	8	cihlově hnědý	světle hnědý, zdobený (?) - poškozený	2				2	
		3	16	12	tmavě šedý	tmavě šedý	2					
		4	34	10	tmavě šedý	šedý, zdobený vpichy a vlnicí (dvouhroté rydlo?)	2				38	
		5	20	8	tmavě šedý, sto- py po úpravě povrchu	oranžovohnědý, zbytek výzdoby - rýhy?	2				N	
		6	81	16	šedý	šedý	3					
		7	26	10	světle hnědý	světle hnědý	2	dno				
		8	68	14	oranžovohnědý, stopy po úpravě- rýhy	šedý	3	dno		x		
		9	2	5	tmavě šedý	tmavě šedý	2	okraj (ún?)				V.S.
		10	8	8	hnědý	hnědý	2	okraj (?)				1

		11	8	8	světle hnědý	světle hnědý	2	okraj (?)				1
		12	30	7	okrový	okrový, zdobený rýhami a vlnicí	2	okraj (22cm), dva slepené střepy			7	2
	35; severně za Landovým polem (147/52); 3 střepy	1	56	10	růžovohnědý, stopy po úpravě- rýhy	růžovohnědý	3			x		
		2	30	10	okrový	šedý	2	dno				
		3	18	6	okrový	tmavě šedý, zdobený vlnicemi	2				16	

	35; kůlová jáma ve svahu nad polem "Na Šavli", hrad. Vrstva nad zářezem s eneol.-úň. Střepey, mladší ráz hrad.střepů; 2 střepey	1	6	6	černý	šedo-hnědý	2					
		2	26	8	tmavě hnědý	hnědý-tmavě hnědý	2	okraj (20cm)				4
	35; sonda svahem nad Landovým polem, pod stromkem (147/52); 3 střepey	1	7	10	hnědý	hnědý	3					
		2	13	9	šedý	světle hnědý	2					
		3	20	7	hnědý	hnědý, zdobený vpichy	2	okraj (poškozený)	x		25	1

	35; mez pod Landovým polem v popelovité vrstvě pod eneol.příkopem (východní profil), (147/52); 1 střep	1	22	11	oranžovo-černý	hnědý	2	dno				
	35; nejsevernější část za obilnicí, v uhlíkovité vrstvě; 1 střep	1	20	8	černý, stopy úpravy-rýhy	tmavě šedý, zdobeno nezřetelnými rýhami a vlnicí	2			x	5	
12/B	34; parc. 58, obilnice 2; 31 střepů	1	4	7	šedohnědý	tmavě šedý, zdobený rýhami	2				2	
		2	10	9	hnědý	hnědý, zdobený vlnicí (?)	2				14	
		3	12	9	šedohnědý	světlehnědý, zdobený vlnicí	2				12	

		4	7	8	okrový	světle hnědý, zdobený rýha- mi, vpichy a vlnicí	2				46	
		5	6	7	šedý	hnědý	2					
		6	11	7	černý	hnědý, zdobený vlnicí	2				N	
		7	6	5	šedý	šedý	1					
		8	8	9	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený rýha- mi a vlnicí	2				4	
		9	4	6	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený rýha- mi a vlnicí (po- škozeno)	2				N	
		10	10	8	tmavě šedý	hnědý	2					
		11	2	6	tmavě šedý	tmavě šedý	2					

		12	10	7	růžovohnědý	hnědý, zdobený vlnicemi	2				14	
		13	9	6	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený rýha- mi a vlnicí (po- škozeno)	2				N	
		14	17	10	hnědý, stopy obtáčení	hnědý, zdobeno vlnicí a mělkou prohlubní- pásem	3		x		12	
		15	10	8	tmavě šedý	šedý, zdobený rýhami a vlnicí (poškozená)	2				N	
		16	20	8	tmavě šedý	šedý, výzdoba setřená (rýhy, vlnice)	2				2	
		17	2	7	šedý	šedý	2					

		18	10	8	světle hnědý	šedý, zdobený rýhami a vlni- cemi	2				22	
		19	74	8	hnědý	hnědý	2					
		20	18	10	hnědý	poškozený	2	dno				
		21	62	18	hnědý, stopy po výrobě	hnědý	2	dno		x		
		22	9	7	šedý	tmavě šedý	2	dno				
		23	92	16	tmavě šedý	tmavě šedý	2	dno, dva slepe- né střepy				
		24	147	13	šedohnědý	tmavě šedý	2	dno, dva slepe- né střepy				
		25	2	6	oranžový	oranžový	2	okraj (?)				N
		26	6	7	šedý	šedý	2	okraj (?)	x			2
		27	8	7	šedý	světle hnědý	2	okraj (?)				4
		28	16	9	tmavě hnědý	hnědý	2	okraj (cca 22cm)	x			1
		29	19	8	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený vlnicí	2	okraj (?)			N	1

		30	36	9	hnědý	hnědý, zdobený poškozenou vlnicí	2	okraj (cca 30cm), reparační otvor?			11	3
		31	13	6	hnědý	tmavě hnědý, zdobený vlnicemi	2	okraj (?)			14	4
	35; parc. 55, jižní mez, horní část meze (nad příkopem); 4 střepy	1	4	7	tmavě šedý	šedý, zdobený rýhami a vlnicí (?)	2				N	
		2	6	7	hnědý	šedý, zdobený rýhami	2				2	
		3	11	6	šedý	šedý	2					
		4	54	10	hnědý	šedý	2					
12; 2	31; hloubení hradištního a eneolitického příkopu, (147/52); 14 střepů	1	29	7	šedohnědý	šedohnědý zdobený rýhami	2				2	
		2	16	9	černý	okrový	2					

		3	27	10	tmavě šedý	šedohnědý	2					
		4	12	8	černý	okrový	2					
		5	12	7	hnědý, stopy po úpravě - rýho- vání	okrový	2			x		
		6	15	10	tmavě šedý	šedý	2					
		7	14	7	tmavě hnědý	hnědý, zdobený vpichy a rýha- mi (poškozené)	2				42	
		8	31	10	hnědý	hnědý, zdobený vlnicí	2				14	
		9	16	8	hnědý	tmavě hnědý, zdobený rýha- mi a vlnicí	2				4	
		10	22	15	tmavě šedý	šedo-okrový	2	dno				
		11	22	11	tmavě šedý	hnědý	2	dno				

		12	16	11	tmavě šedý	okrový	2	dno				
		13	42	3	tmavě šedý	hnědý	3	dno				
		14	14	10	tmavě šedý	šedý	2	okraj (cca 21 cm)				4
	31; slovanský příkop v sondě 2-12, v tmavé zemi, (146/52); 1 střep	1	16	7	hnědý	oranžový, zdobený vpichy	2	okraj (cca 20 cm)			25	5
	31; rozhraní sondy 2-12, hradištní příkop (146/52); 1 střep	1	24	7	hnědý	tmavě hnědý, zdobený vlnicí	2				13	
	31; 2-12, rozhraní sond, v tmavé zemi hradištního příkopu (146/52); 4 střepy	1	13	6	tmavě šedý	šedý	2					
		2	13	8	hnědý	okrový	2					

		3	18	10	hnědý, stopy po úpravě - rýho- vání	hnědý	2			x		
		4	10	9	hnědý	hnědý, zdobený rýhami a vlni- cemi (jednohro- té rydlo)	2				24	
	31; rozhraní sondy 2-12, hradištní pří- kop, v tmavé zemi (146/52); 3 střepy	1	20	8	tmavě šedý-šedý	rezavě hnědý	2					
		2	12	7	tmavě šedý-šedý	rezavě hnědý, zdobený rýha- mi a vpichy	2				41	
		3	10	8	tmavě šedý-šedý	rezavě hnědý, zdobený rýha- mi a vpichy	2		(1, 2 3 z jedné nádoby, 1 a 2 lze spojit)		41	

	31; sonda 2-12, v hradištním příkopu, (146/52); 3 střeby	1	13	9	hnědý	hnědý	2					
		2	16	8	šedý, stopy ob- táčení	okrový	2		x			
		3	18	8	hnědý, stopy úpravy povrch - rýhy	hnědý, zdobený vlnicemi	2			x	16	
16	47; parc. 53, profil cesty; 8 střepů	1	1	5	tmavě šedý	tmavě šedý, rýhy	1					
		2	8	8	šedý	šedý, zdobený rýhami a vlnicí	2	nestejně barev- ný na lomu (sendvič)			4	
		3	9	7	šedohnědý	šedý, zdobený setřenými rý- hami	2				2	

		4	6	7	tmavě šedý	šedý, zdobený vpichy	2				27	
		5	28	12	šedohnědý	šedohnědý, zdobený rýha- mi a vlnicí	3				5	
		6	26	8	tmavě šedý, sto- py úpravy po- vrchu - rýhy	hnědý, zdobený nezřetelnou vlnicí a vpichy	2			x	50	
		7	30	13	běžový	okrový, zdobe- ný rýhami	2	nestejně barev- ný na lomu (sendvič)			41	
		8	41	8	cihlově hnědý	šedo-hnědý, zdobený vlnicí a rýhami	2	nestejně barev- ný na lomu (sendvič)			6	

	47; parc. 53, sonda v jižním profilu cesty, hloubka asi 170cm, spodní část sondy; 6 střepů	1	18	6	tmavě šedý	okrový, poško- zený	2					
		2	9	11	okrový	tmavě šedý, zdobený rýha- mi	2				2	
		3	8	8	tmavě šedý	světle hnědý, zdobený rýha- mi a šikmými vlnicemi	2				53	
		4	24	8	tmavě šedý	šedohnědý, zdobený rýha- mi a vlnicí	2				5	
		5	11	14	hnědý	hnědý	2	dno		x		
		6	28	13	světle hnědý	šedohnědý	3	dno		x		

	47; (cesta z pískovny), výzkum 1950; 3 střepy	1	15	8	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený vpichy	2	okraj (cca 13cm)	x		27	1
		2	35	9	hnědý	tmavě šedý, zdobený vlnicemi	2	okraj (mísy?) (cca 21cm)	x		15	1
		3	50	7	hnědý	hnědý, zdobený nezřetelnými vlnicemi	2	okraj (cca 14cm)			19	1
	47; parc. 53, západní část sondy, v jižním profilu cesty, 190cm pod dnešním povrchem; 3 střepy	1	16	7	tmavě šedý	šedohnědý, zdobený rýhami a vlnicí	2				N	
		2	7	10	šedý	okrový	2	dno				
		3	25	11	šedý	okrový	2	dno, (2 a 3 z jedné nádoby - navazují)				

	47; při zahazování sondy, ve vyházené hlíně; 3 střepy	1	18	8	tmavě hnědý	hnědý-tmavě hnědý, zdobený vlnicí	2				17	
		2	16	8	šedý, stopy obtáčení	šedý, zdobený rýžkami a vlnicí	2				8	
		3	98	7	hnědý	šedý, zdobený vlnicemi a vpichy	3	okraj (cca ?)			52	2
	47; sonda v jižním profilu cesty asi 150cm pod vrcholem valu; 1 střep	1	16	7	šedohnědý	šedý	1	okraj (cca 18cm)				3
17	48; východní část, 15cm pod povrchem, (157/52); 18 střepů	1	1	7	oranžový	oranžový, zdobený rýhami	1				N	

		2	5	7	oranžový	oranžový, zdo- bený rýhami	2				N	
		3	5	5	oranžový	oranžový	2					
		4	10	7	oranžový	oranžový	2					
		5	2	6	oranžový	oranžový, zdo- bený rýhami	2				N	
		6	6	8	oranžový	oranžový	2	sendvič				
		7	3	8	tmavě šedý	oranžový	2	sendvič				
		8	6	7	oranžový	oranžový	2	sendvič	x		2	
		9	11	5	běžový	oranžový, zdo- bený rýhami a poškozenou vlnicí	2	sendvič			N	
		10	8	7	běžový	oranžový, zdo- bený rýhami a poškozenou vlnicí	2	sendvič			4	
		11	4	8	okrový	světle hnědý	2	sendvič				
		12	8	7	šedý	růžový, zdobe- ný setřenou vlnicí	2		x		N	

		13	10	12	tmavě šedý	poškozený	2					
		14	10	8	šedý	šedý	2					
		15	9	7	okrový	okrový	2					
		16	14	8	šedý, stopy po úpravě povrchu	šedý	2			x		
		17	8	11	hnědý	tmavě hnědý	2	okraj (cca ?)				1
		18	4	8	šedý	šedý	2	okraj (cca ?)				1
	48, východní část, 15cm pod povrchem (157/52); 2 střeby	1	73	8	oranžový	oranžový, zdo- bený vlnicí a rýhami	2	okraj (cca 16cm)			21	1
		2	200	8	oranžový	oranžový, zdo- bený vlnicí a rýhami	2	okraj (cca 16cm), 1 a 2 z jedné nádoby, doplněno sád- rou			21	1

18	50; hradištní příkop (158/52); 5 střepů	1	20	8	tmavě hnědý	hnědý, zdobený rýhami a po- škozenou vlnicí	2	sendvič			N	
		2	11	7	tmavě hnědý	hnědý, zdobený rýhami	2	sendvič			2	
		3	34	10	tmavě hnědý	hnědý, zdobený rýhami	2	sendvič			2	
		4	30	11	okrový	světle šedý	3	dno				
		5	68	15	světle hnědý- šedý, hrubý, stopy po výrobě	hnědý-tmavě hnědý	3	dno, sendvič		x		
	50; pod ornicí (158/52); 4 střepey	1	51	8	hnědý	hnědý, zdobený vlnicemi a vpi- chy	3	viz s. 16, č. 47/3 - z jedné nádoby			52	
		2	11	9	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený rýha- mi a vlnicí	2				5	

		3	14	8	tmavě šedý	šedý, zdobený rýhami a vlnicí	2				8	
		4	9	8	černý	tmavě šedý	2	okraj (?)	x			1
	51; v severní části ve žlábků (158/52), ve středověkém příkopu; 2 střeby	1	11	8	tmavě hnědý	tmavě hnědý, zdobený rýha- mi a vpichy	2				43	
		2	32	9	šedo-okrový	okrový, zdobe- ný rýhami a vlnicí	2	okraj (cca 16cm)	x		N	1
18/B	50; ve zvětralé stěně sondy - ve slovanském příkopu; 1 střep	1	43	7	tmavě hnědý	tmavě hnědý, zdobený rýha- mi a vlnicemi	2	okraj (cca 17cm)	x		9	1
19	52; (159/52); 6 střepů	1	16	7	okrový	okrový, zdobe- ný oblouky- vlnicí	1	sendvič			56	

		2	27	8	běžový	běžový, zdobený vlnicí a rýhami	2	sendvič			21	
		3	50	10	šedý	běžový, zdobený vlnicí a rýhami	2				59	
		4	52	9	šedý	šedý	2	dno				
		5	20	8	běžový, stopy obtáčení	běžový, zdobený vlnicemi	1	okraj (poškozený)	x		15	N
		6	90	12	světle šedý, zdobený vlnicí, stopy obtáčení	běžový	2	okraj (cca 20 cm)	x		0	1
20	53; slov. Žlábek, horní část, střepy v hloubce až 1,2m, 1952; 30 střepů	1	6	8	tmavě šedý	hnědý, zdobený vlnicí (poškozený)	2				N	
		2	6	6	šedý	tmavě šedý, zdobený vlnicí	2				12	

		3	10	7	tmavě šedý	tmavě šedý, poškozený, zdobený rýha- mi	2				2	
		4	10	6	tmavě šedý	tmavě hnědý, (část rýh?)	2				N	
		5	6	7	tmavě šedý	okrový, (zbytky vlnovky)	2				N	
		6	18	9	okrový	okrový, zdobe- ný rýhami a vlnicí	2				4	
		7	8	8	tmavě šedý	šedý	2					
		8	12	8	okrový	hnědý, zdobený nezřetelnými vlnicemi	2				4	
		9	15	9	okrový	hnědý zdobený rýhami a vlni- cemi	2		x		4	
		10	22	9	hnědý	hnědý	2	nestejně barev- ný na lomu				

		11	14	9	tmavě hnědý	tmavě hnědý, zdobený rýha- mi	2	hrdlo			21	
		12	8	6	tmavě hnědý	tmavě hnědý	2					
		13	6	6	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený vlnicí	2				12	
		14	67	11	hnědý, stopy po hlazení (prsty)	šedo-hnědý	3			x		
		15	34	8	tmavě šedý	šedý	2					
		16	11	13	tmavě šedý	šedý	3	dno, nestejně barevný na lo- mu				
		17	38	10	okrový	hnědý	2	dno				
		18	26	13	okrovo-šedý	šedý	3	dno		x		
		19	58	15	tmavě hnědý	tmavě hnědý	3	dno				
		20	52	13	tmavě šedý	šedý	2	dno				

		21	7	6	černý	tmavě hnědý, zdobený rýha- mi	2				2	
		22	9	7	černý	hnědý, zdobený vpichy	2				30	
		23	32	8	tmavě hnědý	okrový, zdobe- ný vlnicí (po- škozená), rý- hami a vpichy	2				35	
		24	50	10	tmavě hnědý	okrový, zdobe- ný vlnicí, rý- hami a vpichy	2	(23 a 24 lze slepit - jedna nádobá)			35	
		25	8	8	tmavě šedý	tmavě hnědý, zdobený nezře- itelnými rýhami a poškozenou vlnicí	2				N	

		26	32	8	tmavě hnědý	hnědý, zdobený vlnicemi	2	poškozený okraj			19	N
		27	8	7	tmavě šedý	hnědý	2	okraj (cca 22cm)				4
		28	11	9	šedohnědý	hnědý, zdobený vpichy (kol- kem)	2	okraj (cca 18cm)			25	5
		29	30	10	šedo-hnědý	šedý	2	okraj (cca 23cm)				1
		30	43	10	šedý, stopy ob- táčení	šedohnědý	2	okraj (cca 17 cm)	x		N	5
	53; na východ od slovanského žlábků v černé zemi mez ka- meny, hloubka 1m; 8střepů	1	15	8	černý	hnědý	2	nestejně barev- ný na lomu				
		2	32	9	hnědý	hnědý	2					

		3	80	10	tmavě hnědý	hnědý	2	nestejně barevný na lomu				
		4	19	8	tmavě šedý	okrový	2	dno, nestejně barevný na lomu				
		5	11	10	tmavě šedý	okrový	2	dno, nestejně barevný na lomu				
		6	22	8	tmavě šedý	okrový	2	dno, nestejně barevný na lomu				
		7	20	9	tmavě šedý	okrový	2	dno, nestejně barevný na lomu				

		8	147	10	tmavě šedý	okrový, otisk osy kruhu	2	dno, nestejně barevný na lo- mu, otk osy není na středu, (poloměr cca 13cm), 4-8 z jedné nádoby. Lze slepit)				
	53; slovanský žlábek, horní část, dstře py ve hloubce až 1,2m, 1952; 4 stře py	1	29	8	běžový	světle hnědý	3			x		
		2	30	10	běžový	světle hnědý	3					
		3	38	8	tmavě šedý	šedý	2					
		4	95	22	šedý	světle hnědý	2	dno				

	54; hradištní příkop (160/52); 14 střepů	1	2	7	šedohnědý	běžový, zdobe- ný vlnicí (jeden hrot)	2				1	
		2	2	8	světle hnědý	okrový	2					
		3	4	7	šedý	běžový, zbytky vlnice	2				N	
		4	4	10	hnědý	hnědý	3					
		5	5	7	okrový	hnědý	2	nestejně barev- ný na lomu				
		6	3	8	okrový	světle hnědý	2					
		7	7	9	šedý	šedý	2	dno				
		8	8	9	světle hnědý	okrový, zdobe- ný vpichy	2				29	
		9	15	9	šedý	oranžový, zdo- bený vpichy (setřené)	2				31	
		10	11	10	okrový	oranžový, zdo- bený rýhami	2	nestejně barev- ný na lomu			2	

		11	12	8	tmavě šedý	hnědý, poškozený	2					
		12	5	7	okrový	tmavě hnědý, zdobený vlnicemi	2				12	
		13	5	8	hnědý	hnědý, zdobený vpichy	2	reparační otvor?			26	
		14	28	10	tmavě hnědý	tmavě hnědý, poškozený	2	poškozený okraj			N	
	54; hradištní příkop, západní část (160/52); 5 střepů	1	46	12	světle hnědý	šedo-hnědý	2			x		
		2	10	10	šedý	šedý, zdobený vlnicí	2				10	
		3	7	8	tmavě hnědý	tmavě hnědý	2	okraj (?)				4
		4	5	8	tmavě hnědý	tmavě hnědý	2	okraj (?)				4
		5	10	8	hnědý	hnědý	2	okraj (?)	x			1

	54; hradištní příkop, východní část, pod 185cm hluboko (160/52); 2 střepy	1	4	10	tmavě hnědý	šedý, zdobený rýhami a poškozenou vlnicí (?)	2	nestejně barevný na lomu			N	
		2	6	8	tmavě hnědý	šedohnědý, zdobený vlnicí	2	nestejně barevný na lomu, 1 a 2 z jedné nádoby			5	
	55; při zjišťování jam po kůlech na východ od příkopu (160/52); 3 střepy	1	2	6	tmavě šedý	šedý	2					
		2	4	6	tmavě šedý	okrový	2					
		3	7	7	okrový	okrový	2					
brousek	56; (160/52); 9 střepů	1	2	7	tmavě hnědý	světle hnědý	2					

		2	6	8	světle hnědý	světle hnědý	2					
		3	6	8	černý	šedý, zdobený rýhami (přeru- šované)	2				58	
		4	8	7	tmavěhnědý	hnědý	2					
		5	6	7	šedý	tmavě šedý, zdobený rýha- mi	2				2	
		6	21	9	tmavě hnědý	hnědý	2					
		7	8	7	tmavě šedý	šedý	2					
		8	10	8	černý	šedohnědý, zdobený vlnicí	2				10	
		9	9	8	tmavě hnědý	tmavě hnědý	2	dno				

20/56	56; při západním okraji sondy v hloubce 60cm pod dnešním povrchem; 3 střepy	1	6	7	černý	hnědý	2					
		2	6	8	tmavě hnědý	tmavě hnědý, zdobený řadami krátkých vrypů	2	2a3 z jedné nádoby			31	
		3	8	8	tmavě hnědý	tmavě hnědý, zdobený řadami krátkých vrypů	2	poškozený okraj			31	
20/57	56; východní úsek ve hloubce 50-65cm pod dnešním povrchem; 5 střepů	1	2	6	černý	šedý (?)	2					

		2	8	7	světle hnědý	světle hnědý	2					
		3	9	9	tmavě šedý	okrový, zdobený vpichy	2				26	
		4	17	7	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobený rýhami	2				2	
		5	26	8	tmavě hnědý	tmavě hnědý, zbytky vlnice	2			x	N	
20	57; nad únětickým příkopem, dolní část (160/52); 4 střepy	1	8	7	šedohnědý	šedohnědý, zdobený vpichy a obloučky (?)	2				37	
		2	16	9	světle hnědý	tmavě hnědý, zdobený vlnicemi	2	(dvouhroté rydlo)		x	19	
		3	16	8	tmavě hnědý	tmavě hnědý	2	dno	x			

		4	30	9	tmavě hnědý	tmavě hnědý	3	okraj průměr cca 23cm)	x			1
23	68; východní část; 2 střepy	1	20	6	šedý, stopy po obtáčení	šedý, zdobený vpichy, zbytek vlnice	2		x		N	
		2	24	7	hnědý, stopy obtáčení	šedý, zdobený vlnicemi	2	okraj (poškoze- ný)	x		16	
	68; pátrání po eneolitických jamách po ků- lech; 2 střepy	1	28	11	tmavě šedý	hnědý, zdobený vlnicí	1				10	
		2	24	7	světle hnědý	světle hnědý, zdobený vlni- cemi	2				20	
24	70; vnější pří- kop, při dně; 4 střepy	1	10	8	růžvooranžový	hnědý, zdobený rýhami (poško- zeno)	2				N	
		2	18	9	růžvooranžový	hnědý	2			x		

		3	32	8	světle hnědý	světle hnědý	2					
		4	28	7	hnědý	hnědý, zdobený rýhami, zbytek vlnice, stopy obtáčení	2		x		N	
98	244, ve vzd. asi 3m od Z okraje v S straně; hra- dištní jáma, 14 střepů	1	12	7	tmavě šedý, úprava snad hře- benem	světle okrová, přechází do světle šedé	2			x		
		2	46	11	hnědý až světle hnědý	hnědá až cihlo- vá	3	u povrchu stopy obtáčení	x			
		3	20	9	rezavě hnědá	šedohnědá	2	stopy obtáčení	x			
		4	24	9	okrová	okrovo hnědá	3					
		5	12	7	tmavě šedá se zuhelnatělými zbytky	okrovo šedá	3					

		6	8	9	tmavě šedohnědá	oranžová	2					
		7	8	9	šedohnědá	oranžovo šedá	2	stopy obtáčení	x			
		8	8	9	porušená, hrubá, okrová	světle hnědá - béžová, zdobená rýhami	3				2	
		9	2	5	šedá	šedá	2					
		10	4	7	světle hnědá - béžová	světle hnědá - béžová	2					
		11	66	10	černošedý	červenohnědý	2					
		12	4	8	tmavě šedý	oranžový, zdobený obloučky	2				62	
		13	4	7	světle hnědý	světle okrový	2	stopy obtáčení, průměr 14cm	x			1
		14	13	11	šedo oranžový	oranžový, ostrá vlnice	3	stopy obtáčení	x		13	5

244 - 2; jáma hradištní, ve vzdálenosti 3m od Z okraje; 24 střepů	1	66	7	tmavě hnědý, stopy úpravy	rezavo hnědý	2			x		
	2	20	11	hnědá	hnědá	2	možná část dna				
	3	36	8	šedohnědý	rezavošedý, zdobené vlni- cemi a pásy rýh	3				57	
	4	58	8	tmavě šedohně- dý	hnědý	3	stopy obtáčení	x			
	5	52	10	černý	tmavě až světle hnědý	3					
	6	16	10	okrový	okrový	1					
	7	24	8	tmavě šedý	tmavě šedý	2					
	8	12	9	černá	oranžová	2	na lomu ostře barevně oddě- lené				

		9	8	8	tmavě šedý	světle šedo- béžový	2					
		10	24	6	šedočerný	světle hnědý, zdobený rýha- mi a vlnicemi	2				7	
		11	44	9	černá s uhlíky	oranžová	3	na lomu ostře barevně oddě- lené vrstvy				
		12	14	9	tmavě hnědá - oranžová	oranžová	3					
		13	8	8	černá	tmavě šedá, zdobeno vlnicí	1				11	
		14	10	6	tmavě šedá	světle šedá, zdobená vlnicí	2				17	
		15	8	8	šedý	světle šedý, zdobeno rýha- mi a vlnicemi	2				22	

		16	9	9	tmavě šedý	oranžový	3					
		17	8	6	šedý	oranžový	2					
		18	2	6	oranžový s uhlíky	šedohnědý	3					
		19	2	7	světle hnědá	světle šedohnědý, zdobený vlnicí	1				N	
		20	75	11	hnědý	šedooranžový	2	dno, nezřetelný přechod				
		21	8	8	světle šedohnědý	světle šedohnědý	2	dno, nezřetelný přechod				
		22	9	11	tmavě oranžový	šedý	2	dno				
		23	28	11	oranžový	tmavě šedohnědý	1	dno, stopy ob- táčení	x			
		24	18	9	tmavě šedý	tmavě hnědý	3					
		25	24	9	tmavě hnědý	světle šedý - oranžový	3	dno				

		26	98	8	šedý	hnědý	3	na dně otisk slámy a osy kruhu				
	245, hradištní jáma v J stěně sondy ve vzdá- lenosti kolem 16m od Z okra- je sondy	1	20	7	tmavě šedý	tmavě šedý, zdobeno vlnicí	1				23	
		2	16	8	šedý	šedý, zdobený rýhami a vlni- cemi	2				N	
		3	24	7	tmavě šedý	tmavě šedý - hnědý, vlnice, rýhy	2				N	
		4	11	7	šedý	šedý	2	stopy obtáčení	x			
		5	8	6	šedý, úprava povrchu - rýhy	šedý	1			x		

		6	16	10	šedý	šedý zdobený vlnicí	1				11	
		7	12	6	tmavě šedý	šedý zdobený vlnicí	1	stopy obtáčení	x		N	
		8	6	7	hnědý	šedý s vpichy	2				29	
		9	5	6	světle hnědý	světle hnědý zdobený rýha- mi a vpichy	1				40	
		10	12	8	šedý	šedohnědý zdobený rýha- mi	2				2	
		11	15	9	šedý	šedohnědý, zdobený rýha- mi	2				N	
		12	14	8	tmavě šedý	světle hnědý	1					
		13	10	10	tmavě šedý	šedý, zdobený rýhami a vlnicí	2				N	
		14	7	7	tmavě šedý	šedý, zdobený rýhami	1				2	

		15	8	9	černý	světle hnědý	1					
		16	14	10	tmavě šedý	světle hnědý	1					
		17	4	7	tmavě šedý	světle hnědý	2					
		18	5	8	šedý	světle šedohně- dý	1					
		19	8	7	tmavě šedý, sto- py uhlíků	světle hnědý	2					
		20	6	7	šedý	šedooranžový	2					
		21	5	6	šedý	šedý, zdobený vlnicí	2				11	
		22	5	6	světle šedý	světle hnědý	1					
		23	2	4	tmavě šedý	šedý	1					
		24	4	7	šedý	šedý	1	okraj, průměr cca 13cm				1
		25	20	6	rezavohnědý	hnědý	1	okraj				1
		26	10	14	šedý	šedohnědý	1	dno				

		27	22	16	černý	světle hnědý	1	dno				
		28	24	12	tmavě šedý, stopy po obtáčení a spojení	šedohnědý	1	dno	x			
	245; 1 střep	1	66	10	tmavě šedý	hnědý, zdobený vlnicí, rýhy až pod okraj	1	okraj			22	1
	245; hradištní jáma ve vzdálenosti kolem 16m v S stěně sondy; 4 střepy	1	14	9	tmavě hnědá	hnědá	1					
		2	14	9	tmavě šedohnědý	tmavě šedohnědý, zdobený rýhami a vlnicemi	1				5	
		3	3	6	hnědý	hnědý	1					

		4	9	7	oranžový	světle hnědý, zdobený rýha- mi a vlnicemi	2				4	
99	249; hrad. obilnice u cha- ty. 1 šídlo kos- těnné	1	35	10	světle šedohnědý	okrový, zdobe- ný vlnicí	1	okraj, průměr cca 15cm			11	1
	249; (obilnice) v prostoru slo- vanské zemni- ce (pod drnem) asi 150m S od chaty; 10 stře- pů	1	10	8	černý	oranžový	2					
		2	14	7	tmavě černohně- dý	světle šedý	1					
		3	12	7	tmavě šedý	světle šedohně- dý	1					
		4	10	8	tmavě šedý	světle šedý	2					

		5	19	8	tmavě šedý - okrový	oranžový	2					
		6	10	8	tmavě šedý	světle šedý - světle okrový	1					
		7	12	7	černý (uhlíky?)	okrový	2					
		8	8	8	světle okrový	světle okrový	2	okraj, průměr cca 14cm				1
		9	9	8	rezavě hnědý	světle šedý	1	okraj, průměr cca 22cm				1
		10	96	10	okrovo šedý	okrovo šedý, zdobený vlnicí - obloučky	1	okraj, průměr cca 20cm			63	1
	249; obilnice v zemnici; 35 střepů	1	32	12	černý	oranžový, zdo- bený vpichy	1				25	
		2	18	7	okrový	šedohnědý	1					
		3	12	8	šedohnědý	šedohnědý zdobený vlnov- kou	2				10	

		4	12	6	tmavě šedý	tmavě šedý zdobený vlnicí	2				16	
		5	20	8	okrový	šedookrový zdobený vlnicí	2				10	
		6	8	6	tmavě šedý	světle hnědý. Zdobený vlnicí	2				N	
		7	12	9	tmavě šedý	oranžový	2					
		8	16	11	černý	světle šedý - béžový, zdobe- ný vpichy	1				28	
		9	4	7	okrový	světle hnědý, zdobený vlnicí	1				12	
		10	16	8	tmavě hnědý	tmavě hnědý	1					
		11	6	9	černý	šedý	1					
		12	8	8	hnědý	šedohnědý	3					
		13	12	8	tmavě šedý	šedý	1					

		14	15	15	hnědý	okrový	2					
		15	13	10	černošedý	světle hnědý	1					
		16	8	8	černý	šedý, zdobený vlnicemi a rý- hami	1				21	
		17	8	7	okrový	šedý	2					
		18	6	7	tmavě šedý	hnědý zdobený rýhami a vpi- chy	3				41	
		19	10	8	béžový	tmavě šedý	2					
		20	8	8	tmavě hnědý	šedý	2					
		21	10	8	okrový - světle hnědý	světle šedý, zdobený rýha- mi	2				2	
		22	6	9	tmavě hnědý	tmavě hnědý	2					
		23	5	5	tmavě šedý	šedohnědý, zdobený rýha- mi	1				2	

		24	6	7	tmavě šedý	světle šedý, zdobený rýha- mi a vlnicemi	1				5	
		25	10	11	tmavě hnědý - černý	rezavohnědé	1	přepálené dno?				
		26	8	8	tmavě šedý - světle okrový	okrový	2	okraj, průměr cca 20cm				1
		27	8	7	světle šedý	šedý, část vlni- ce (?)	1	okraj, průměr cca 17cm, část vyvrtaného otvoru			N	3
		28	20	8	černý	šedý, zdobený rýhami	1	okraj, průměr cca 26cm			2	1
		29	6	8	okrový	hnědý	1	okraj, průměr cca ?				1

		30	4	6	hnědý	světle hnědý	1	stopy obtáčení, okraj, průměr cca 20cm	x			1
		31	8	8	okrový	okrový	2	okraj, průměr ?; na lomu rozdíl v barevnosti - vnitřek je černý				1
		32	18	8	tmavě hnědý, černý okraj	černošedý	2	okraj, průměr cca 15cm				1
		33	58	11	okrový	šedý, zdobený vlnicí a rýhami	2	okraj, průměr cca 40cm?			4	2
		34	10	9	rezavý	rezavý, zdobe- ný vpichy	1	okraj, průměr cca 26cm			25	1
	248; slovanské zemnice ve výplni; 6 stře- pů	1	22	7	hnědá	světle okrový	2	asi dno				

		2	31	12	šedý	šedý	2					
		3	6	7	černý	šedookrový	2					
		4	8	7	tmavě šedý	šedý, zdobený vlnicí	2				15	
		5	20	7	šedý	tmavě šedo- hnědý, zdobený vpichy	2	okraj, průměr cca 22cm			32	1
		6	28	10	šedobéžový	béžový, zdobe- ný vpichy	2	okraj, průměr cca 34cm, síla střepe se mění - jen 8mm			29	4
	248; slovanská chata; 8 střepů	1	2	7	porušený	šedý	1	dno?				
		2	10	9	oranžovočerný	hnědý	2					
		3	26	8	tmavě šedý	hnědý	2					
		4	6	6	tmavě šedý	okrový	2					

		5	11	7	šedý	šedobéžový	1					
		6	22	12	světle šedý	světle šedohně- dý	2	dno				
		7	38	12	hnědo rezavý	hnědošedý	3	dno, ? Upro- střed vypouklé				
		8	10	9	hnědorůžový	tmavě šedý, zdobený vlnicí	2				15	
	248; slovanská zemnice na dně; 2 střepy	1	4	5	béžový	šedý, zdobený rýhami a vpi- chy	1				41	
		2	16	7	rezavo - hnědý	hnědý, zdobený vpichy, vlni- cemi a rýhami	2				47	
	250; oválná hradištní jáma J od zemnice; 1 střep	1	56	10	hnědý	hnědý - tmavě hnědý, zdobený vlnicemi	3				12	

251; hradištní jáma vzdálená 14, 20m od S okraje sondy; 8 střepů	1	35	14	šedohnědý	šedý	2	dno?				
	2	22	10	šedý	šedý	3	stopy obtáčení, dno	x			
	3	8	10	rezavo hnědý	rezavo hnědý	3	přepálený				
	4	6	7	šedý	šedý	1	dno?				
	5	6	8	hnědý	oranžový	3					
	6	10	10	tmavě šedohně- dý	tmavě šedý	2	dno				
	7	14	10	růžovooranžový	šedohnědý, zdobený vlni- cemi, vpichy a rýhami	1				36	
	8	4	8	tmavě šedý - světle šedý	světle šedý	1	okraj, průměr cca 22cm				1

	252; obilnice ve vzdálenosti 32m v S okraji; 11 střepů a kámen	1	3	6	tmavě hnědý	běžový, zdobe- ný rýhami	1				2	
		2	2	6	běžový	běžový, zdobe- ný rýhami	1				N	
		3	4	7	běžový	světle hnědý, zdobený rýha- mi a vlnicemi	2				22	
		4	25	9	šedoběžový	světle hnědý	3					
		5	6	10	šedoběžový	šedoběžový	3					
		6	8	6	tmavě šedý	šedý, zdobený vlnicemi	1				16	
		7	8	7	tmavě šedý	běžový	2					
		8	8	8	černý	šedohnědý, zdobený rýha- mi a vlnicí	1				22	
		9	8	6	černý	šedý	2					

		10	29	12	šedobéžový	šedý	2	dno				
		11	50	10	šedobéžový	šedý	2	dno, uprostřed vypouklé				
	253; rozšíření k V, hradištní obilnice (v s. 99) ve vzdál. 32m; 8 střepů	1	11	13	černý	poškozený	2					
		2	29	10	tmavě šedý	šedý	3					
		3	28	10	černý, úprava - rýhování	okrový	2	oddělená vrstva vnějšího a vnitřního mate- riálu na lomu		x		
		4	20	9	šedý	okrový, zdobe- ný vlnicí	2				14	
		5	18	11	béžový	béžový	2	okraj, průměr cca 36cm?				1

		6	26	9	hnědookrový	hnědý	2	okraj, průměr cca 22cm				1
		7	25	9	tmavě šedý	hnědý zdobený vlnicemi	2	okraj, průměr cca 14cm			11	1
		8	75	11	hnědý	světle hnědý, zdobený vpichy a vlnicí	2	okraj, průměr cca 20cm			48	2
	253; rozšíření k V, hradištní jáma ve vzdá- lenosti kolem 32m (s paro- hem?); 3 střepy	1	14	8	běžový	oranžový, zdo- bený vpichy a vlnicí	2				49	
		2	14	11	běžový	tmavě šedý, zdobený vpichy a vlnicí	2				25	
		3	4	8	rezavo hnědý	hnědý	1	okraj, průměr cca ?				1

	?, Z stěna, jáma ve vzdál. 52,5m od S okraje; 2 střepy, v.s.?	1	18	8	hnědý	hnědý	2	okraj, průměr cca 26cm				1
		2	4	6	šedý	šedý	1	okraj, průměr cca 16cm				1

Tabulka 1: Přehledná tabulka sledovaných hodnot a údajů u keramiky ze sond 11, 12, 16, 17, 18, 20, 23, 24, 98 a 99.

č. sondy/ objekt	11	12	16	17	18	19	20	23	24	98	99
zemnice											X
obilnice	XX	XX									XXXX
jáma										XXXX	XXX
příkop slov.		X			X		XX		X	X	
příkop ún.		X			X		X				
příkop v.s.					X						
kulové jamky		XX									

dřevěné opevnění			X				X				
---------------------	--	--	---	--	--	--	---	--	--	--	--

Tabulka 2: Přítomnost objektů v sondách

typ vý- zdoby	typ okraje
0	1
0	1
0; 12	1
2	1
2	1
2	1
2	1
5	1
9	1
11	1
11	1
11	1
15	1
16	1
16	1
17	1
17	1
19	1

21	1
21	1
22	1
25	1
25	1
27	1
32	1
63	1
4	2
7	2
9	2
28	2
34	2
34	2
52	2
25	3
14	4
29	4
13	5
25	5
25	5
28	5

Tabulka 3: Výzdobný motiv a typ okraje – vzájemné vztahy

Klučov					Doubravčice				
sonda	počet střepů	okraje	dna	zdobené	sonda	počet střepů	okraje	dna	zdobené
11	147	19	18	53	III	193	7	4	16
12	131	22	13	59	IV	218	14	11	12
16	24	5	4	18	VI	142	16	8	24
17	20	4	0	9	X	56	1	8	
18	12	3	2	9	XIV	84	7	9	15
19	6	2	1	4	XV	135	10	3	18
20	87	11	14	39	XVI	17	3	2	5
23	4	1	0	4	XXVII-1	384			
24	4	0	0	2	XXVII-2	205	7		
98	73	5	10	24	XXVII-3	197			
99	94	23	11	36	XXVII-4	193			
celkem	602	95	73	257	XXVII-kříž	215			
					XXXI	35			
					XXXIV	931			
					XXXVI	970	66	33	
					XLI	66	4	2	2
					XLIII	145	12	6	15
					XLV	99	2	4	15
					XLVII	19			
					LI	412	23	11	26
					celkem	4716	172	101	148

Tabulka 4: porovnání počtu keramiky v sondách, Doubravčice podle N. Profantové (1998)

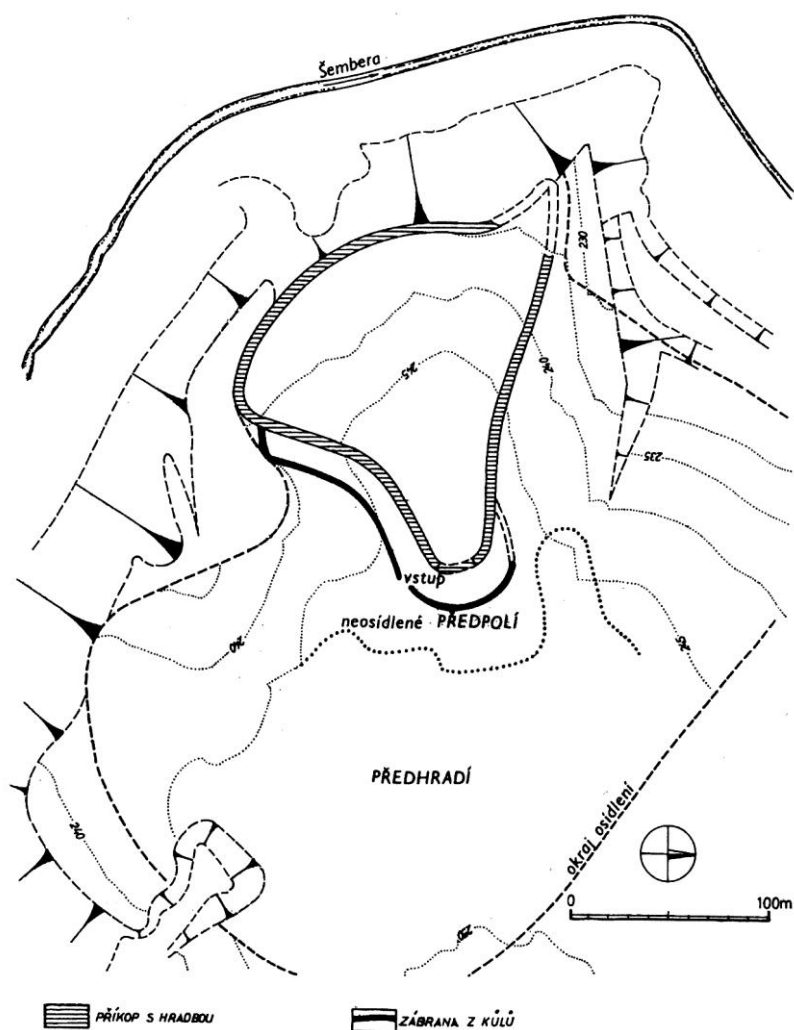
Klučov	Doubravčice	Tismice
č. moti- vu	motiv	motiv
1		
2	I1	1
3		3
4	D2	8
5		8
6	D2, D3	31
7	D1	13
8	D1	13
9	C3	
10	B1	40
11	B1	22
12		33
13		36
14	B2	6
15		24
16	B2	36
17		37
18		
19		36
20	B3	25
21	C1	27
22	C3	19
23		
24	D1	20
25	F1	49
26		48

27	F3	
28		
29	M2	54
30	F2	52
31		
32	N1	
33		51
34		
35		65
36		
37	E2	
38		
39		56
40	M3	
41	P3	60
42		
43		
44	F4	63
45		
46		
47		
48	D4	
49		
50	E3	
51	E1	59
52	I3	
53		
54		90
55	L4	

56		
57		
58		
59		
60		
61		
62		

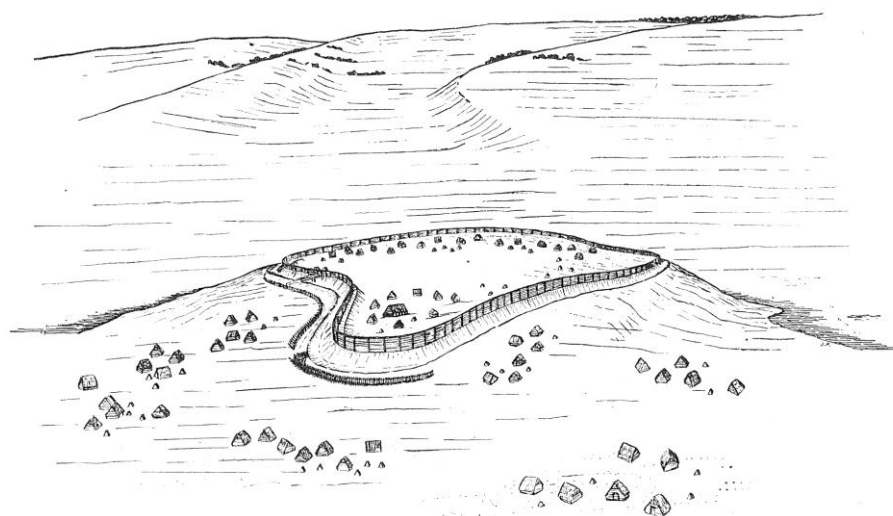
63		
----	--	--

Tabulka 5: Porovnání výzdobných motivů z Klučova, Doubravčic a Tismic (podle N. Profantové, 1998 a K. Tomkové, 1998)

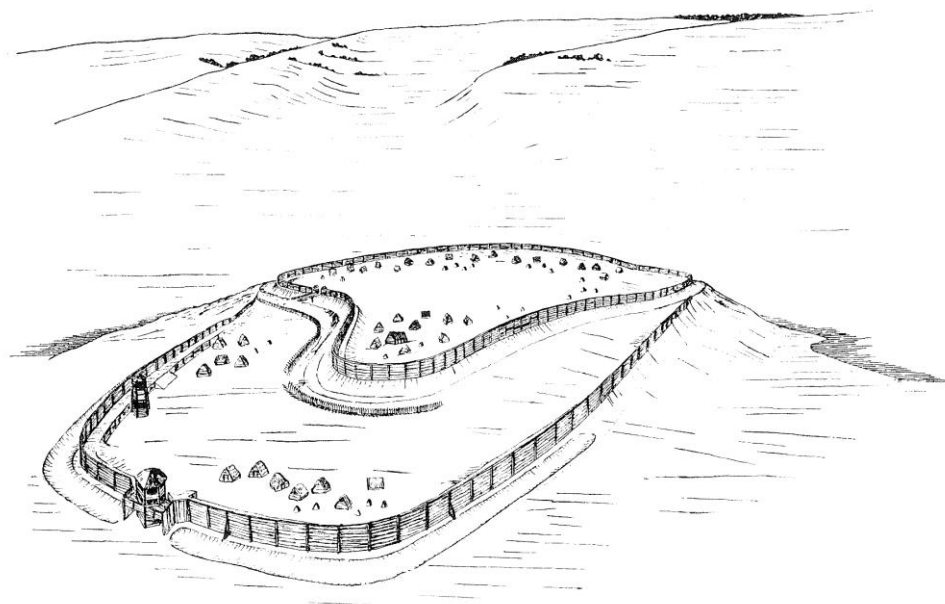
Ključov. Plán starší fáze slovanského hradiště. Podle J. Kudrnáče

Obr. 1: Plán starší fáze hradiště podle J. Kudrnáče

Obr. 17: Kresebná rekonstrukce starší fáze ključovského hradiště. — Graphische Rekonstruktion der älteren Phase des Ključover Burgwalls.

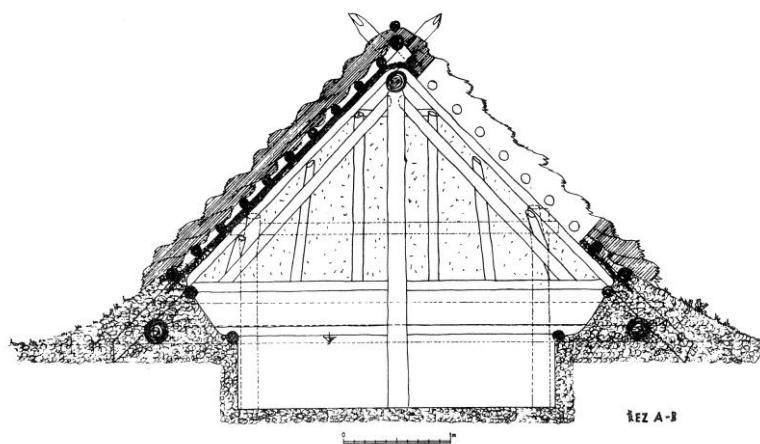
Obr. 2: Rekonstrukce starší fáze ključovského hradiště – podle J. Kudrnáče

Obr. 3: Rekonstrukce mladší fáze klučovského hradiště – podle J. Kudrnáče

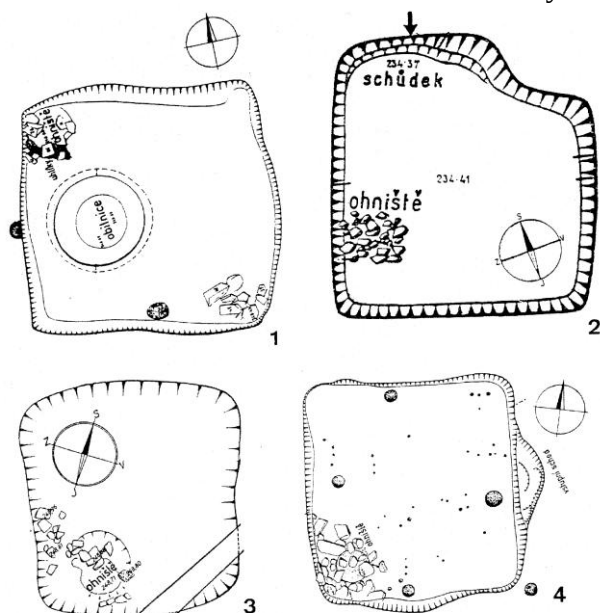

Obr. 4: rozložení sond na hradišti. Červeně vyznačeny sondy, kterých se týká tato práce (*převzato z KUDRNÁČ 1970*)

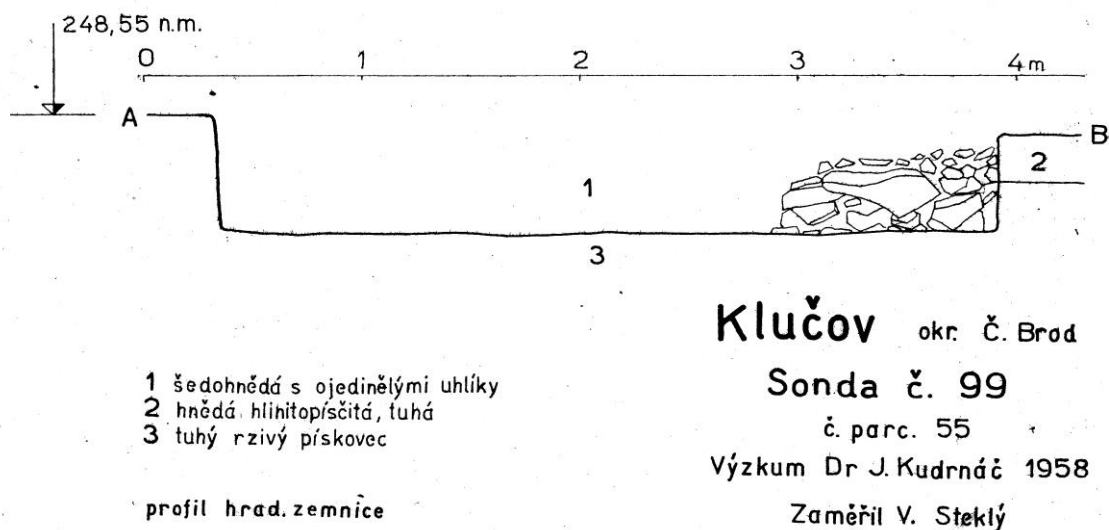

Obr. 42: Pokus o kresebnou rekonstrukci zahloubené chaty v odkryvu č. 80. (Autor kresby K. Dudych) –
Rekonstruktionsversuch einer eingetieften Hütte in Strichzeichnung — Grabungsstelle Nr. 80.

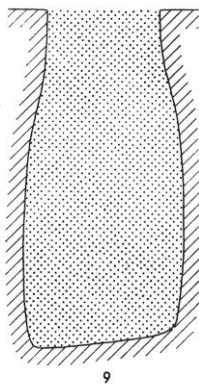
Obr. 5: Pokus o kresebnou rekonstrukci chaty ze sondy 80 – podle J. Kudrnáče

Obr. 6: Půdorysy několika chat z Klučova ze sond 15, 78, 80 a 90 – podle N. Profantové (2008b)

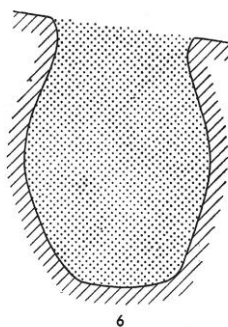

Obr. 7: Půdorys slovanské zemnice č. 34 v sondě 99, podle J. Kudrnáče (nálezová zpráva č. 6583/59)

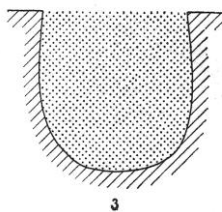

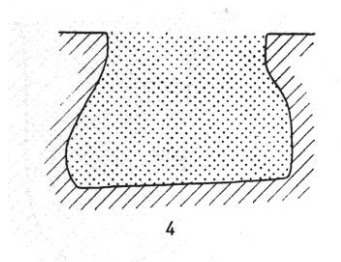
Obr. 7: sonda č. 11, obilnice č. 1 – podle J. Kudrnáče

Obr. 8: sonda č. 11, obilnice č. 2 – podle J. Kudrnáče

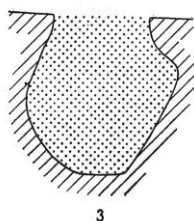
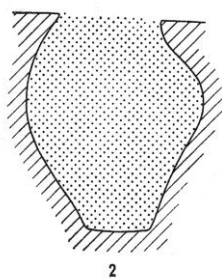

Obr. 9: sonda č. 12, jižní obilnice (na temeni návrší) – podle J. Kudrnáče

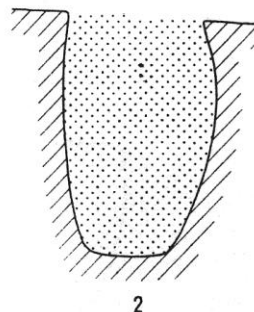

Obr. 10: sonda č. 12, severní obilnice – podle J. Kudrnáče

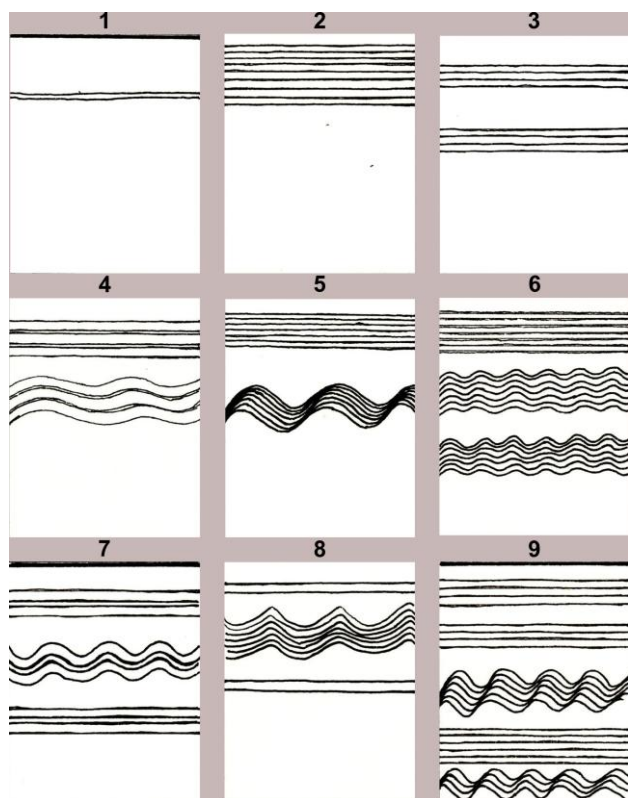
Obr. 11: sonda 99, obilnice u chaty a obilnice A1-B2 – podle J. Kudrnáče

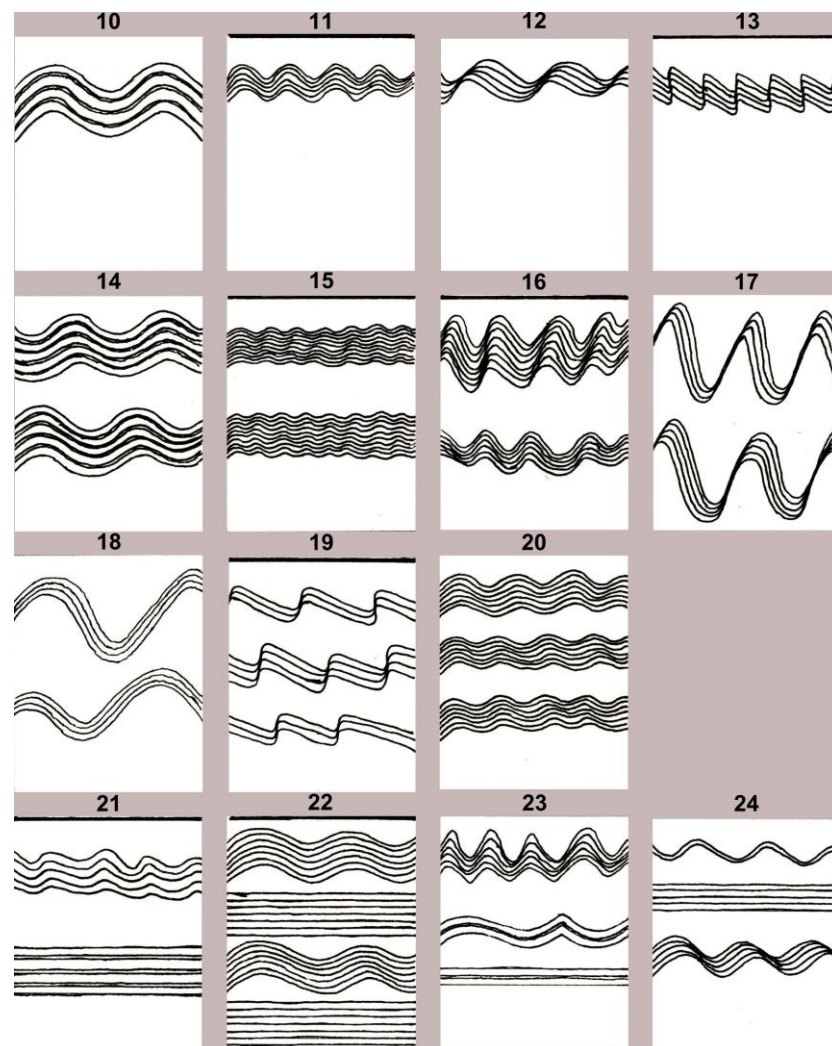
Obr. 12: sonda 99, obilnice A2-B2 – podle J. Kudrnáče

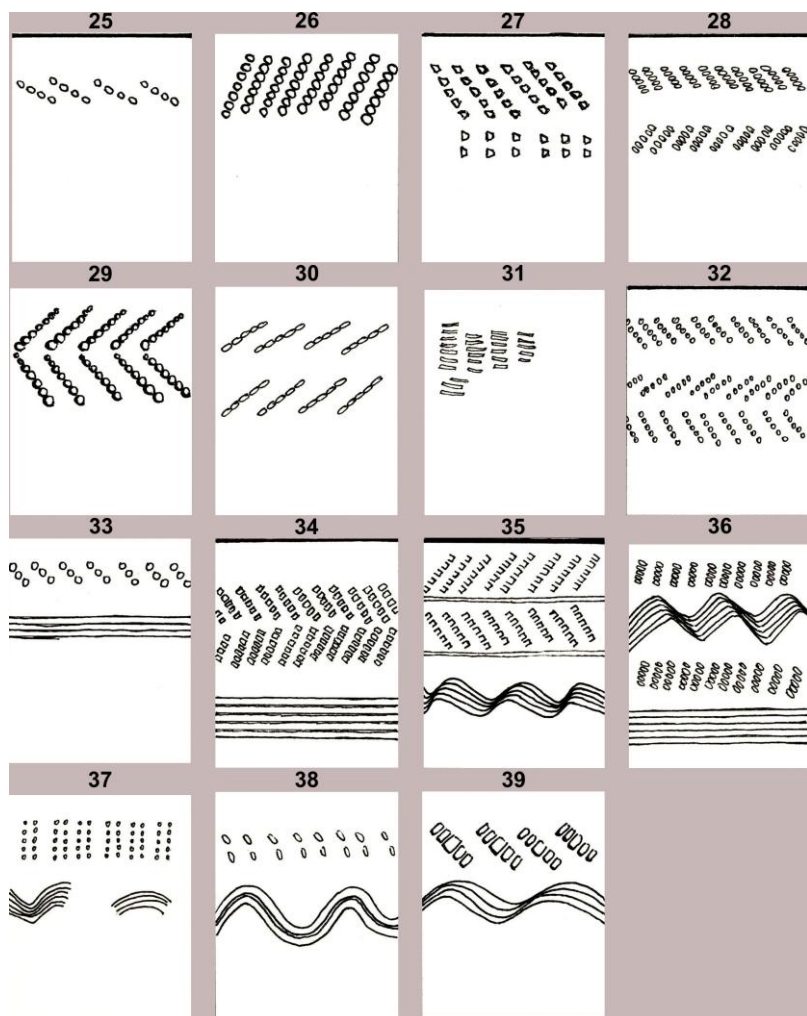
Obr. 13: Mladší fáze opevnění Klučova – podle J. Kudrnáče

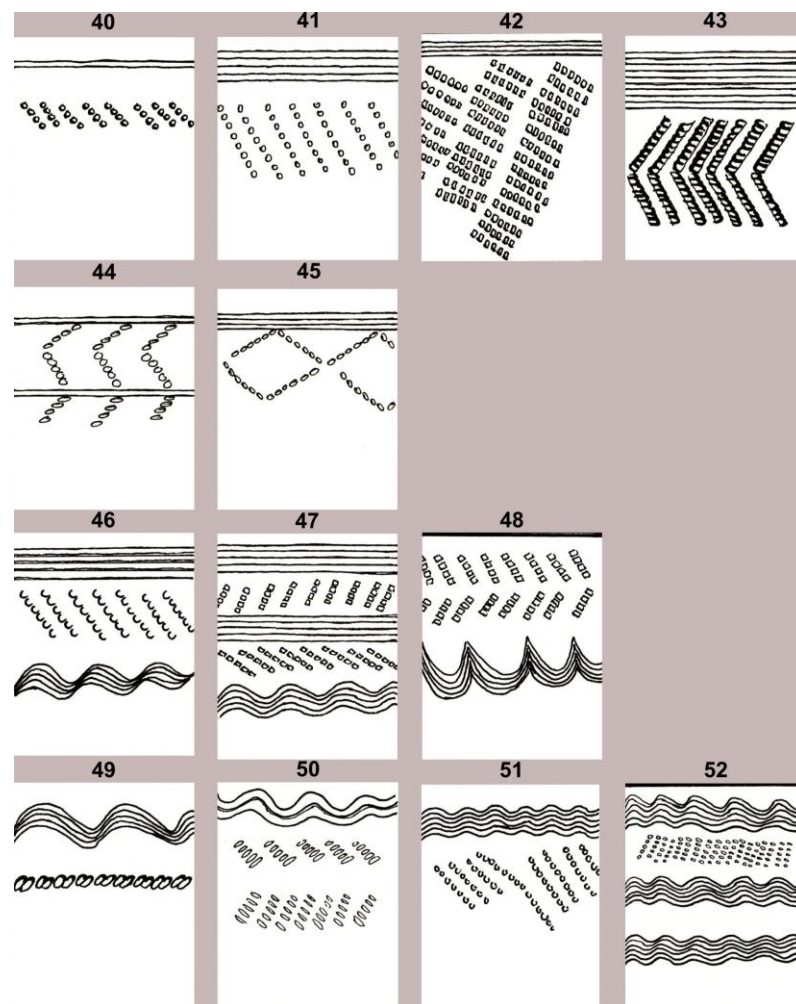
Obr. 14:

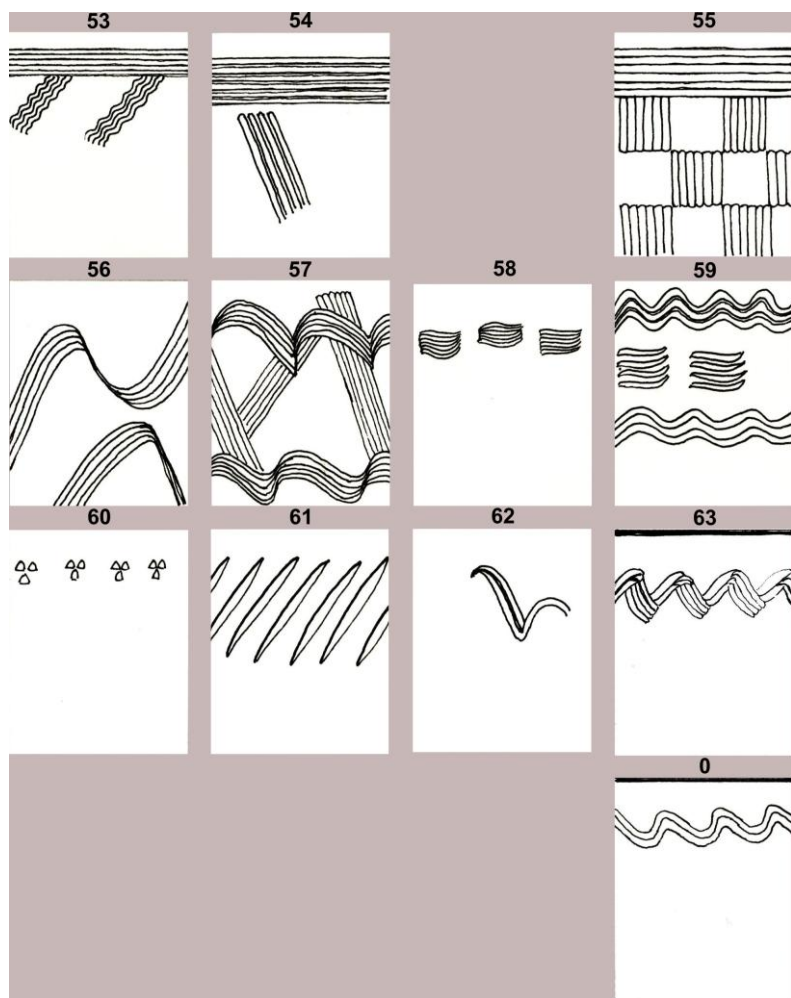
Obr. 15:

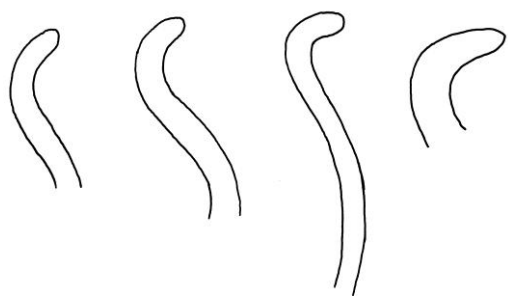
Obr. 16

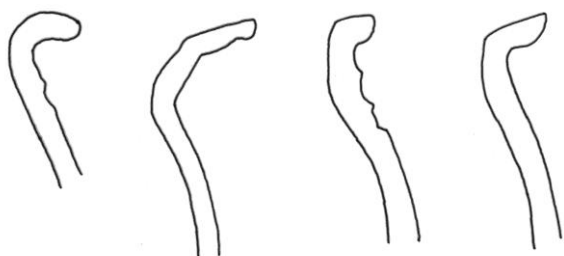
Obr. 17

Obr. 18:

KATEGORIE I/(1 – 5)

KATEGORIE II/(1 -4)

KATEGORIE III/(1 – 3)

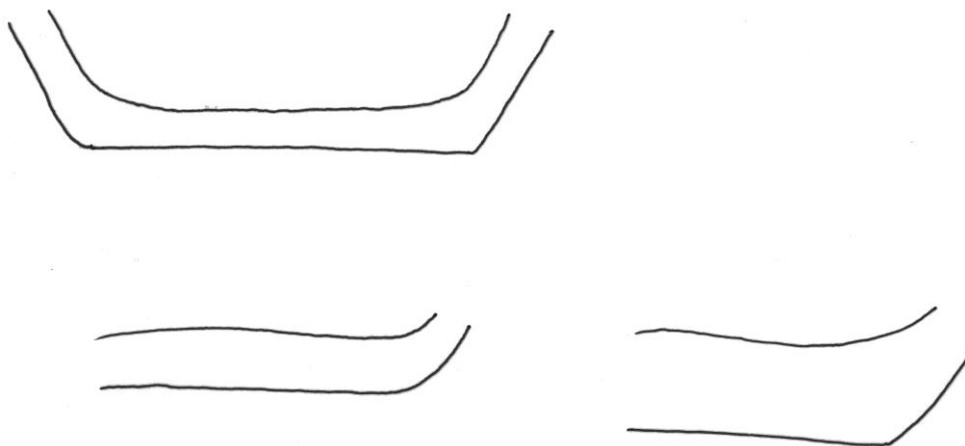

KATEGORIE IV/(1 -5)

KATEGORIE V/(1 – 4)

Obr. 19: typologie okrajů; (číslo v závorce udává pořadí ve skupině v této tabulce)

Obr. 20: typy den zachycených v materiálu z Klučova – rovná a mírně ke středu zesílená

Obr. 21: Část nádoby ze sondy č. 12

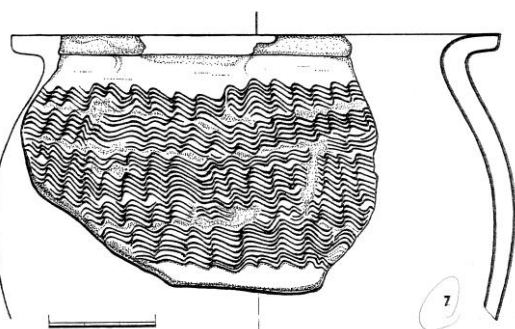
Obr. 24: Fragmenty nádob ze sond 16 a 18 s malým obsahem slídy v materiálu

Obr. 22: Část nádoby ze sondy č. 17

Obr. 25: stopy po obtáčení okraje

Obr. 23: Část nádoby ze sondy č. 15 – podle J. bubeníka

Obr. 26: stopy po úpravě povrchu prsty, sonda 12

Obr. 27: stopy po úpravě vnitřního povrchu

Obr. 30: okraj se zdobenou vnitřní stranou (sonda 12)

Obr. 28: reparační otvor, obilnice v sondě 99

Obr. 31: Motiv č. 1; hradištní příkop, son-
da č. 20

Obr. 29: příklad zdobeného okraje
s výzdobou vysoko nad výzdobným bodem
(sonda 16)

Obr. 32: Motiv č. 2; obilnice č. 2, sonda 11

Obr. 33: Motiv č. 3; obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 36: Motiv č. 13, obilnice 1, sonda č. 11

Obr. 34: Motiv č. 4; jáma v sondě č. 98

Obr 37: Motiv č. 15, sonda č. 16

Obr. 35: Motiv č. 7; jáma v sondě č. 98

Obr. 38: Motiv č. 17, sonda č. 20

Obr. 39: Motiv 24, z příkopu v sondě 12

Obr. 42: Motiv 0; okraj zdobený uvnitř ústí vlnicí z obilnice 1 v sondě 12

Obr. 40: Motiv 22, obilnice č. 2, sonda 11

Obr. 43: Motiv 37; sonda 20

Obr. 41: Motiv 53; sonda č. 16

Obr 44: Motiv 62; jáma v sondě 98

Obr. 45: Motiv 63; obilnice č. 1 v sondě 99

Obr. 49: motiv 41, jáma, sona 99

Obr. 46: Motiv 25, obilnice 1 v sondě 11

Obr. 50: Motiv 36; obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 47: Motiv 29; chata 34, sonda 99

Obr. 51: Motiv 34, obilnice 2, sonda 12

Obr. 48: Motiv 32; chata 34, sonda 99

Obr. 52: Motiv 45; obilnice 1, sonda 11

Obr. 55: Motiv 31, sonda 20-56

Obr. 53: Motiv 42, příkop, sonda 12-2

Obr. 56: Motiv 55, obilnice 1, sonda 11

Obr. 54: Motiv 49; jáma, sonda 99

Obr. 57: Motiv 56, obilnice 1, sonda 11

Obr. 58: Motiv 57, jáma v sondě 98

Obr. 59: Motiv 54; obilnice 2, sonda 12

Obr. 60: Motiv 58, příkop v sondě 20

Obr. 61: Motiv 59, sonda 19

Obr. 62: Motiv 60, obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 63: motiv 61, sonda 12

Obr. 64: okraj s výzdobou na vnitřní straně nádoby a s vlnicemi na vnější straně

Obr. 65: Dno s otiskem osy kruhu, sonda 20

Obr. 68: Zlomek žernovu?; chata 34, sonda 99

Obr. 66: Dno s otiskem osy kruhu, obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 69: Opracovaný kámen, sonda 20

Obr. 67: Zlomek pražnice z obilnice 1, sonda 11

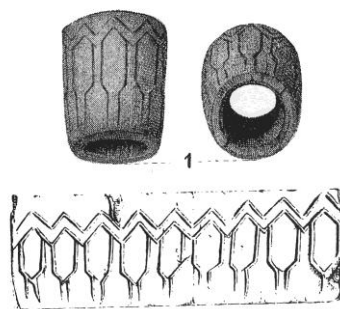
Obr. 70: šídlo, sonda 98

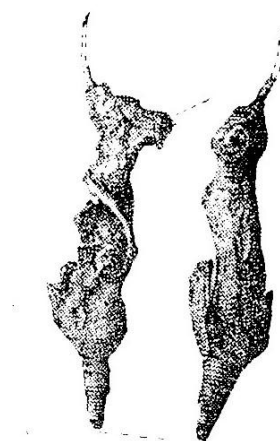
Obr. 71: šídlo?, sonda 98

Obr. 72: opracovaná kost, sonda 98

Obr. 73: Náustek?; sonda 16 – podle J. Kudrnáče

Obr. 74: bronzová náušnice z chaty č. 34 v sondě 99 – podle J. Kudrnáče

Obr. 75: Nálezy okrajů ve zpracovávaných sondách: žluté značky – okraje kategorie I a II; zelené značky – okraje kategorie IV; modré značky – okraje kategorie V. (Kulaté značky jsou sídlištní objekty, obdélné jsou nálezy v příkopech; nálezy blíže neurčené na mapě zaneseny nejsou). (mapa převzata od J. Kudrnáče, 1970)

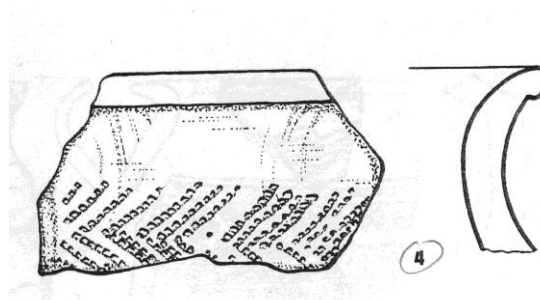
Obr. 78: nálezy z chaty č. 34, sonda 99

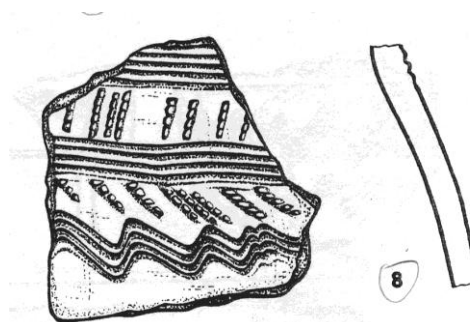
Obr. 79: nálezy z chaty č. 34, sonda 99

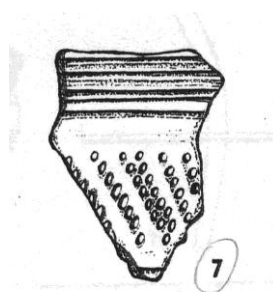
Obr. 80: nálezy z chaty č. 34, sonda 99

Obr. 81: chata č. 34, sonda 99 (převzato z BUBENÍK 1998, obr. 18: 4)

Obr. 82: chata č. 34, sonda 99 (převzato z BUBENÍK 1998, obr. 18: 8)

Obr. 83: chata č. 34, sonda 99 (převzato z BUBENÍK 1998, obr. 18: 7)

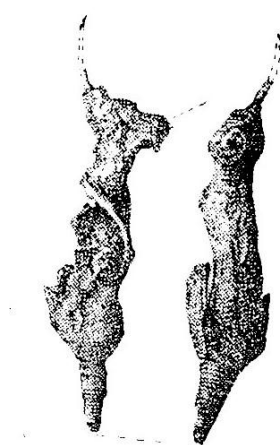
Obr. 84: nálezy z chaty č. 34, sonda 99

Obr. 85: nálezy z chaty č. 34, sonda 99

Obr. 86: nálezy z chaty č. 34, sonda 99

Obr. 87: bronzová náušnice z chaty č. 34 v sondě 99 (*převzato z KUDRNÁČ 1970, obr. 65*)

Obr. 78 – 87: nálezy z chaty č. 34, sonda 99

Obr. 88: obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 89: obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 90: obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 91: obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 92: obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 93: obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 94: obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 95: obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 96: obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 97: obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 98: obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 99: obilnice č. 1, sonda 11

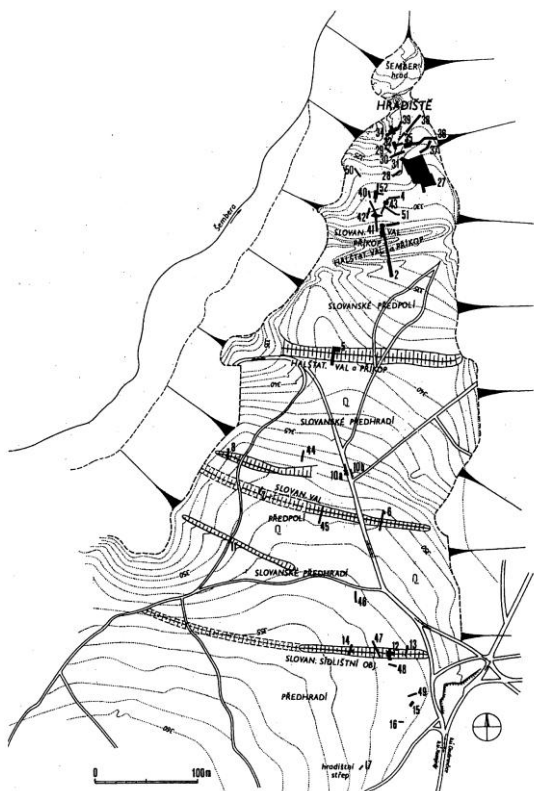

Obr. 100: obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 101: obilnice č. 1, sonda 11

Obr. 88 - 101: Nálezový celek z obilnice č.
1 v sondě 11 – výběr z keramiky

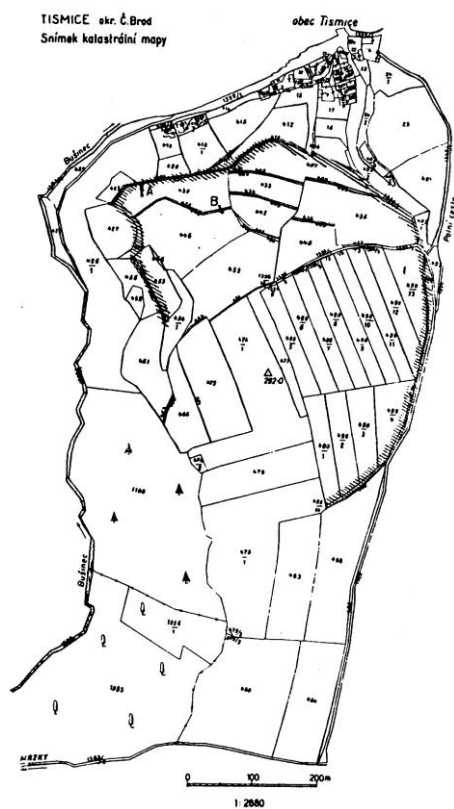
Doubravčice. Plán hradiště na Starých zámčích. Podle J. Kudrnáče

Obr. 102: Plán doubravčického hradiště – podle J. Kudrnáče

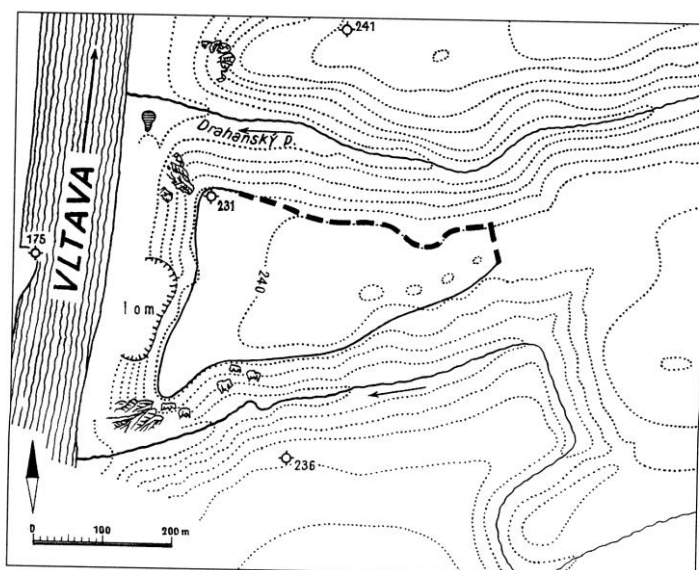

Přistoupim. Plán hradiště. Podle J. Kudrnáče

Obr. 103: Plán hradiště v Přistoupimi – podle J. Kudrnáče

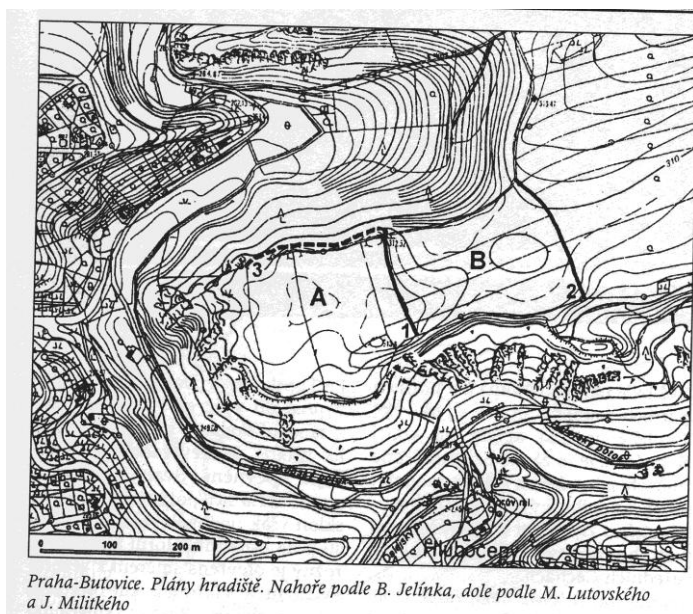

Obr. 104: Tismice – podle J. Kudrnáče

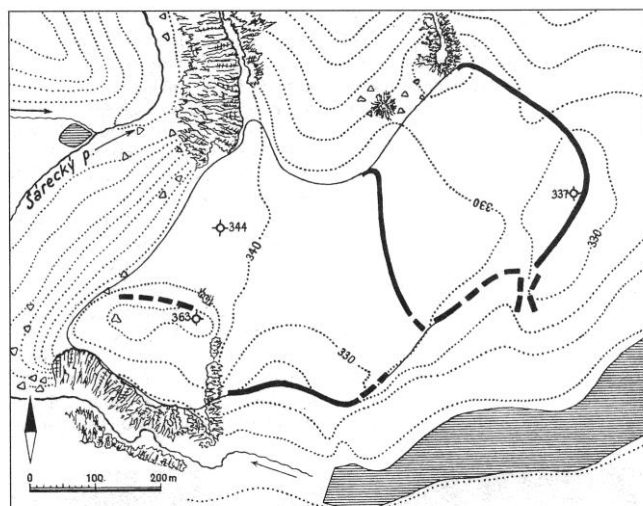

Praha-Bohnice. Schematický pláněk hradiště Zámka. Podle J. Slámy

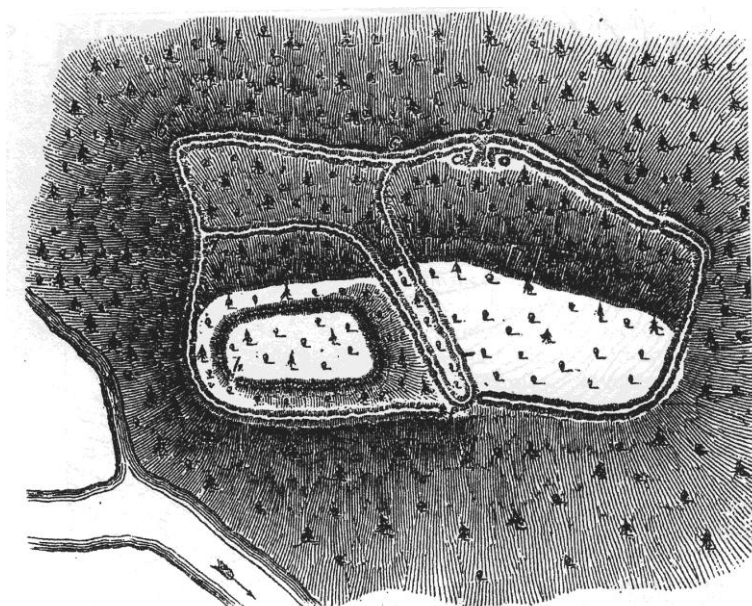
Obr. 105: Bohnice-Zámky – podle J. Slámy

Obr. 106: Plán hradiště Praha-Butovice – podle M. Lutovského aj. Militkého

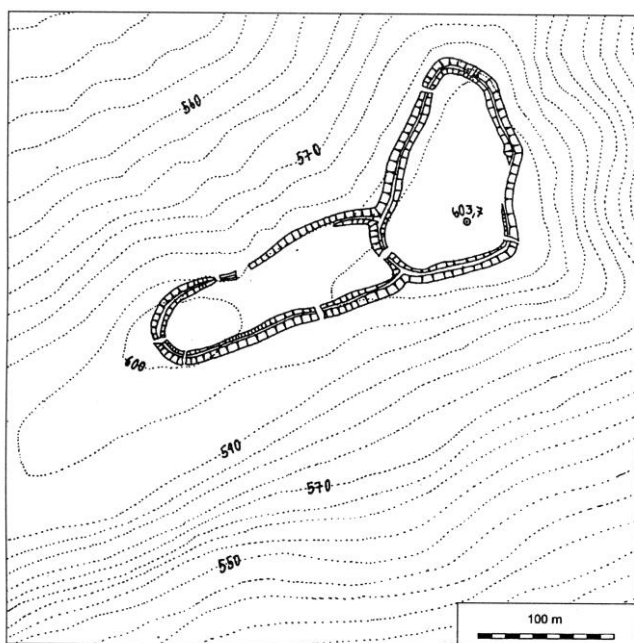

Obr. 107: Praha-Šárka – podle J. Slámy

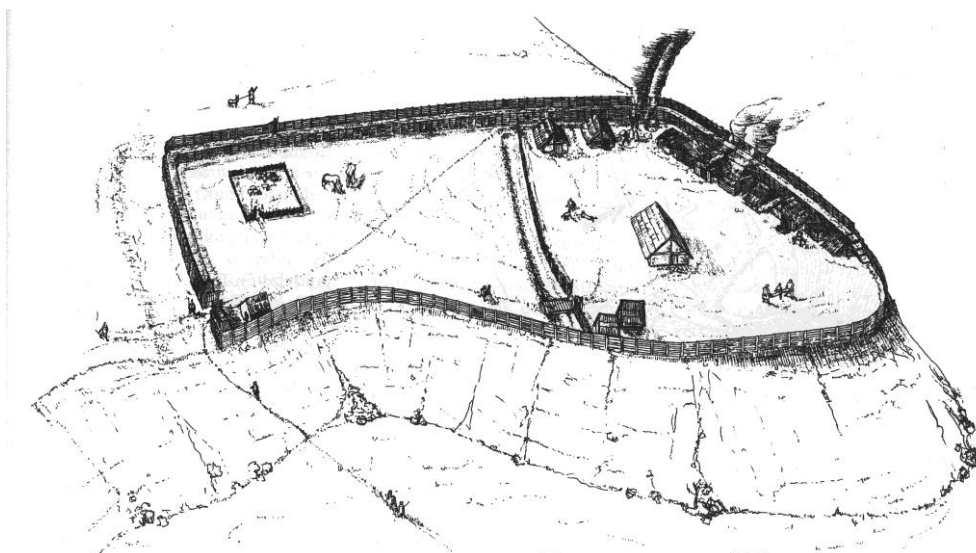
Katovice. Hradiště na Kněží hoře. Podle J. E. Vocela

Obr. 108: Katovice – podle Čtverák, Lutovský a kol.

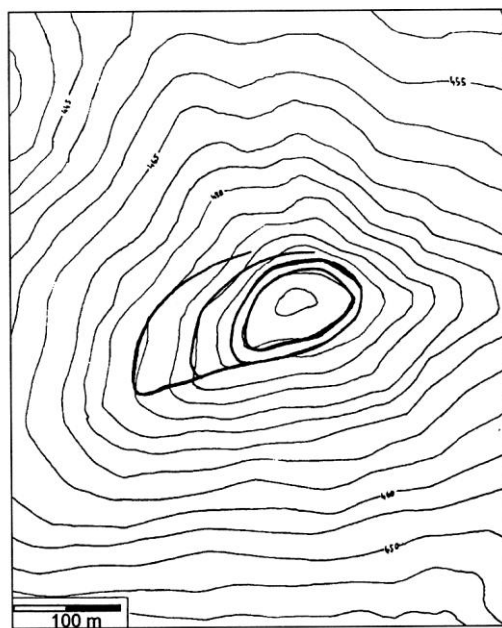
Libědice. Plán hradiště. Podle A. Beneše a P. Břicháčka

Obr. 109: Libědice – podle Čtverák, Lutovský a kol.

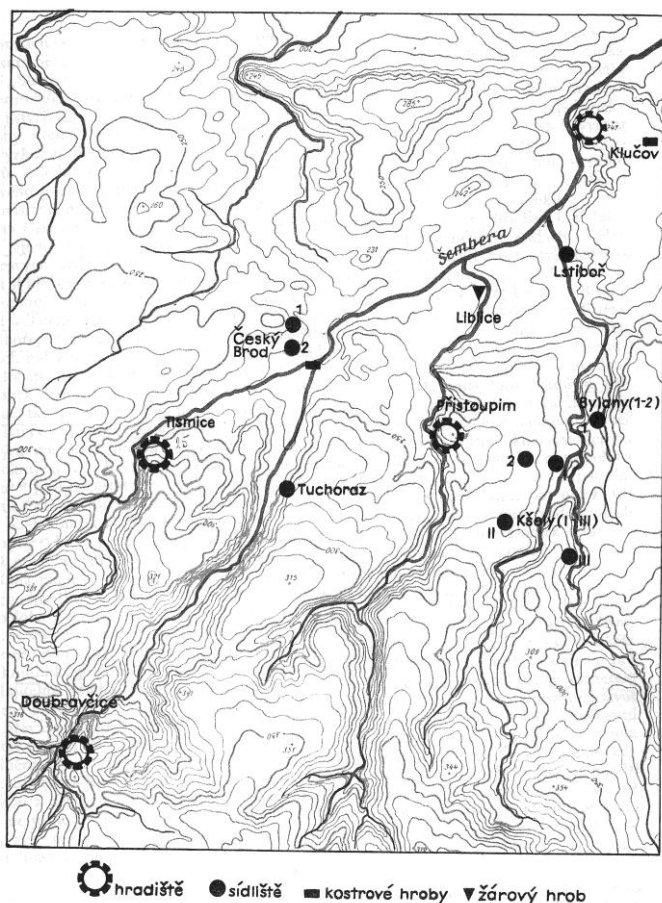
Němčice. Rekonstrukce Hradce u Němčic v raném středověku. Podle J. Michálka a M. Lutovského

Obr. 110: Němčice – podle J. Michálka a M. Lutovského

Řepice. Průběh opevnění na vrchu Hradec. Podle P. Hrubého a M. Lutovského

Obr. 111: Řepice – podle Čtverák, Lutovský a kol.

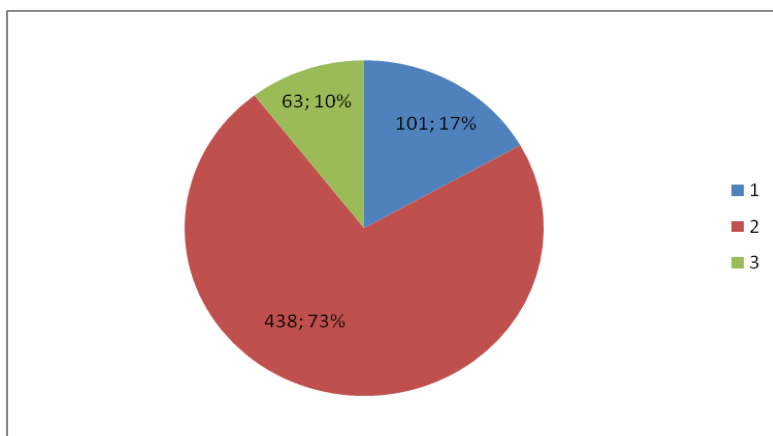

Obr. 112: rozložení hradišř v Pošemberá . podle J. Kudrnáče

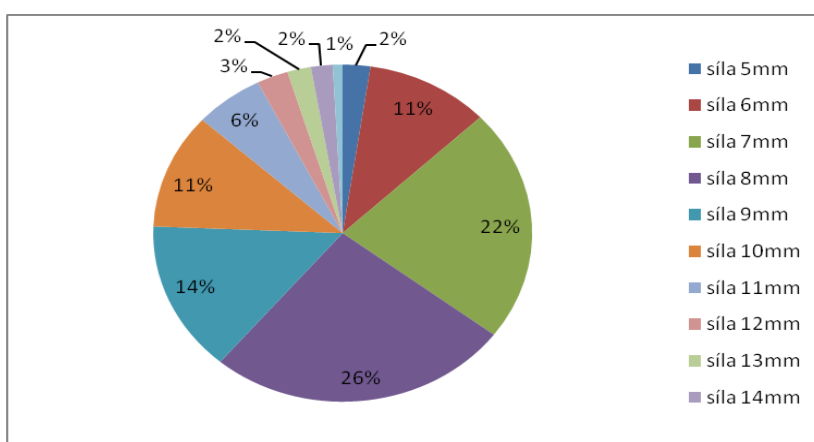

Рис. 4. Тисмица: Находки аварского происхождения.

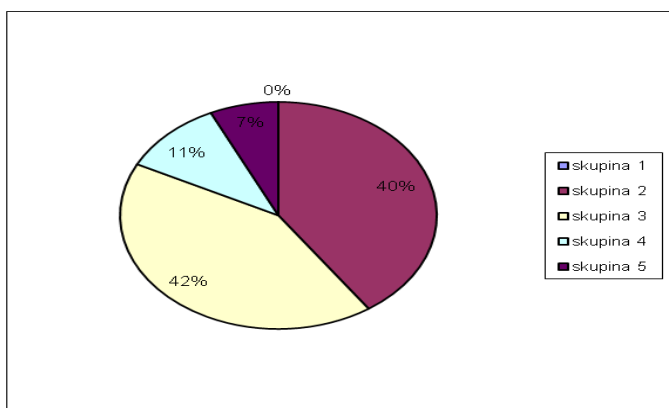
Obr. 11: kovové nálezy z Tismice, podle N. Profantové

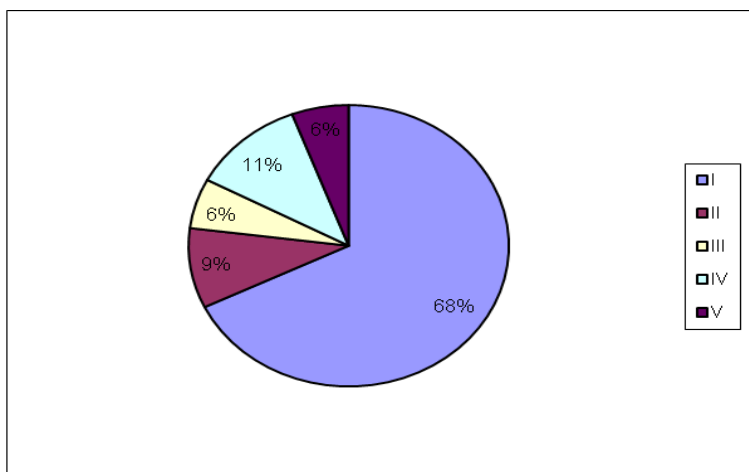
Graf 1: 1 – jemný materiál (zrna do 2mm), 2 – střední (2 – 3 mm), 3 – kamínky v materiálu (nad 3 mm)

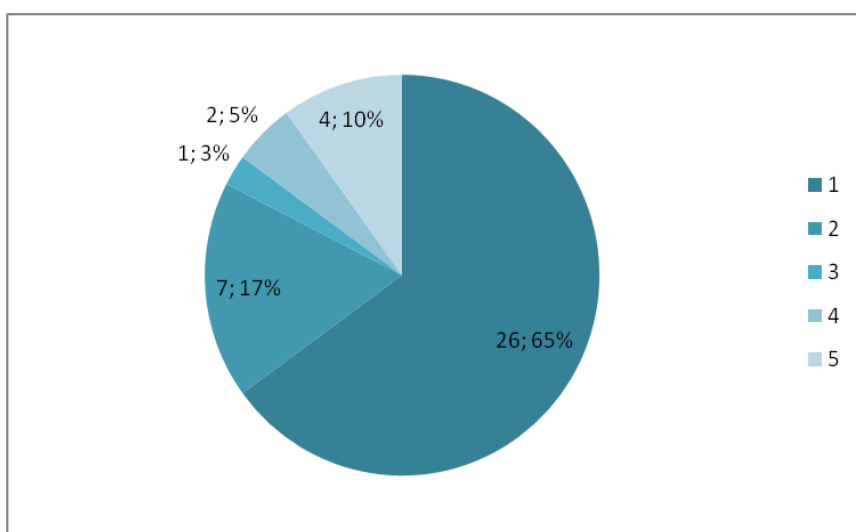
Graf 2: Maximální síla střepe

Graf 3: Průměr ústí nádob. Skupina 1 (do 13 cm), skupina 2 (13 – 17 cm), skupina 3 (18 – 24 cm), skupina 4 (24 – 30 cm), skupina 5 (nad 30 cm)

Graf 4: četnosti typů okrajů v kategoriích I - V

Graf 5: četnost výskytu výzdoby u okrajů podle typu okraje v kategorii I – V